

MTA Világgazdasági Kutatóintézet

A GLOBÁLIS VÁLSÁG: HATÁSOK,
GAZDASÁGPOLITIKAI VÁLASZOK ÉS KILÁTÁSOK

7. kötet

VÁLSÁG OROSZORSZÁGBAN ÉS UKRAJNÁBAN:
ELTÉRŐ VÁLSÁGKEZELÉSI LEHETŐSÉGEK

Szerkesztette

Weiner Csaba

Budapest
2009

A GLOBÁLIS VÁLSÁG: HATÁSOK,
GAZDASÁGPOLITIKAI VÁLASZOK ÉS KILÁTÁSOK

7. kötet

VÁLSÁG OROSZORSZÁGBAN ÉS UKRAJNÁBAN:
ELTÉRŐ VÁLSÁGKEZELÉSI LEHETŐSÉGEK

Szerkesztette

Weiner Csaba

Budapest
2009

Készült a VKI – ECOSTAT *A magyar gazdasági-társadalmi kitörési stratégia a bizonytalan globalizált világ kihívásai közepette és az EU-integráció által befolyásolt történelmi keresztúton* című kutatási projekt keretében.

ISBN 978-963-301-532-2 Ö
ISBN 978-963-301-535-3

H-1014 Budapest, Országház u. 30.

✉ 1535 Budapest, Pf. 936.

☎ (36-1) 224-6760

🖨 (36-1) 224-6765

💻 vki@vki.hu

www.vki.hu

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
A VILÁGGAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSA OROSZORSZÁGRA – AZ OROSZ VÁLSÁGKEZELŐ INTÉZKEDÉSEK <i>Weiner Csaba</i>	7
UKRAJNA CSŐDKÖZELBEN – A GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI VÁLSÁG EGYÜTTES HOZADÉKA <i>Ludvig Zsuzsa</i>	72
KÖTETLISTA.....	91

ELŐSZÓ

A Miniszterelnöki Hivatal megbízásából és az ECOSTAT-tal együttműködve az MTA Világgazdasági Kutatóintézete (VKI) 2009 első felében átfogó kutatást folytatott a globális gazdasági és pénzügyi válság hatásairól és lehetséges következményeiről. Az ECOSTAT-tal való munkamegosztás keretében a VKI a globális és az európai fejleményekre összpontosított, és azt a nemzetközi környezetet és feltételrendszert igyekezett feltárni, amelyben a külgazdaságtól erőteljesen függ – és annak kétségtelen előnyeit az elmúlt két évtizedben hatékonyan kihasználó – magyar gazdaság elhelyezkedik. Csak ebben a keretben lehet ugyanis feltérképezni a hatások jellegét és intenzitását, valamint megalapozni a rendelkezésre álló mozgástérrel számoló, reális és fenntartható gazdaságpolitikát – mind a válságkezelés időszakában, mind pedig a válság utáni időszakra való felkészülést tekintve.

Vizsgálatunk négy alapvető területre terjedt ki.

- (a) Makrogazdasági elemzések (növekedés, kereskedelem, tőkeforgalom, munkaerőpiac, transznacionális vállalati viselkedés).
- (b) Kiválasztott gazdasági (és részben társadalmi) prioritások, amelyek a válság előtt is léteztek, de amelyek jelentőségét, új konfliktusmezőit a válság erősítette, illetve tárta fel (állam szerepe, jóléti rendszerek, kutatás-fejlesztés, környezetvédelem, fogyasztási szokások, továbbá nemzetközi vonatkozásban a pénzügyi rendszer átalakulása és az új regionalizmus térhódítása).
- (c) A világgazdaság vezető szereplőinek és meghatározó régióinak, valamint a Magyarország földrajzi környezetében elhelyezkedő országoknak kötött, ezért összehasonlíthatást lehetővé tevő struktúrában való vizsgálata, az alábbi szempontok szerint:
 - * Mi jellemezte az adott országot/régiót a válság előtt?
 - * Hogyan érintette a válság?
 - * Milyen válaszokat adott (ha adott) a válságra?
 - * Milyen rövid és középtávú hatásai lehetnek a válságkezelő csomagoknak?
- (d) Tekintettel EU-tagságunkra, a válság (és a hosszabb távú belső folyamatok) hatása az EU közösségi politikáira.

A legfontosabb kutatási eredményeket a VKI külön sorozatban, a fentieknek megfelelő tematikus tagolásban bocsátja az érdeklődők rendelkezésére. A kutatás első fázisa 2009. június végén zárult, és az anyagok az addig elérhető információkra és kormányzati intézkedésekre, valamint statisztikai háttérre támaszkodnak. Tekintettel arra, hogy a válság közel sem ért véget, amit újabb és újabb mentő-megsegítő-élénkítő csomagok nyilvánossá válása is jelez, a kutatást tovább folytatjuk, és az újabb eredményekről be fogunk számolni. Erre nem utolsósorban azért van szükség, mert a racionális gazdaságpolitika már a válság időszakában megkezdte a tudatos felkészülést a válság utáni periódusra. Ennek során természetesen figyelembe veszi a válság és a válságkezelés közép- és hosszabb távú hatásait, de azt a tény is, hogy a nemzetközi válság által időlegesen háttérbe szorított, de valóban globális témák (mint a környezetvédelem, a nemzetközi intézmények jövőbeli szerepe, a globális foglalkoztatás, a demográfiai folyamatok, a növekvő jövedelemkülönbségek, a fejlesztési támogatás iránti igény nö-

vekedése stb.) a válság után újult erővel fognak a gazdaságpolitikai kutatások, viták és intézkedések homlokterébe kerülni.

Budapest, 2009. október

Inotai András

A VILÁGGAZDASÁGI VÁLSÁG HATÁSA OROSZORSZÁGRA – AZ OROSZ VÁLSÁGKEZELŐ INTÉZKEDÉSEK*

Weiner Csaba

1) Kiinduló helyzet

A globális válság első fázisában Oroszország nagyrészt immúnis volt a globális pénzügyi piaci problémákra. A 2007. augusztusi likviditási szorítás hatásai rövid ideig tartottak, a részvényt piac hamar elindult felfelé. Bár Oroszország volt a harmadik legnagyobb tulajdonosa az államilag támogatott amerikai jelzálogintézmények által kibocsátott fix kamatozású értékpapíroknak, az orosz bankrendszernek nem volt jelentős közvetlen kitettsége a másodrendű jelzáloghitellel fedezett értékpapírok felé. Mivel az olajárak magasak voltak, a beruházók Oroszországot biztonságos menedékhelynek tekintették a turbulens globális pénzügyi környezetben. A szűkülő globális hitelpiac ellenére Oroszország vonzó célpont maradt a külföldi tőke számára, s 2007-ben rekordnagyságú FDI-t fogadott.¹

A globális pénzügyi válság 2008 közepére kezdte elérni Oroszországot. A gyorsan romló globális körülmények alapvetően két irányból érintették Oroszországot. Egyrészt – mint feltörekvő piacot – a globális hitelpiacok beszűküléséből adódó likviditási válság, másfelől – mint olajexportőrt – az olajárak hirtelen visszaesése sújtotta. Ezekhez jöttek még a befektetők bizalmát tovább rontó olyan történések, mint a Mecsel-ügy,² valamint a TNK-BP olajtársaságon belüli viták 2008 júliusában, s legfőképpen az orosz–grúz háború 2008 augusztusában.³

1. Az orosz pénzügyi krízis első szakasza a 2008. május 19. és szeptember 12. közötti időszak, amely alatt az RTS index a csúcstról folyamatosan csökkent, főként a nemzetközi ténye-

* A tanulmány az Ecostat és a VKI közötti projekt mellett az „Oroszország a globális rendszerben és Európában. Az EU–Oroszország-kapcsolatok alakulását befolyásoló főbb tényezők változásai és ezek hatása az orosz–magyar kapcsolatokra” című, 68923. számú OTKA-program keretében folytatott kutatások eredményeit is magában foglalja. A források köre 2009. június végén lett lezárva.

¹ *RER (Russian Economic Report)*, World Bank, 17. sz., 2008. november, p. 18.

http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer17_eng.pdf

² Miután Putyin a Mecsel bányászati és fémipari társaság ellen támadást intézett a belföldi áraknál alacsonyabb exportárak miatt, a társaság részvényének árfolyama mélyrepülésbe kezdett. (*Posztinfo.hu*, 2009. július 25. <http://www.posztinfo.hu/hir.php?id=4225>; *Világgazdaság*, 2008. augusztus 5. <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=234350>)

³ *RER*, World Bank, 17. sz., 2008. november, p. 18.

http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer17_eng.pdf

zóknek köszönhetően. Az olajár 2008. július 3-át követően a történelmi rekordról lejtmenetbe kapcsolott, s együtt mozgott a tőzsdeindexszel.⁴ Az első periódusban nem volt semmi fontosabb hivatalos bejelentés a tőzsdei válsággal kapcsolatos intézkedésről. A tőzsdei esés a pénzügyi rendszeren belül maradt. Míg néhány bank nagy külső adósságtörlesztéssel nézett szembe, a bankoknak még nem kellett visszafizetési nehézségekkel vagy akut likviditási válsággal szembesülniük, amely határozott választ indokolt volna a döntéshozóktól. Kulcsjelentőségű változás volt, hogy a központi bank az árfolyamkövetésről inflációkövetésre állt át. A likviditásszűkülés jelei a 2008. szeptember 8-i betéti aukción – a költségvetés (szabad) eszközeinek elhelyezése ideiglenesen bankbetétben a kereskedelmi bankoknál – váltak nyilvánvalóvá, amikor a beérkezett ajánlatok nagysága 50 százalékkal haladta meg a felkínált mennyiséget.⁵

2. Az orosz pénzügyi válság második fázisa a likviditási és bizalmi válság kicsúcsosodása: a 2008. szeptember 15–19-i hét. Fő okai a 2008. szeptember 15-i bejelentések – a Lehman Brothers csődvédeleméről és az AIG 40 milliárd dolláros kölcsönkérelméről a Fedtől⁶ –, amelyeket követően eluralkodott a pánik. A szóban forgó héten a bankközi piac gyakorlatilag befagyott. Az orosz Pénzpiaci Szövetségi Szolgálat (FSZFR) szeptember 17-én két napra bezárta a tőzsdéket (RTS és MICEX).

3. Az orosz pénzügyi válság harmadik szakasza a gyors és erőteljes politikai válaszó. A 2008. szeptember 17-i bejelentéseket – amelyek után szeptember 19-én a tőzsde ledolgozta a heti veszteséget – a 2008. szeptember 29. és október 14. közöttiek követték.⁷ A 2008. november 6-án elfogadott és másnap ismertetett kormányzati akcióterv a bankszektor mellett már a reálgazdaságról szólt, s kijelölte az intézkedések körét. A kormány az akciótervvel elismerte, hogy válság van, amely a pénzügyi szektor egészét, s a reálgazdaságot is érinti.⁸

2) Az oroszországi gazdasági helyzet

Az 1999 óta tapasztalt, évi átlag közel 7 százalékos GDP-bővülési ütem gyorsan a múlté lett. Ugyan az orosz GDP a 2007-es 8,1 százalékot követően 2008-ban még 5,6 százalékkal emelkedett, a 2008 negyedik negyedéves GDP már csak 1,1 százalékos növekedést mutatott (2008 első, második és harmadik negyedévének rendre 8,5, 7,5 és 6,2 százalékos gyarapodása után). A gazdaság 2008 decemberében (2007 decemberéhez viszonyítva) már kismértékben (0,7 százalékkal) szűkült, a reálgazdasági hatások azonban csak a 2008 januárjához képest 8,8 százalékkal hanyatló 2009. januári GDP-adatban tükröződtek igazán. 2009 első öt hónapjában 10,2 százalékkal csökkent a bruttó hazai termék.⁹

⁴ *Ibid.*, p. 20.

⁵ *Ibid.*, p. 21.; *Minfin.ru* (az orosz pénzügyminisztérium hivatalos honlapja), 2008. szeptember 8. <http://www1.minfin.ru/ru/bankdeposit/statistics/index.php?pg4=2&id4=6546>

⁶ *Index.hu*, 2008. szeptember 15. <http://index.hu/gazdasag/vilag/lehm080915/> és <http://index.hu/gazdasag/vilag/veszt080915/>

⁷ *RER*, World Bank, 17. sz., 2008. november, p. 22. http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer17_eng.pdf

⁸ *Posztinfo.hu*, 2008. november 10. <http://www.posztinfo.hu/hir.php?id=4623>

⁹ *RIA Novosztvi*, 2008. december 30. <http://en.rian.ru/business/20081230/119232170.html>; *Kommersant*, 2009. február 2. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1112508&ThemesID=400>; *RIA Novosztvi*, 2009. február 24. <http://www.rian.ru/economy/20090224/163086233.html>; *MER* (orosz gazdaságfejlesztési minisztérium), 2009. február 24., pp. 3–5. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1235495941210> (az orosz gazdaságfejlesztési minisztériumnak az orosz gazdaság 2009. januári helyzetéről szóló, „*Monyitoring o tyekuscsej szituacii v ekonomike Rosszizskoj Fegyeracii po itogam janvarja 2009 goda*” című jelentése); 2009. június 23. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/ad>

A 2008 egészében még 2,1 százalékkal emelkedő ipari termelés az előző év azonos időszaka-hoz mérve 2008 novemberében került lejtőre (-8,7 százalék), s 2008 negyedik negyedév-ében már bőven negatív lett a változás (-6,1 százalék). 2008 novemberétől mindhárom ág-ban, sőt minden alágban csökkent a kibocsátás. 2009. január–májusban 15,4 százalékos volt a zuhanás: a helyzet rosszabb, mint 2009. január–áprilisban (14,9 százalék).¹⁰

2009. január–májusban a legkisebb visszaesés a kokszyártás, kőolaj-feldolgozás és nukleárisfűtőanyag-gyártás (2,1 százalék), az energiahordozó-bányászat (2,9 százalék), az élelmiszer, ital, dohánytermékek gyártása (3,1 százalék), valamint az egyéb ásványbányászat (8,3 százalék) alágakban volt. A legnagyobb zuhanást a villamos gép, műszer (42,4 százalék), a gépek és berendezések (37,6 százalék), a szállítóeszközök (37,5 százalék), a nemfém ásvá-nyai termék (32,6 százalék) és a fémalapanyag, fémfeldolgozási termék (27,2 százalék) gyártá-sa terén tapasztalhatták. A feldolgozóipar 2003 óta minden évben jelentős mértékben bővült, míg a bányászat 2005 óta csak minimális növekedést produkált.¹¹ Az áruexport dollárban 2009. január–májusban 46,8 százalékkal esett vissza (az előző év azonos időszakához viszo-nyítva). A FÁK-ba menő export kisebb mértékben zsugorodott, mint a FÁK-on túli.¹²

A csökkenő beruházási kereslet és a hitelekhez való hozzájutás nehézsége miatt az építő-ipari termelés volumene – amely 2009 januárjától szűkül – 2009. január–májusban 19,2 százalékkal csökkent. Az iparhoz hasonlóan ez a szám is kedvezőtlenebb, mint a 2009. janu-ár–áprilisi (18,4 százalék).¹³ Az építőipari kilátások a lakás- és útépítésben használt gépek és berendezések gyártására is negatív hatással vannak.

Az árutermelő ágak közül egyedül a mezőgazdaság tartja magát: 2009. január–májusban 1,2 százalékkal bővült 2008. január–májushoz képest. A növekedési dinamika azonban szá-mottevően mérséklődik. Az okok közül a tejtermelés csökkenése emelendő ki.¹⁴ A mezőgazda-ság számára különösen kiváló év volt a 2008-as: 10,8 százalékkal növekedett a teljesítménye (2007-ben 3,4 százalékkal). A gabonatermelés 32,6 százalékkal, 108,1 millió tonnára nőtt, amely a Szovjetunió felbomlása utáni új rekordnak minősül.¹⁵ (Folyamatban vannak a 2008–2012-ig szóló mezőgazdasági fejlesztési program intézkedései.) Szemben a többi termékcso-portban tapasztalt eséssel, az élelmiszeripari termékek és mezőgazdasági nyersanyagok kivite-le 2009. január–áprilisban 41,8 százalékkal nőtt 2008 első négy hónapjához képest.¹⁶

A kiskereskedelmi forgalom és a lakossági fizetett szolgáltatások volumene 2009 februárjá-tól kisebbedik, 2009. január–májusban előbbi 2,2, utóbbi 2,9 százalékkal volt alacsonyabb. Ugyanebben az időszakban a reálberek 2,0 százalékkal zsugorodtak, a rendelkezésre álló re-ál-pénzjövödelmek azonban csak 0,4 százalékkal. Reálbércsökkenést utoljára 1999 októberé-ben jegyezték fel, 2000 és 2008 között átlag évi 15 százalékos reálbér-növekedés következett be. A reálberek először 2009 februárjában csökkentek az előző év azonos hónapjához képest

ministmanagementdirect/doc1245761748958 (az orosz gazdaságfejlesztési minisztériumnak az orosz gazdaság 2009. január–májusi helyzetéről szóló, „*Monyitoring o tyekuscsej szituacii v ekonomike Rosszjiszkoy Fegyveracii v janvare-maje 2009 goda*” című jelentése)

¹⁰ 2009. június 23. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

¹¹ *Kratkoszrocsnije ekonomicseszkiye pokazatyeli Rosszjiszkoy Fegyveracii*, Roszsztat, Moszkva, 2009/4. sz., 2009. május. http://www.gks.ru/doc_2009/Ind/ind04.zip; Roszsztat (2008): *Roszsiszkij Sztatyiszticzeszkij Jezsegodnyik 2008. Sztatyiszticzeszkij Szbornyik*. Roszsztat, Moszkva. http://www.gks.ru/doc_2008/year08.zip

¹² 2009. június 23. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*, pp. 101–102.

¹⁵ *USDA Foreign Agricultural Service GAIN Report*, RS9004. sz., 2009. február 2. <http://www.fas.usda.gov/gainfiles/200902/146327160.pdf>

¹⁶ 2009. június 23., p. 11. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

(2,4 százalékkal).¹⁷ Az elmúlt években a háztartások fogyasztása volt a gazdasági növekedés legfőbb hajtóereje.

A válság rövid időn belül elsöpörte a munkanélküliség, illetve a foglalkoztatottság területén a 2000-es években elért eredményeket. Míg a foglalkoztatottak száma a 2008. április végi 70,9 millióról 2009. április végére 67,5 millióra csökkent, addig a munkanélküliség ugyanabban az időszakban 4,5 millióról 7,7 millióra nőtt. A munkanélküliségi ráta ezzel 5,4 százalékról 10,2 százalékra szökött fel. Tíz százalékot meghaladó ráta utoljára 2000-ben fordult elő. A hivatalosan regisztrált munkanélküliek száma azonban mindössze 2,3 millió fő volt, amely kevesebb, mint a becsült munkanélküliek harmada.¹⁸

2009. május fordulatot hozott a munkanélküliségben: 200 ezerrel csökkent az állástalanok száma. *Alekszandr Zsukov* miniszterelnök-helyettes 2009. május 25-én azt közölte, hogy a régiók többsége úgy véli, hogy 2009 márciusában és áprilisában túljutottak a legrosszabb időszakon.¹⁹

A Világbank 2009. júniusi jelentése szerint azonban a munkanélküliségi ráta 2009-ben elérheti a 13 százalékot, amely rosszabb, mint a korábbi előrejelzés. A Világbank 2009 márciusában még úgy vélte, hogy a munkanélküliek száma 2,7 millió fővel fog nőni 2009-ben, s a munkanélküliségi ráta 2009 végére átlépheti a 12 százalékot. A feldolgozóiparban, az építőiparban és a kiskereskedelemben foglalkoztatottak lehetnek a leginkább érintettek.²⁰

Az állástalanok száma a válság hatására azokban a régiókban ugrott meg nagyon, ahol a foglalkoztatottság néhány nagy fém- vagy autógyártótól függ.²¹ Az úgynevezett monovárosokban a legkritikusabb a helyzet, ahol egy-két fő üzemtől függ a foglalkoztatottság. 460 város és 332 városi típusú település tekinthető monofunkcionálisnak.²² Putyin 2009. június közepén jelentette be, hogy a monovárosok ügyében speciális munkacsoport felállításáról döntöttek.²³ A lépést a pikaljevói eset előzte meg: a Szentpétervártól 200 kilométerre fekvő Pikaljevóban munkát biztosító három üzem bezárása, illetve a fizetéselmaradás miatt 2009. június elején a dolgozók lezárták az autópályát, amellyel hatalmas dugót okoztak. Két nappal rá Putyin Pikaljevóba utazott, hogy személyesen oldja meg a problémát.

A bérhátralékok nagysága, amely 2008. szeptember vége óta van 3 milliárd rubel felett, 2009. június elején 8,8 milliárd rubel volt; ez három és fél éves csúcs. A bérhátralékok csaknem fele a feldolgozóiparhoz kapcsolódik.²⁴

¹⁷ *Kratkoszrocsnijje ekonomicseszkije pokazatyeli Rosszijszkoi Fegyveracii*, Roszsztat, Moszkva, 2009/4. sz., 2009. május, p. 112 és p. 116. http://www.gks.ru/doc_2009/Ind/ind04.zip; 2009. június 23., p. 28. http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/ad_ministmanagementdirect/doc1245761748958

¹⁸ *Kratkoszrocsnijje ekonomicseszkije pokazatyeli Rosszijszkoi Fegyveracii*, Roszsztat, Moszkva, 2009/4. sz., 2009. május, pp. 105–108. http://www.gks.ru/doc_2009/Ind/ind04.zip

¹⁹ *Premier.gov.ru* (az orosz miniszterelnök hivatalos honlapja), 2009. május 25. <http://premier.gov.ru/eng/events/2927.html>

²⁰ *RER*, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 7. és p. 13. <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>; *RER*, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 5. <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

²¹ *BOFIT Weekly*, 9. sz., 2009. február 27. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/DF3ED6E1-5932-45B6-B7B1-0CD845375E2A/0/w200909.pdf>

²² *Gyelovoj Petyverburg*, 2009. június 18. http://www.dp.ru/a/2009/06/18/Za_monogoroda_vozmutsja_s

²³ *The Voice of Russia*, 2009. június 18. <http://hungarian.ruvr.ru/main.php?lng=hun&q=3290&cid=88&p=18.06.2009&pn=5>; *HR Portal*, 2009. június 11. <http://www.hrportal.hu/c/oroszorszag-elbocsatas-az-elmaradt-berekert-20090611.html>; *GZT.ru*, 2009. június 19. <http://www.gzt.ru/topnews/politics/244358.html>

²⁴ 2009. június 23., pp. 30–31. http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/ad_ministmanagementdirect/doc1245761748958; *FinanzNachrichten.de*, 2009. június 17. <http://www.finanznachrichten.de/nachrichten-2009-06/14192362-russia-wage-arrears-hit-3-1-2-yr-high-in-may-020.htm>

A bruttó állóeszköz-felhalmozás a bankok likviditási problémái miatt már 2008 novemberétől csökkent; a visszaesés 2009. január–májusban már 17,7 százalékos volt.²⁵ A Roszstat metodikája szerint a külföldi közvetlen befektetések Oroszországban 2009 első negyedévében 43 százalékkal maradtak el a 2008 első negyedéves adattól. A 3,182 milliárd dollárból 1,4 milliárd dollár (44,0 százalék) ment a feldolgozóiparba, 486 millió dollár (15,3 százalék) a kitermelőiparba, 450 millió dollár (14,1 százalék) a kereskedelembe és 430 millió dollár (13,5 százalék) az ingatlanszektorba.²⁶

Az áruimport 2009. január–májusban 39,8 százalékkal, vagyis az exportnál kisebb mértékben csökkent.²⁷ Az importon a romló gazdasági feltételek (lásd a rendelkezésre álló reálpénzjüvedelmek eddig kismértékű csökkenése mellett az élesen romló fogyasztói bizalmi indexet, valamint a hitelszűke közepette a beruházások összeomlását, a beruházási programok befagyasztását) és a gyengébb rubel is tükröződik. 2009 első negyedévére Kína lett Oroszország legfőbb kereskedelmi partnere, megelőzve Németországot és Hollandiát.²⁸

2.1. Az olajárak és az export

A *Urals* típusú nyersolaj hordónkénti átlagára a 2008. júliusi 129,7 dolláros csúcsról szeptemberre 97,0, decemberre 39,2 dollárra csökkent.²⁹ Jóllehet az olajárak 2009. május elején 50 dollár fölé, júniusban pedig 70 dollár közelébe, a 2008. október második felében tapasztalt szintre tértek vissza, a növekedés fundamentálisan nem indokolható.³⁰ A Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) 2009. május 14-i közlése szerint a keresletben 1981 óta nem volt akkora visszaesés, mint ami 2009-re várható.³¹ Az orosz olajtermelés ennek ellenére *Szergej Smatko* orosz energetikai miniszter szerint nem fog csökkenni 2009-ben.³² 2009 első öt hónapjában a megelőző év azonos időszakához viszonyítva mindössze 0,1 százalékkal kevesebb olajat termeltek Oroszországban, az export volumene pedig csak 0,6 százalékkal szűkült. A FÁK-térségen túli 0,7 százalékos növekedés nem tudta kompenzálni a FÁK-ba irányuló szállítások 6,9 százalékos csökkenését.³³

²⁵ 2009. június 23. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

²⁶ Roszstat http://www.gks.ru/bgd/free/b04_03/IssWWW.exe/Stg/d02/91inv21.htm; RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., pp. 4–5. <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

²⁷ 2009. június 23., p. 13.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

²⁸ *BOFIT Weekly*, 20. sz., 2009. május 15. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/FB66E59F-80CE-4722-9E4E-3AD5C09332A1/0/w200920.pdf>

²⁹ 2009. június 23., p. 9.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

³⁰ EIA (Energy Information Administration) <http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/hist/wepcuralsw.htm>; Iosebashvili, Ira (2009): Fundamentals Not Behind Oil Rally. *The Moscow Times*, május 12.

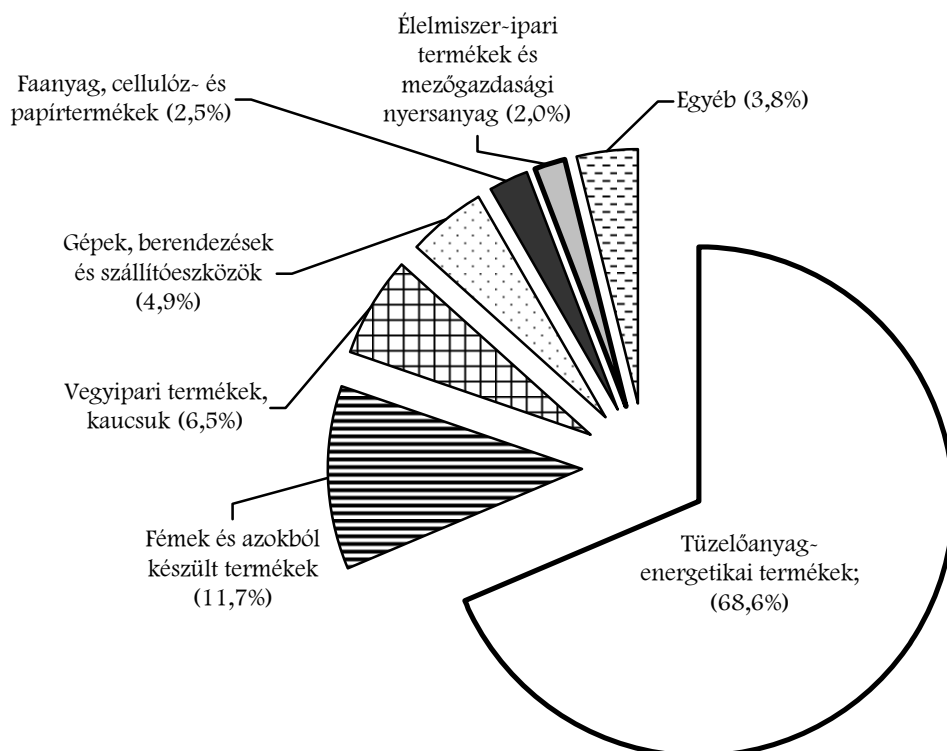
³¹ *Reuters*, 2009. május 14. <http://af.reuters.com/article/topNews/idAFJ0E54D0HI20090514?sp=true>; *Bloomberg*, 2009. június 12. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601086&sid=ajvKS21B.9I8>; *Bloomberg*, 2009. június 29. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=amrFLUvyDAGE>

³² *The Moscow Times* (2009): Oil Output Won't Decline. *The Moscow Times*, május 25.

³³ 2009. június 23., p. 73. és p. 75. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

A nyersolaj 2008-ban az orosz árukivitel 34,4 százalékát képviselte, az olajtermékek és a gáz további 17,1, illetve 14,8 százalékot jelentettek.³⁴

I. ábra
Az orosz áruexport szerkezete 2008-ban

Forrás: 2009. február 24., p. 15.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1235495941210>

Az olajáresés az olajtermékek és a gáz kivitelének értékén is komolyan érződik. Mivel a hosszú távú orosz gázbeszerzési megállapodásokban az árakat az olajtermékek (és bizonyos esetben valamilyen mértékben a szén) jegyzésárához kötött árformulával határozzák meg, 6–9 hónapos mozgóátlaggal, a gázimportőrök arra törekedtek, hogy minél kisebb mennyiséget vegyenek át, s majd az árak esését követően vásároljanak. Az európai keresletcsökkenésnél nagyságrendekkel nagyobb mértékben visszaeső orosz szállítások – amelyen a 2009. januári orosz–ukrán gázvita során bekövetkezett gázleállítás is tükröződik – jóvoltából Norvégia, Algéria, Trinidad és Tobago, valamint Katar jelentős mértékben növelhette exportját. 2009. január–májusban 2008 azonos időszakához képest 47,7 százalékkal esett az orosz gázexport, miközben a kitermelés 19,2 százalékkal (a belföldi felhasználás pedig csak 7 százalékkal).³⁵

Alekszandr Ananyenkov (a Gazprom igazgatótanácsának a tagja, a Gazprom vezetői bizottságának egyik elnökhelyettese) 2009. április 9-én azt közölte, hogy a Gazprom gáztermelése, amely 2008-ban 549,7 milliárd köbméter volt,³⁶ 2009-ben – a tervezett 561 milliárd

³⁴ 2009. február 24., p. 15.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1235495941210>; CBR (az Orosz Föderáció Központi Bankja)

http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=bal_of_payments_est_e.htm

³⁵ 2009. június 23., pp. 75–77.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

³⁶ Gazprom (2009): *Jezsekvartalnij Otsot OAO «Gazprom» za IV kvartal 2008 goda*. Gazprom, Moszkva, p. 69. http://www.gazprom.ru/documents/repIV_2008.doc; Gazprom (2009): *Management Report OAO Gazprom*

köbméterrel szemben – 492 milliárd köbméter lesz. Ezzel a Gazprom 22 évet menne vissza az időben.³⁷ (Ananyenkov 2009. május 22-én azt mondta, hogy a kitermelés 450 és 510 milliárd köbméter között lehet, s ezt az intervallumot jelölte meg 2009. június közepén is.³⁸)

Az olajárak mellett a fémárak visszaesése is sújtja Oroszországot. A fémek és az azokból készült termékek exportja – amely a teljes orosz áruexport 11,7 százalékát adta 2008-ban³⁹ – dollárban mérve 44,8 százalékot esett 2009. január–áprilisban 2008 első négy hónapjához képest.⁴⁰

1. táblázat
Az orosz áruexport alakulása 2009. január–áprilisban
a vámstatisztikák alapján, Belarusszal együtt

	Érték (M USD)	A teljes orosz áruexport %-ában	Változás (2008. január–április = 100)		
			Érték	Mennyiség	Ár
<i>Összesen</i>	77 806	100,0	52,3
Élelmiszer-ipari termékek és mezőgazdasági nyersanyag	3 046	3,9	141,8
Búza és kétszeres	869	1,1	249,3	477,5	52,2
Tüzelőanyag-energetikai termékek	50 107	64,4	48,6
Nyersolaj	24 285	31,2	46,0	98,7	46,6
Olajtermékek	12 239	15,7	50,4	108,7	46,3
Földgáz	10 440	13,4	44,9	47,0	95,6
Vegyipari termékek, kaucsuk	5 432	7,0	59,9
Műtrágya	2 143	2,8	67,5
Faanyag, cellulóz- és papírtérmékek	2 530	3,3	61,2
Nyers faanyag	614	0,8	45,9	49,6	92,7
Feldolgozott faanyag	769	1,0	77,2	86,4	89,3
Fémek és azokból készült termékek	9 915	12,7	55,2
Vasfémek	4 789	6,2	52,0	74,3	70,0
Finomított réz	473	0,6	93,8	203,6	46,1
Mégmunkálatlan nikkel	765	1,0	33,9	83,6	40,5
Mégmunkálatlan alumínium	1 812	2,3	72,5	96,9	74,8
Gépek, berendezések és szállítóeszközök	4 134	5,3	60,0
Repülőgépek	433	0,6	50,4
Személyautó	92	0,1	31,7	38,7	82,1
Teherautó	99	0,1	34,4	29,8	115,2
Egyéb	2 642	3,4	49,5

Megjegyzés: Szürkével a növekedést emeltük ki a „változásnál”.

Forrás: 2009. június 23., p. 11.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

2008. Gazprom, Moszkva, p. 70.

http://www.gazprom.ru/documents/Gazprom_Management_Report_2008_eng.pdf

³⁷ Reuters, 2009. április 9. <http://uk.reuters.com/article/tnBasicIndustries-SF/idUKL996089320090409?sp=true>

³⁸ Yahoo! News, 2009. május 22. http://news.yahoo.com/s/afp/20090522/bs_afp/russiaenergygascompany_gazprom_20090522114327; RIA Novosztij, 2009. június 16. <http://www.rian.ru/economy/20090616/174511857.html>

³⁹ Roszsztat http://www.gks.ru/bgd/regl/b08_11/IssWWW.exe/Stg/d03/26-08.htm; 2009. február 24., p. 15. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1235495941210>

⁴⁰ 2009. június 23., p. 11. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

2.2. Tőkekiáramlás

Az olajárak mellett a gazdaság növekedésének másik fontos – az olajárakhoz szorosan kapcsolódó – külső tényezője a tőkebeáramlás volt az elmúlt években. 2006–2007 a nettó tőkebeáramlás gyorsan véget érő időszaka lett. A nettó privat tőkekiáramlás a 2008. augusztusi 8,2 milliárd dollárt és a szeptemberi 29,3 milliárd dollárt követően 2008. negyedik negyedévében 130,6 milliárd dollárra rúgott. A 2007-es 82,4 milliárd dolláros nettó tőkebeáramlás és a 2008-as 132,7 milliárd dolláros nettó tőkekiáramlás egyaránt rekordnak számít.⁴¹

Az olajárak stabilizálódásának és az alacsony rubellikviditásnak köszönhetően 2009 februárjában a nettó tőkekiáramlás jelentősen csökkent: a 2009. januári 29 milliárd dollárt követően 4,5 milliárd dollárra.⁴² A 2009. márciusi adat 2,7,^{43; 44} az áprilisi és a májusi pedig már csak 2-2 milliárd dollár volt,⁴⁵ amely a legalacsonyabb 2008 júliusa óta.⁴⁶

2.3. Értéktőzsde

A világ 20 vezető tőzsdeindexe közül – 72 százalékos esésével – az RTS index teljesített a legrosszabbul 2008-ban,⁴⁷ 2009-ben azonban az egyik legeredményesebb volt.

Az olaj- és gázipari társaságok által dominált, s így az olajárváltozásoknak erősen kitett RTS a 2008. május 19-i 2487,92 pontos mindenkori csúcstról jutott el a 2009. január 23-i 498,2 pontos időszakos minimumra, vagyis az 50 részvényt magában foglaló index értéke ötödére esett vissza. Az RTS 2009. június elején az 1200 pontos szint felett is járt, 2009. június 30-án 987,02 ponton zárt.⁴⁸

A Pénzügyi Szövetségi Szolgálat 2008. szeptember 30-án betiltotta a fedezetlen *short* – eladási – ügyleteket az oroszországi tőzsdéken (az FSZFR 2008. szeptember 17-től egyszer már

⁴¹ A 2008-as éves adat 132,7 milliárd dollár. (CBR http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/print.asp?file=capital.htm)

⁴² IET (az *Institute for the Economy in Transition/Insztitút Ekonomiki Perehodnovo Perioda* [IEPP/IET; „Gajdar-intézet”] „*Russian Economy: Trends and Perspectives*” című havi jelentései), 2009/3. sz., p. 10. <http://www.iet.ru/files/text/trends/03-09eng.pdf>; IET, 2009/4. sz., p. 10. <http://www.iet.ru/files/text/trends/04-09eng.pdf>

⁴³ *Banki.ru*, 2009. április 7. <http://www.banki.ru/news/lenta/?id=931508>

⁴⁴ A jegybank 2009. április 3-i becslése 2009 első negyedévére: 38,8 milliárd dollár. (CBR http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/print.asp?file=capital.htm)

⁴⁵ *Okszana Szergijenko* pénzügyminiszter-helyettes 2009. május 26-án 2009. áprilisa 1,5 milliárd dolláros nettó kiáramlásról beszélt. (2009. május 26. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7487>)

⁴⁶ *Monyitoring o tyekuscsej szituacii v ekonomike Rosszizskoj Fegyercii v janvare-aprele 2009 goda*. MER, Moszkva, 2009. május 26., p. 25. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1243325735577>; 2009. június 23., p. 5. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

⁴⁷ *Bloomberg*, 2008. december 31. http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601085&sid=a.fNWog_oIP8&refer=europe

⁴⁸ RTS <http://ftp.rts.ru/pub/info/stats/history/allRTS.ZIP> és <http://www.rts.ru/en/index/rtsi/>

megtette ezt a lépést, ám később feloldották a tilalmat), s egészen 2009. június közepéig kellett várni, hogy ismét lehessen shortolni.⁴⁹

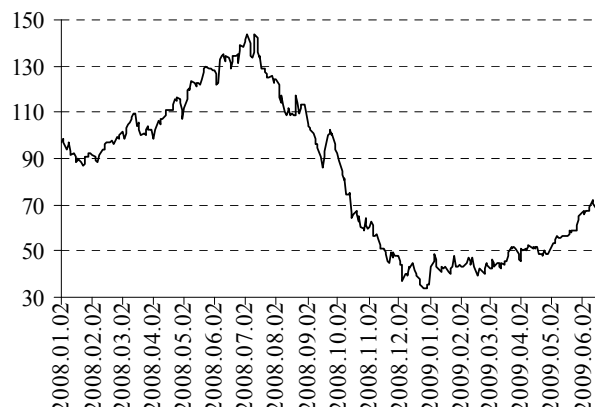
2. ábra
Az RTS-index alakulása
2008. január 9. és 2009. június 30. között
(záróárak)

Forrás: RTS.

<http://ftp.rts.ru/pub/info/stats/history/allRTS.ZIP>

3. ábra
A Brent árfolyamának alakulása
2008. január 2. és 2009. június 22. között

Forrás: EIA.

http://tonto.eia.doe.gov/dnav/pet/xls/pet_pri_spt_s1_d.xls

2.4. Fizetési mérleg: hatalmas pénzügyimérleg-hiány

A 2008. negyedik negyedéves tőkeáramlásnak köszönhető a tőke- és pénzügyi mérleg 2008-as 138,8 milliárd dolláros passzívuma: a tőkemérleg egyenlege 0,5 milliárd dollár volt, míg a pénzügyi mérlegé -139,3 milliárd dollár. Az árukereskedelmi többlet (179,7 milliárd dollár) okán a megszokott tetemes folyófizetési-mérleg-aktívum 2008-ban is garantált volt (102,3 milliárd dollárral),⁵⁰ azonban a negyedik negyedévben 8,6 milliárd dollárra csökkent, miközben 2007. negyedik negyedévében még 24,2 milliárd dollárt ért el. A központi bank becslése szerint a 2009. első negyedéves folyó többlet 11,1 milliárd dollárra rúgott. Ez a 2008. első negyedéves 38,0 milliárd dolláros egyenlegnél jóval kisebb, azonban a 2008. negyedik negyedévénél 3 milliárd dollárral magasabb, amely nagyrészt a kisebb szolgáltatásimportnak volt köszönhető.⁵¹

⁴⁹ RIA Novosztyi, 2008. szeptember 30. http://www.rian.ru/crisis_news/20080930/151709019.html; Iosebashvili, Ira (2009): Markets Service Lifts Ban on Short Selling. *The Moscow Times*, június 16., p. 4.

⁵⁰ A folyó fizetési mérleg GDP-hez viszonyított aktívuma 2005-ben 11,0, 2006-ban 9,5, 2007-ben 5,9, 2008-ban 6,1 százalékot tett ki. (*World Economic Outlook Database*. 2009. április http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weorept.aspx?sy=2005&ey=2008&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=%2C&br=1&c=922&s=BCA_NGDPD&grp=0&a=&pr.x=92&pr.y=6)

⁵¹ CBR http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=bal_of_paym_an_08_e.htm és http://cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=bal_of_payments_est_e.htm; BOFIT *Weekly*, 16. sz., 2009. április 17. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/2489F022-2556-4FA4-8691-E232F953C413/0/w200916.pdf>; RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 6. <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

2.5. Infláció

Nem sikerült 2008-ban kordában tartani az inflációt: 2008 decemberében 2007 decemberéhez képest 13,3 százalékkal nőttek a fogyasztói árak, 2002 óta (15,1 százalék) nem volt ilyen mértékű drágulás.

A fizetőképes kereslet csökkenése mellett mérséklődött az infláció üteme 2009-ben. A folyamatra kedvező hatással volt a szabályozott árak kisebb mértékű emelése az év elején, majd a rubelfelértékelődés. Az infláció 2009. január–májusban 6,8 százalékkal nőtt, szemben a 2008. január–májusi 7,7 százalékkal. A fogyasztói árak márciusban 1,3, áprilisban 0,7, májusban pedig 0,6 százalékkal emelkedtek.⁵² Az orosz infláció azonban így is jóval nagyobb, mint a főbb kereskedelmi partnereké.⁵³ A Világbank szerint az alacsonyabb importárak, a nyomott kereslet és a likviditáskorlátok miatt 2009 nyarán a drágulás mértéke tovább csökkenhet.⁵⁴ A pénzügyminisztérium bizakodása jogos: az infláció most először az előrejelzésen belül lehet.⁵⁵ Eddig egyedül 2006-ban volt egyszámjegyű az infláció, 2007 decemberében azonban már 11,9 százalékkal haladták meg az árak a 2006. decemberi szintet.

2.6. Rubelárfolyam, kamatok, nemzetközi tartalékok

Az elmúlt évek felértékelődése után a rubel drámai nominális leértékelődésen ment keresztül. A jegybank hivatalos devizaárfolyama alapján a rubel a dollárhoz képest 55,5 százalékkal értékelődött le 2008. augusztus 1-je (23,4186 rubel/dollár) és 2009. február 19-e (36,4267 rubel/dollár) között. Utóbbi az eddigi – természetesen a rubel 1998. január 1-jei denominációja óta – leggyengébb napi árfolyamszint.⁵⁶ A lengyel zloty, az ukrán hrivnya és a magyar forint ennél is nagyobb esést szenvedett el a 2008. augusztus 1-je és 2009. február 18-a közti időszakban.⁵⁷ Jóllehet 1994-ben és 1998-ban a 2008-asnál erősebb nominális rubelleértékelődés következett be.⁵⁸ A rubel euróhoz viszonyított értékvesztése 28,1 százalékos volt 2008. augusztus 1-jétől (36,5752 rubel/euró) a mélypontot képviselő 2009. február 5-éig (46,8392 rubel/euró).⁵⁹

⁵² 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>; 2009. június 23., p. 5. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

⁵³ *BOFIT Weekly*, 19. sz., 2009. május 8. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/381D978F-7454-4F84-ABDD-E3FC903FD9E0/0/w200919.pdf>

⁵⁴ *RER*, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 8. <http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁵⁵ 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>

⁵⁶ CBR

http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx?VAL_NM_RQ=R01235&date_req1=01.01.1997&r1=1&date_req2=01.03.2009&C_month=01&C_year=1997&rt=0&mode=1&x=41&y=10 és http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx?VAL_NM_RQ=R01235&date_req1=01.01.2008&r1=1&date_req2=28.02.2009&C_month=02&C_year=2009&rt=1&mode=2&x=43&y=13

⁵⁷ *Portfolio.hu*, 2009. február 20. <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=4&i=110499>

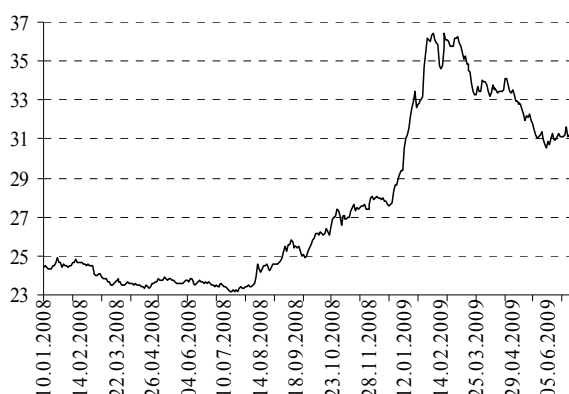
⁵⁸ *Voproszi Ekonomiki*, 2009/2. sz., p. 35.

⁵⁹ CBR

http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx?VAL_NM_RQ=R01239&r1=0&date_req1=01.01.1997&date_req2=01.03.2009&C_month=03&C_year=2009&rt=0&mode=1&x=44&y=11

4. ábra

A rubel hivatalos devizaárfolyama a dollár viszonylatában 2008. január 10. és 2009. június 26. között

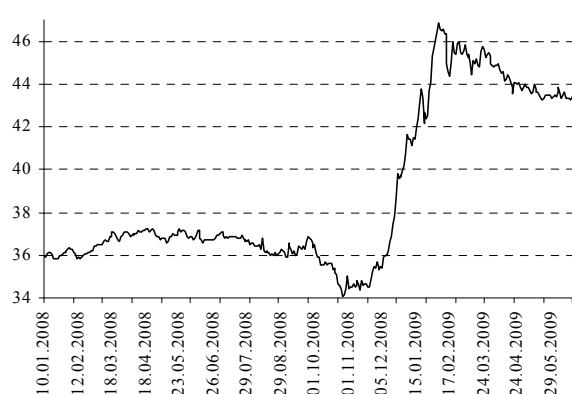

Forrás: CBR.

http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx?V AL_NM_RQ=R01235&date_req1=10.01.2008&r1=1&date_req2=26.06.2009&C_month=06&C_year=2009&rt=0&mode=1&x=41&y=7

5. ábra

A rubel hivatalos devizaárfolyama az euró viszonylatában 2008. január 10. és 2009. június 26. között

Forrás: CBR.

http://www.cbr.ru/currency_base/dynamics.aspx?V AL_NM_RQ=R01239&date_req1=10.01.2008&r1=1&date_req2=26.06.2009&C_month=06&C_year=2009&rt=0&mode=1&x=44&y=3

Az irányított lebegtetést folytató jegybank 2008. november 11. és 2009. január 22. között 21 – ebből 2009-ben 8 – lépésben szélesítette ki a rubel kereskedési sávját.⁶⁰ A rubel nominális árfolyamát meghatározó valutakosárban az euró 45, a dollár 55 százalékos súllyal szerepel. 2009. január 22-étől az ingadozási sáv erős széle 26, a gyenge 41 rubel. A jegybank ekkor azt közölte, hogy további leértékelést nem terveznek, az utóbbi szinten védik meg a rubelt.⁶¹ A központi bank 2008. szeptember és 2009. január között aktívan interveniált. Leginkább 2008 decemberében, amikor nettó 57,4 milliárd dollárt és 12,6 milliárd eurót értékesített a rubel támogatására.⁶²

A nemzetközi tartalékok összege a 2008. augusztus 8-i 598,1 milliárd dolláros csúcstról 2009. februárra több mint 200 milliárd dollárral – 2007. május első felének szintjére, 385 milliárd dollár körülre – csökkent. (2009. június 19-én 407,1 milliárd dollár volt, amely így is a harmadik legnagyobb a világon, Kína és Japán után.)⁶³ *Anatolij Csubajsz*, az oroszországi privatizáció atyja, ma a nanotechnológiáért felelős Rosznano állami korporáció vezérigazgatója szerint a nemzetközi tartalékok nélkül a rubel 8–9-szeres leértékelődést szenvedett volna el.⁶⁴

A tőkekiáramlás, a gyenge rubel és a magas infláció közepette a refinanszírozási kamatláb 2008. november 12-étől 11-ről 12 százalékra, majd december 1-jétől 13 százalékra emelkedett – folytatva ezzel a 2008 februárja óta tartó kamatemelési periódust.⁶⁵

⁶⁰ *Portfólio.hu*, 2009. január 22. <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=3&i=108951>

⁶¹ *Portfólio.hu*, 2009. január 22. <http://www.portfolio.hu/cikkek.tdp?hn=1&k=3&i=108956>; *The Moscow Times* (2009): Defense Firms Get \$56Bln. *The Moscow Times*, február 27.

⁶² CBR http://www.cbr.ru/eng/hd_base/VALINT.asp; IET, 2009/1. sz., p. 3. <http://www.iet.ru/files/text/trends/01-09eng.pdf>

⁶³ CBR http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=inter_res_08_e.htm, http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=inter_res_09_e.htm és http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=inter_res_07_e.htm

⁶⁴ *Vedomosztyi*, 2009. március 23. <http://www.vedomosti.ru/newsline/index.shtml?2009/03/23/746162>

⁶⁵ CBR http://www.cbr.ru/eng/analytics/standart_system/print.asp?file=policy_e.html, *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/1. sz., p. 51. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0901e.pdf>; *Reuters*, 2009. március 27. <http://in.reuters.com/article/rbssFinancialServicesAndRealEstateNews/idINLR41871620090327?sp=true>

A központi bank 2009 februárjában konzisztens politikát folytatott, amelynek következtében sikeresen csökkentette a leértékelődési várakozásokat (lásd az alacsony olajárakat és a csökkenő devizabeáramlást). Likviditáscsökkentő lépéseket tett a limitek és a (minimum) kamatok révén, megdrágította a jegybanki forrásokat.⁶⁶ 2009. február volt az első hónap 2008 augusztusa óta, hogy a jegybank a devizapiaci intervenció során már nettó devizavásárló volt.⁶⁷ Kudrin 2009. június 5-én azt állította, hogy 3-4 év szükséges ahhoz, hogy a leértékelés után a rubel iránti bizalom helyreálljon.⁶⁸

Az olajárak növekedésével a leértékelési hullámot követően most – a nagy árfolyamvolatilitás mellett – a felértékelődés és az így szerzett, az olajszektoron kívüli gazdaságot segítő versenyelőny elvesztése okozhat gondot.⁶⁹

Az orosz jegybank első elnökhelyettese, *Alekszej Uljukajev* 2009. május 12-én azt közölte, hogy még legalább 6,7 százalékkal hagyják erősödni a rubelt a kosárhoz viszonyítva 2009-ben (aznap 37,35-on zárt a rubel), s a szabad lebegtetésre esetlegesen a 2011-es cél előtt átállnak.⁷⁰ *Szergej Ignatyev* jegybankelnök 2009. május 28-án az akkor 36,73-on álló kosárral kapcsolatban jelezte: további 1 vagy 2 rubeles erősödés már aggodalomra adhat okot.⁷¹

A lassuló infláció és a leértékelődési várakozások megszűnése lehetővé tette a kamatsökkentést. Eddig három ízben (2009. április 24-én, május 14-én és június 5-én), minden alkalommal 50 bázispontos mérséklésről született döntés, amely következtében jelenleg 11,5 százalékon áll a refinanszírozási ráta.⁷² (A legalacsonyabb kamatláb a 2007. június 19-e és 2008. február 3-a között érvényes 10 százalék volt.)⁷³ A 2009. áprilisi kamatsökkentés különlegességét az adja, hogy *Vlagyimir Putyin* miniszterelnök éppen a megelőző napon nyomatékosította, hogy elérkezett a kamatvágás ideje.⁷⁴ (Alekszej Uljukajev még 2009. március 27-én ismertette, hogy 2009 második negyedében elkezdődhet a kamatvágás.⁷⁵)

2.7. Külső adósság

A piac által érzékelt magas visszafizetési kockázat, illetve refinanszírozási nehézségek ellenére 2008 negyedik és 2009 első negyedében a külső adósság törlesztése rendben megtörtént. A

⁶⁶ IET, 2009/2. sz., p. 11. <http://www.iet.ru/files/text/trends/02-09eng.pdf>; IET, 2009/3. sz., p. 11. <http://www.iet.ru/files/text/trends/03-09eng.pdf>; *BOFIT Weekly*, 14. sz., 2009. április 3. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/F81CCD38-3C3F-4A2A-8EB3-B96C990F86BF/0/w200914.pdf>; EEG (az *Ekonomicseszkaja expertnaja gruppá* [EEG] „*Obzor ekonomicseszkah pokazatyelaj*” című havi jelentései), 2009/4. sz., 2009. április 13., p. 53.

⁶⁷ CBR http://www.cbr.ru/eng/hd_base/VALINT.asp; IET, 2009/3. sz., p. 11. <http://www.iet.ru/files/text/trends/03-09eng.pdf>

⁶⁸ 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>

⁶⁹ *ForexPros.com*, 2009. május 28. <http://www.forexpros.com/news/interest-rates-news/update-1-russian-c.bank-says-to-keep-cutting-rates-58268>; *Portfolió.hu*, 2009. május 21. <http://portfolio.hu/cikkek.tdp?k=4&i=115471>

⁷⁰ *Bloomberg*, 2009. május 12. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=aoFhQiAtl3RY>

⁷¹ *ForexPros.com*, 2009. május 28. <http://www.forexpros.com/news/interest-rates-news/update-1-russian-c.bank-says-to-keep-cutting-rates-58268>

⁷² Kudrin 2009. június elején úgy vélte, hogy 2010 közepére–végére 10 százalékra csökkenhet a refinanszírozási kamatláb. (2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>)

⁷³ 2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>; CBR http://www.cbr.ru/eng/analytics/standart_system/print.asp?file=policy_e.html; *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/1. sz., p. 51. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0901e.pdf>

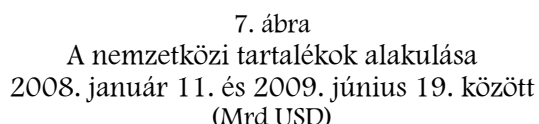
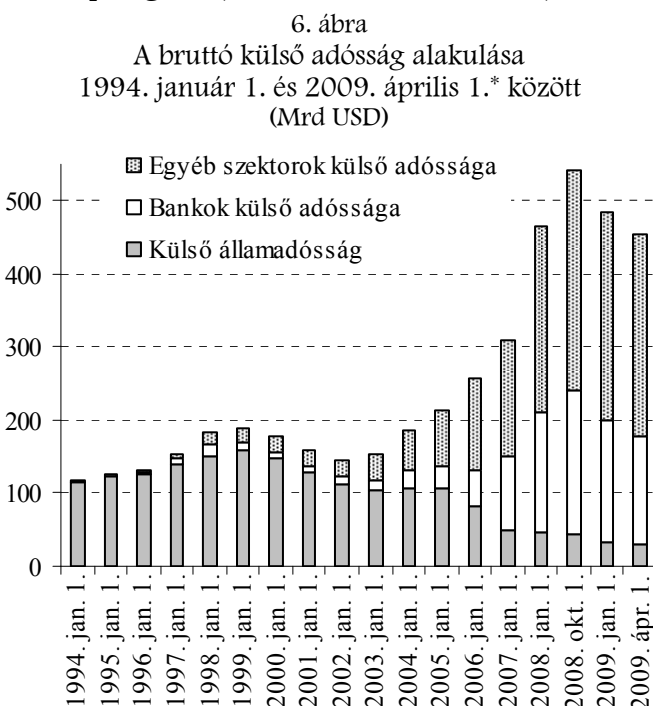
⁷⁴ 2009. április 27. <http://www.premier.gov.ru/eng/premier/press/ru/3083.html>

⁷⁵ *Reuters*, 2009. március 27. <http://in.reuters.com/article/rbssFinancialServicesAndRealEstateNews/idINLR41871620090327?sp=true>

bruttó külföldi adósság a 2008. október 1-jei 542,1 milliárd dolláros csúcstról 2009. január 1-jére 484,7 milliárd dollárra mérséklődött, a 2009. április 1-jei becslést pedig 453,5 milliárd dollár.

Minekután Oroszország komoly előtörlesztési hullámon van túl (a Párizsi Klub és a Nemzetközi Valutaalap felé), nem a külső államadósság miatt kellett aggódni. 2009. április 1-jén a külső államadósság mindössze 30,5 milliárd dollárt képviselt (helyi és központi kormányzatok: 28,4 milliárd dollár; monetáris hatóságok: 2,1 milliárd dollár), míg 2005. január 1-jén még 105,4 milliárd dollárra rúgott.

A bruttó külföldi adósság 2008 kora őszeig tapasztalt dinamikus növekedése a bank- és az egyéb szektorhoz köthető. A jegybank becslésében a bankok külső adóssága a 2008. október 1-jei 197,9 milliárd dollárról 2009. április 1-jére 147,5 milliárd dollárra, az „egyéb szektoroké” pedig 301,4 milliárd dollárról 275,5 milliárd dollárra csökkent.⁷⁶

Forrás: CBR http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=inter_res_09_e.htm

* A 2009. április 1-jei adatok a jegybank becslései.

Forrás: CBR http://www.cbr.ru/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/debt_08.htm&pid=svs&sid=vdRF és http://www.cbr.ru/eng/statistics/credit_statistics/print.asp?file=debt_est_e.htm

A 2009. január 1-jei tényadatok szerint⁷⁷ a bankok külső adóssága 166,1 milliárd dollárt, az „egyéb szektoroké” 285,8 milliárd dollárt tett ki. Ha viszont a külső államadósságba az állami, illetve állami ellenőrzésű társaságokat is beleszámoljuk, akkor az a 2009. január 1-jei 32,7 milliárd dollár (helyi és központi kormányzatok: 29,4 milliárd dollár; monetáris hatóságok: 3,3 milliárd dollár) mellett további 130,5 milliárd dollárt (bankok: 61,7 milliárd dollár; egyéb szektorok: 68,8 milliárd dollár) jelent. Ennek a szélesebb értelemben vett, 163,3 milliárd dolláros külső államadósságnak a 89,9 százaléka volt egy évnél hosszabb futamidejű. A külső adósság további része, vagyis a magánszektor külső adóssága így 321,5 milliárd dollár, amelynek 80,3 százaléka (a bankszektorban a 104,5 milliárd dollár 68,0 százaléka, az egyéb szektorban a 217,0 milliárd dollár 86,2 százaléka) volt éven túli lejáratú. Ez azt jelenti, hogy

⁷⁶ CBR http://www.cbr.ru/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/debt_est.htm; *FinanzNachrichten.de*, 2009. április 7. <http://www.finanznachrichten.de/nachrichten-2009-04/13577761-update-1-russian-corporate-debt-down-dollar-30-bln-in-q1-020.htm>

⁷⁷ Minekután a 2009. április 1-jei becslést adat nem kellő részletezésű, a 2009. január 1-jei tényadatokat kell használnunk.

2008. október 1-jéhez képest csökkent a rövid távú adósságok aránya.⁷⁸ A fenti számok ismeretében és a 400 milliárd dollár körüli nemzetközi tartalékokkal⁷⁹ a *Guidotti–Greenspan*-szabály szerint Oroszország sérülékenysége miatt nem kell aggódnia.⁸⁰

A teljes államadósság 2009. május 1-jén 2,655 billió rubel volt, ami 1,4 százalékos csökkenés az év eleji 2,692 billió rubelhez képest.⁸¹ Kudrin 2009. június 5-én kijelentette: a teljes államadósság az elkövetkező években nem fogja meghaladni a GDP 15 százalékát (az arány a válság kezdetén mintegy 6 százalék volt).⁸²

2.8. Leminősítés: utoljára 2000-ben

A három nagy hitelminősítő közül egyedül az a *Moody's Investors Service* nem rontott az orosz szuverén hitelminőségi besoroláson, amely 2008. július 16-án még felminősítette Oroszországot.

- * A *Standard and Poor's*, miután előbb 2008. szeptember 19-én pozitívról stabilra, majd október 23-án stabilról negatívra változtatta Oroszország hosszú lejáratú szuverén adósi osztályzatának kilátását,⁸³ 2008. december 8-án a hosszú futamú, devizában jegyzett orosz államadósságot „BBB+”-ról „BBB”-re, a rövid lejáratút „A-2”-ről „A-3”-ra minősítette le – negatív kilátással. A hosszú lejáratú szuverén rubeladósságot „A-”-ről „BBB+”-ra rontotta, míg a rövid lejáratú „A-2” fokozatát megerősítette.⁸⁴
- * A *Fitch Ratings* – a 2008. november 10-i kilátásrontást követően – 2009. február 4-én a hosszú lejáratú forint- és devizaadósság hitelkockázati besorolását „BBB+”-ról „BBB”-re, a rövid lejáratú devizaadósságét pedig „F2”-ről „F3”-ra vette vissza. A hosszú távú minősítésknél a további leminősítés lehetőségére utaló negatív kilátás maradt érvényben.⁸⁵
- * A *Moody's* 2008. december 12-én pozitívról stabilra változtatta a rubel- és devizakötvényadósi kockázati osztályzat kilátását.⁸⁶

⁷⁸ CBR http://www.cbr.ru/statistics/print.aspx?file=credit_statistics/debt_an_08.htm&pid=svs&sid=vdRF_nr

⁷⁹ A 2008-as orosz GDP folyó áron 1,677 billió dollár volt. (*World Economic Outlook Database*, 2009. április <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weorept.aspx?sy=2008&ey=2008&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=%2C&br=1&c=922&s=NGDPD&grp=0&a=&pr.x=46&pr.y=10>)

⁸⁰ *OTP Bank – Makro Monitor*, 2009. június 22., p. 13.

https://www.otpbank.hu/static/portal/other/pdfact/Makro_20090622.pdf

⁸¹ 2009. június 23., p. 11.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroecconomy/administmanagementdirect/doc1245761748958>

⁸² 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>;

RoszbiznyeszKonszaltving, 2009. február 6. <http://top.rbc.ru/economics/06/02/2009/278807.shtml>

⁸³ *Lenta.Ru*, 2008. szeptember 19. <http://lenta.ru/news/2008/09/19/sp/>; *NAPI Online*, 2008. szeptember 19. <http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&nID=381927&place=friss>; *NAPI Online*, 2008. október 23. <http://www.napi.hu/default.asp?cCenter=article.asp&placein=hirek&nID=385478>

⁸⁴ *RIA Novosztij*, 2008. december 8. <http://en.rian.ru/russia/20081208/118748543.html>

⁸⁵ *RIA Novosztij*, 2009. február 4. <http://en.rian.ru/russia/20090204/119975905.html>

⁸⁶ *HVG Online*, 2008. december 12.

http://hvg.hu/gazdasag/20081212_moodys_orszorszag_kilatasok_rontott.aspx

2.9. Hitelezés a FÁK-országoknak

Az orosz gazdaság szűkülését a FÁK-országok a külkereskedelem, a beruházások és a hazautalások révén is megérik. A FÁK-ba irányuló hazautalások tíz év óta először csökkennek 2009-ben, amelynek mértéke 25 százalék lehet.⁸⁷

Az orosz állam a saját problémái ellenére aktív a külföldnek való hitelezésben, s az egyes tranzakciók természetesen komoly geopolitikai vonatkozással bírnak. A FÁK-on belül eddig Belarusz, Kirgizisztán és Örményország állapotodott meg vagy kapott már hitelt Oroszországtól, az Ukrajnának adandó 5 milliárd dollárról viszont nem tudtak a felek megegyezni 2009 májusában.⁸⁸

- * Belarusszal 2008 novemberében 2008–2009-re 2 milliárd dolláros hitelről írtak alá megállapodást 15 éves futamidőre Libor plusz 3 százalékpontos kamatláb mellett. (Belarusz már 2007 végén 1,5 milliárd dolláros stabilizációs hitelt vett fel Oroszországtól 15 évre, a 2008. novemberinél kedvezőbb, Libor plusz 75 bázispontos kamatlábal.⁸⁹) A 2 milliárd dollárból 2008-ban 1 milliárd dollárt, 2009-ben 500 millió dollárt folyósítottak, a maradék 500 millió dollárt azonban visszatartják.⁹⁰ Kudrin 2009. május 28-án azt mondta, hogy az 500 millió dollárnyi részletet orosz rubelben folyósították volna, de Belarusz ezt visszautasította. (Belarusz ezenfelül 9 milliárd dollár hitelt szeretne Oroszországtól atomerőmű-építésre.)⁹¹
- * Kirgizisztán – külpolitikai engedmények árán – 2009. február elején biztosította be magát hitellel, adósságleírással és pénzügyi segéllyel.⁹²
- * Örményország a 2009. május 20-án aláírt megállapodás értelmében 500 millió dollárt kap 15 évre Libor plusz 3 százalékpontos kamatlábal.⁹³

Az Eurázsiai Gazdasági Közösség 2009. május 20-án fogadott el szerződéstervezetet a már korábban beharangozott krízisellenes alap érdekében, majd június első felében a szerződést is megkötötték. Az alap, amelyhez Oroszország hozzájárulása 7,5 milliárd dollár lesz, 2009 szeptemberétől kezdhet el működni.⁹⁴

A FÁK-on kívüli térségben Izlanddal nem született egyezség, az izlandi kormány eddig csak az IMF segítségét tudta igénybe venni.⁹⁵ Ezzel szemben *Raúl Castro* kubai elnök egy 354 mil-

⁸⁷ World Bank (2009): *Global Development Finance 2009: Charting a Global Recovery*. World Bank, június, p. 115. http://siteresources.worldbank.org/INTGDF2009/Resources/gdf_combined_web.pdf

⁸⁸ 2009. május 20. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7461>; *Hírszerző*, 2009. május 24.

http://www.hirszerzo.hu/cikk.gazhaboru_folytatodik_a_csata_orszorszag_es_ukrajna_kozott.109414.html; *Kommerszant*, 2009. május 23. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1175328>

⁸⁹ *RIA Novosztyi*, 2007. december 20. <http://en.rian.ru/russia/20071220/93438332.html>

⁹⁰ The Moscow Times (2009): Belarus Loan Shelved on Solvency Fears. *The Moscow Times*, május 29. Vö. *BELTA*, 2009. május 27. <http://news.belta.by/en/news/econom?id=375747>

⁹¹ 2009. május 28. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7501>

⁹² *RIA Novosztyi*, 2009. február 3. <http://en.rian.ru/world/20090203/119963381.html>; *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2009. február 6.

http://www.rferl.org/content/Armenia_Confirms_Loan_From_Russia/1380318.html

⁹³ 2009. május 20. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7459>

⁹⁴ 2009. május 20. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7459>; *Pressz-szluzsba JevrAzESZ*, 2009. május 20. <http://www.evrazes.com/ru/main/messagepage/854/>; 2009. június 5.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>; 2009. június 9.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7560>; *The Voice of Russia*, 2009. június 9.

<http://hungarian.ruvr.ru/main.php?lng=hun&q=3088&cid=81&p=09.06.2009>

⁹⁵ 2009. június 8. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7554>

lió dolláros csomaggal hagyta el Moszkvát 2009. január végén,⁹⁶ a mongolok pedig a mezőgazdaság fejlesztését (gyakorlatilag orosz gabona, mezőgazdasági gépek és műtrágya vásárlását) célzó 300 millió dolláros kölcsönről állapodtak meg 2009 márciusában. Oroszország – amely Mongólia legjelentősebb kereskedelmi partnere – 2003-ban 11 milliárd dollárnyi adósságot engedett el Mongóliának.⁹⁷

Megjegyzendő még, hogy Oroszország kész arra, hogy a devizatartalékaiból 10 milliárd dollár értékben vásároljon a tervezett IMF-kötvényekből.⁹⁸

3) Költségvetés: 4,1 százalékos többlet (2008) után 9 százalékos hiány (2009)?

A szövetségi költségvetés 2000 óta szufficites. 2008-ban a GDP-hez mért többlet (1,7 billió rubel) 4,1 százalékot képviselt. 2008-ban a bevételek nagysága 9,3 billió rubel (a GDP 22,3 százaléka) volt, szemben a költségvetési törvényben rögzített 9,0 billió rubellel (a tervezett GDP 21,2 százaléka), míg a kiadások 7,0 billió rubel (a tervezett GDP 16,6 százaléka) helyett 7,6 billió rubelre (a GDP 18,2 százaléka) rúgtak. Adósságszolgálatra mindössze 153,3 milliárd rubelt (a GDP 0,4 százaléka) fordították.⁹⁹ 2008-ban az ásványkincs-kitermelési adó és az exportvám a szövetségi költségvetési bevételek 59 százalékát (5,45 billió rubel) adták.¹⁰⁰

2008-tól kezdődően a szövetségi költségvetés többi bevételeitől külön kezelik az olaj- és gázbevételeket, vagyis a nyersolaj, a gáz és a gázkondenzátum kitermelési adóját, valamint a nyersolaj, a földgáz és az olajtermékek exportvámját. Ezeknek a bevételeknek egy része a szövetségi költségvetés folyó kiadásaira megy – ez az úgynevezett olaj- és gáztranszfer –, míg a „maradékot” megtakarítják. A költségvetési kódexet módosító, 2007. május 9-étől hatályos 63-FZ szövetségi törvény¹⁰¹ szerint az olaj- és gáztranszfer GDP-hez viszonyított aránya 2008-ban nem haladhatja meg a 6,1, 2009-ben az 5,5, 2010-ben a 4,5, 2011-től pedig a 3,7 százalékot, míg az abszolút nagysága – a szóban forgó arányok alapján – a költségvetési törvényekben kerül meghatározásra.¹⁰²

⁹⁶ *RIA Novosztji*, 2008. november 7. <http://en.rian.ru/analysis/20081107/118195393.html>; *The New York Times*, 2009. január 30. http://www.nytimes.com/2009/01/31/world/europe/31russia.html?_r=1; *RIA Novosztji*, 2009. február 2. <http://en.rian.ru/analysis/20090202/119921943.html>; *Reuters*, 2009. február 2. <http://www.reuters.com/article/internalReutersGenNews/idUSLU48107820090202?sp=true>

⁹⁷ *China Economic Net*, 2009. március 18. http://en.ce.cn/World/Europe/200903/18/t20090318_18534391.shtml; *AsiaNews*, 2009. március 20. [http://www.asianews.it/index.php?l=en&art=14776&size=](http://www.asianews.it/index.php?l=en&art=14776&size=;); *RIA Novosztji*, 2009. május 15. <http://en.rian.ru/analysis/20090515/155025973.html>

⁹⁸ *Kárpátinfo.net*, 2009. május 27. <http://www.karpatinfo.net/article93156.html>

⁹⁹ *Ob itogah szocialno-ekonomicseszkovo razvityija Rosszijszkoj Fegyercii v 2008 godu*. MER, Moszkva, 2009. február 6., pp. 95–96. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1233928471437>; EEG, 2009/2. sz., 2009. február 11., p. 1. és p. 45. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_02.pdf

¹⁰⁰ *Vedomosztji*, 2009. április 1. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/04/01/188991>

¹⁰¹ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2007/04/28/kodeks-dok.html>

¹⁰² IET (2008): *Russian Economy in 2007. Trends and Outlooks*. IET, Moszkva, p. 98. <http://www.iet.ru/files/text/trends/2007-eng/2007-eng.pdf>; Kaznacsejsztvo Rosszii <http://www.roskazna.ru/store/dvizhenieNDFB.xls>

3.1. Stabilizációs Alapból: Tartalékalap és Nemzeti Jóléti Alap

A megtakarításra fordítandó olaj- és gázbevételek a két új alapba kerülnek. A 157 milliárd dollárra felduzzadt Stabilizációs Alapot 2008. február 1-jén választották szét a Tartalékalapra (125,19 milliárd dollár vagy 3,058 billió rubel) és a Nemzeti Jóléti Alapra (32,00 milliárd dollár vagy 783,31 milliárd rubel).^{103; 104}

A stabilizációs és sterilizációs funkciókat ellátó Stabilizációs Alapot 2004 januárjában hozták létre, s a nyersolaj – a Urals kezdetben hordónkénti 20 dolláros (146 dollár/tonna),¹⁰⁵ majd 2006 januárjától 27 dolláros (197,1 dollár/tonna) árküszöb feletti – kitermelési adójából, valamint exportvámjából töltötték fel.¹⁰⁶

A Tartalékalap a Stabilizációs Alap szerepét vette át, a Tartalékalapban azonban már nemcsak a nyersolajtermelésből és -exportból származó bevételek gyűlnek.¹⁰⁷ Ahogy az olaj- és gáztranszfereknel, úgy a Tartalékalapnál is létezik egy küszöb: ez a GDP 10 százaléka az adott pénzügyi évben. (Az abszolút számot – a „normatív nagyságot” – ebben az esetben is mindig a költségvetési törvényben rögzítik.) Úgy gondolták, hogy ez a mennyiség elégséges legalább 3 évre a költségvetési kötelezettségek teljesítésére, ha az olaj- és gázárak jelentősen visszaesnének. (Oroszország 2008-tól hároméves költségvetéseket fogad el.)¹⁰⁸

Miután a Tartalékalapban lévő eszközök nagysága elérte a GDP 10 százalékát, az olaj- és gázbevételeket a Nemzeti Jóléti Alapba irányítják.¹⁰⁹ A Nemzeti Jóléti Alapot – eredetileg – kizárólag az önkéntes nyugdíjfelhalmozás kofinanszírozására és a nyugdíjalap hiányának a fedezésére szánták.¹¹⁰

A 2008-ra, illetve a 2009–2010-es tervezési időszakra vonatkozó szövetségi költségvetésben a 2008-as olaj- és gáztranszfert 2,135 billió rubelben, a Tartalékalap normatív nagyságát pedig 3,5 billió rubelben határozták meg, vagyis a tervezett GDP 35 billió rubel volt.¹¹¹ Az olaj- és gáztranszfer, majd a Tartalékalap is teljesítette a megadott szintet 2008 augusztusá-

¹⁰³ <http://www1.minfin.ru/en/reservefund/statistics/amount/index.php?id4=5817>;
<http://www1.minfin.ru/en/nationalwealthfund/statistics/amount/index.php?id4=5830>

¹⁰⁴ A 955. számú kormányrendelettel (2007. december 29. <http://www.rg.ru/2008/01/12/rezerv-dok.html>) 2008. február 1-jével hatályát veszítette a 229. számú kormányrendelet (2006. április 21. <http://www.rg.ru/2006/05/04/stabfond.html>).

¹⁰⁵ A vonatkozó, 184-FZ szövetségi törvény (2003. december 23.) szövege:
<http://www.rg.ru/2003/12/27/fond-dok.html>

¹⁰⁶ 2005-ben a Stabilizációs Alapban lévő pénz meghaladta a jogszabályban meghatározott 500 milliárd rubeles küszöböt, s 2005 folyamán a következő tranzakciókra került sor:

- * 93,5 milliárd rubelt (amely 3,33 milliárd dollárnak felelt meg) az IMF felé történő idő előtti adósságtörlesztésre fordítottak;
- * 430,1 milliárd rubelből (15 milliárd dollár) megvalósult az első lejárat előtti adósságkifizetés a Párizsi Klub felé;
- * 123,8 milliárd rubelt (4,3 milliárd dollár) utaltak át (ugyancsak hamarabb) a Vnyesekonombanknak, amely 1998–99-ben nyújtott hitelt a pénzügyminisztériumnak;
- * 30,0 milliárd rubelt (1,04 milliárd dollár) pedig az orosz nyugdíjalap hiányának a fedezésére költöttek. (<http://www1.minfin.ru/en/stabfund/about/>)

¹⁰⁷ <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/mission/>

¹⁰⁸ <http://www1.minfin.ru/en/reservefund/mission/>

¹⁰⁹ <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/accumulation/>; Weaver, Courtney (2008): Crisis Silencing Kudrin's Critics. *The Moscow Times*, november 7.

¹¹⁰ <http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/expenditure/>

¹¹¹ http://www1.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2007/07/fzfb_2008-2010_pril.zip

ban, így az év hátralevő részében az olaj- és gázbevételek a Nemzeti Jóléti Alapot gyarapíthatják.¹¹²

A pénzügyminisztérium 2008. október 16-án sajtóközleményben tudatta: a Tartalékalap eszközeihez csak akkor nyúlnak (használják fel olaj- és gáztranszferre), ha a Urals éves átlagára 70 dollár alá esik.¹¹³

3.2. Költségvetés 2009–2011-re: már az elfogadásakor is túlzottan derülátó volt

A 2009-es évre és a 2010–2011-es tervezési időszakra szóló szövetségi költségvetés (204-FZ szövetségi törvény, 2008. november 24.)¹¹⁴

- * 2009-re 95, 2010-re 90, 2011-re 88 dolláros átlagos olajárral,
- * 2009-re 6,7, 2010-re 6,6, 2011-re 6,2 százalékos GDP-növekedéssel,
- * 2009-re 8,5, 2010-re 7,0, 2011-re 6,8 százalékos inflációval (december/december alapon maximálisan),
- * 2009-re 24,7, 2010-re 26,0, 2011-re 27,3 rubeles átlagos dollárárfolyammal számolt.¹¹⁵

Ezeknek megfelelően a költségvetési törvény 2009-re még igen optimistán 1,9 billió rubel többletet prognosztizált (a 2010-es szám 1,4, a 2011-es 1,5 billió rubel volt). A bevételeket 10,9 billió rubelben rögzítette, amelyből az olaj- és gázbevételek 4,7 billió rubelt tettek volna ki. A kiadási oldalon 9,0 billió rubel állt, az olaj- és gáztranszferek értéke 2,5 billió rubel, míg a Tartalékalap normatív nagysága 5,1 billió rubel volt.¹¹⁶ A Tartalékalapban 2008. október 1-jén 3,559 billió rubel (140,98 milliárd dollár), míg a Nemzeti Jóléti Alapban 1,229 billió rubel (48,68 milliárd dollár) volt.¹¹⁷

3.3. Költségvetés módosítása: milyen makromutatókkal számoljanak?

Putyin 2009 januárjában utasította az illetékeseket a 2009-es költségvetés átdolgozására az alacsony olajárak figyelembe vételével.¹¹⁸ Jóllehet *Dmitrij Medvegyev* elnök alig írta alá a

¹¹² 2008. október 16. http://minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=6692; 2008. szeptember 1. <http://minfin.ru/ru/reservefund/news/index.php?id4=6501>; 2008. október 1. <http://minfin.ru/ru/reservefund/news/index.php?id4=6649>

¹¹³ 2008. október 16. http://minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=6692

¹¹⁴ A költségvetési törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/11/26/budjet2009-dok.html>. A költségvetési törvény módosításai: <http://ntc.duma.gov.ru/bpa/vkart.phtml?bpaid=1&code=146691>.

¹¹⁵ *RIA Novosztij*, 2008. november 12. <http://en.rian.ru/business/20081112/118265456.html>; http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2008/11/fz_fb_2009-2011.rar; *Roszbalt*, 2008. október 31. <http://www.rosbalt.ru/2008/10/31/537712.html>; *Prime-Tass*, 2008. november 24. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=840564&ct=news>; *GZT.ru*, 2008. november 12. <http://www.gzt.ru/politics/2008/11/12/113518.html>

¹¹⁶ http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2008/11/fz_fb_2009-2011.rar; EEG, 2008/12. sz., 2008. december 11., pp. 3–5. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2008_12.pdf

¹¹⁷ <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/statistics/volume/index.php?id4=5796>; <http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/statistics/volume/index.php?id4=6412>

¹¹⁸ *Reuters*, 2009. január 22. <http://in.reuters.com/article/asiaCompanyAndMarkets/idINLM57467820090122?sp=true>

költségvetési törvényt 2008 novemberében, a munka már megkezdődött. Természetesen komoly nehézséget jelent a makrogazdasági mutatók, s különösen az olajárak előrejelzése.¹¹⁹

Ami az orosz gazdaságfejlesztési minisztérium 2009-es GDP-előrejelzéseinek változását illeti, a kérdésben mindig ügyeletes *Andrej Klepacs* miniszterhelyettes 2008. december 18-án még arról számolt be, hogy az alapszcenário 2,4 százalékos növekedési ütem, a pesszimista forgatókönyv azonban 0,5 százalékos recesszió.¹²⁰ 2009. január 22-én 0,2 százalékos,¹²¹ 2009. február 17-én pedig már 2,2 csökkenést feltételeztek.¹²² Ez utóbbi szerepel a minisztérium 2009. március 25-én napvilágot látott 2009-es gazdasági prognózisában is.¹²³ A 2009. április 26-i (és 27-i) orosz médiajelentések a minisztérium egyik munkaanyagát ismertetik, amely 2009-re 6/7,4 százalékos esést, 2010-re azonban már 3,8/2,8 százalékos, 2011-re 4/3,3 százalékos, 2012-re pedig 4,9/4 százalékos bővülést valószínűsít attól függően, hogy az alap- vagy a pesszimista szcenário valósul meg.¹²⁴ 2009. május 26-án Klepacs 6–8 százalékos zsugorodásról tájékoztatót, jelezve, hogy még dolgoznak az előrejelzésen.¹²⁵ Az új szám, amely -8,5 százalék, 2009. június 29-én került ki a médiához.¹²⁶

A 2. táblázatban bizonyos intézmények GDP-prognózisait, illetve azok változását követjük nyomon.

A 2009-es szövetségi költségvetés új számait előbb 2009. február 25-én,¹²⁷ majd 2009. március 18-án ismertette a pénzügyminisztérium, míg a válságellenes intézkedések listája 2009. március 19-én jelent meg,¹²⁸ annak módosítása pedig április 6-án.¹²⁹ A 2009. április 6-i listán lévő számok azonban megegyeznek a március 19-i verzióban lévőkkel.¹³⁰ A prog-

¹¹⁹ GZT.ru, 2009. február 25. <http://www.gzt.ru/economics/2009/02/25/223002.html>

¹²⁰ Investfunds.Ru, 2008. december 19. <http://eng.investfunds.ru/news/11335>; <http://premier.gov.ru/eng/premier/press/ru/1675.html>; *BOFT Weekly*, 1. sz., 2009. január 1. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/C212DEC7-19E8-433C-B58B-B4E2A6EE8231/0/w200901.pdf>; *Forbes.com*, 2008. december 18. <http://www.forbes.com/feeds/afx/2008/12/18/afx5838311.html>

¹²¹ Reuters, 2009. január 22. <http://in.reuters.com/article/asiaCompanyAndMarkets/idINLM57467820090122?sp=true>

¹²² Reuters, 2009. február 17. <http://www.reuters.com/article/economicNews/idUSLH57781420090217?pageNumber=2&virtualBrandChannel=0&sp=true>

¹²³ 2009. március 25. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1237994143811> (az orosz gazdaságfejlesztési minisztérium „*Osznovnije pokazatyeli utocsnyenovo prognoza szocialno-ekonomicseszkovo razvityija Rosszjizskoj Fegyeracii na 2009 god*” címet viselő prognózisa 2009-re)

¹²⁴ *Lenta.Ru*, 2009. április 27. <http://www.lenta.ru/news/2009/04/27/vvp/>; *SteelGuru*, 2009. április 26. http://www.steelguru.com/news/index/2009/04/26/OTE3Njg%3D/Russian_GDP_to_fall_6%2525_to_7.4%2525_in_2009_-_Ministry.html

¹²⁵ *RIA Novosztyi*, 2009. május 26. <http://en.rian.ru/russia/20090526/155091398.html>; *RIA Novosztyi*, 2009. május 25. <http://en.rian.ru/business/20090525/155087929.html>

¹²⁶ *Prime-Tass*, 2009. június 29. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=905134&ct=news>

¹²⁷ 2009. február 25-én *Alekszej Kudrin* pénzügyminiszter és egyben miniszterelnök-helyettes még azt mondta, hogy várhatóan március 8-án nyújtja be a kormánynak a módosított költségvetést, míg március első hetében már március 16-át adta meg. A kormány 2009. március 19-én tárgyalta a módosításokat. (Medetsky, Anatoly [2009]: Kudrin Says State Spending To Grow. *The Moscow Times*, február 26.; The Moscow Times [2009]: 2009 Spending to Increase by \$18Bln. *The Moscow Times*, március 5.; 2009. március 19. <http://premier.gov.ru/events/2327.html>)

¹²⁸ Lásd <http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P6.pdf>; <http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P5.pdf>

¹²⁹ Lásd <http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>

¹³⁰ The Moscow Times (2009): Government Posts Revised Anti-Crisis Plan on Web Site. *The Moscow Times*, április 7.

ramot a kormány végül csak 2009. június 19-én fogadta el.¹³¹ Végrehajtásához egy akciótervet is mellékeltek.¹³²

2. táblázat
Egyes intézmények GDP-előrejelzései Oroszországra 2009-re és 2010-re
(százalék)

Időpont	Intézmény vagy személy	2009	2010
2009. június 24. ¹	Világbank	-7,9	2,5
2009. június 22. ¹	Világbank	-7,5	2,5
2009. június 1. ³	IMF	-6,5	
2009. május 25. ⁴	Bank of America–Merrill Lynch	-4,9	1
2009. május 15. ⁵	Alfa Bank	-5,7	-2,1
2009. május 7. ⁶	EBRD	-7,5	
2009. május 5. ⁷	Bank of America Securities – Merrill Lynch	-2,1	2,5
2009. május 4. ⁸	Európai Bizottság	-3,8	1,5
2009. április 30. ⁹	A Reuters által megkérdezett 16 szakértő előrejelzéseinek mediánja	-4,7	
2009. április 29. ¹⁰	Citigroup Inc. (<i>Elina Ribakova</i> , Moszkva)	legalább -6,5	
2009. április 22. ¹¹	IMF	-6,0	0,5
2009. március 31. ¹²	OECD	-5,6	0,7
2009. március 30. ¹³	Világbank	-4,5	0,0
2009. március 25. ¹⁴	BOFIT	-2,0	1,0
2009. március 6. ¹⁵	Bank of America	0,0	2,5
2009. március 6. ¹⁶	Barclays Capital	-3,2	0,3
2009. február 17. ¹⁷	Standard and Poor's (<i>Alekszej Novikov</i> moszkvai irodavezető)	-2–3	
2009. február 3. ¹⁸	Standard and Poor's	-2	
2009. január 28. ¹⁹	IMF	-0,7	1,3
2009. január 27. ²⁰	EBRD	1	
2009. január 19. ²¹	UNECE	1,0	2,25
2008. november 26. ²²	OECD	2,3	5,6
2008. november 17. ²³	Világbank	3	5
2008. november 6. ²⁴	IMF	3,5	4,5
2008. október ²⁵	IMF	5,5	6,0

¹ RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 12.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

² World Bank (2009): *Global Development Finance 2009: Charting a Global Recovery*. World Bank, június, p. 9. http://siteresources.worldbank.org/INTGDF2009/Resources/gdf_combined_web.pdf

³ Statement by the IMF Mission to the Russian Federation, *IMF – Press Release*, 09/193. sz., 2009. június 1. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09193.htm>

⁴ EEG, 2009/6. sz., 2009. június 10., p. 12. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_06.pdf

⁵ *Bloomberg*, 2009. május 15. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=aKt.FkbUBFW8>

⁶ Eastern European economies to contract 5 per cent in 2009. *EBRD – Press release*, 2009. május 7. <http://www.ebrd.com/new/pressrel/2009/090507k.htm>

⁷ EEG, 2009/5. sz., 2009. május 15., p. 11. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/zip/2009_05.zip

⁸ *Uo.* p. 10.

⁹ <http://www.guardian.co.uk/business/feedarticle/8482280>

¹⁰ *Bloomberg*, 2009. április 29. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=avl.IYkWiL6U>

¹¹ EEG, 2009/4. sz., 2009. április 13., pp. 13–14. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_04.pdf

¹² *Uo.* pp. 14–15.

¹³¹ Lásd <http://www.premier.gov.ru/anticrisis/>

¹³² Az akcióterv szövege: <http://premier.gov.ru/static/plan.doc>

¹³ RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 7.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rrer18eng.pdf>

¹⁴ BOFIT Forecast for Russia 2009-2011. 2009. március 25. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/A7EDF1C3-28DB-48C4-8986-0ED52FB3553C/0/brf109.pdf>

¹⁵ EEG, 2009/3. sz., 2009. március 13., pp. 10–11.

http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_03.pdf

¹⁶ Uo. pp. 11–12.

¹⁷ Reuters, 2009. február 17.

<http://in.reuters.com/article/asiaCompanyAndMarkets/idINLH48096520090217>

¹⁸ EEG, 2009/2. sz., 2009. február 11., p. 9. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_02.pdf

¹⁹ World Economic Outlook Update. 2009. január 28.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/index.htm>

²⁰ EEG, 2009/2. sz., 2009. február 11., p. 7. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_02.pdf

²¹ EEG, 2009/1. sz., 2009. január 21., p. 12. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_01.pdf

²² EEG, 2008/12. sz., 2008. december 11., p. 10. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2008_12.pdf

²³ Uo. p. 9.

²⁴ World Economic Outlook Update. 2008. november 6.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/update/03/index.htm>

²⁵ World Economic Outlook Database. 2008. október

http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/weodata/weorept.aspx?sy=2009&ey=2010&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=%2C&br=1&c=922&s=NGDP_RPCH&grp=0&a=&pr.x=53&pr.y=4

Forrás: Saját szerkesztés a hivatkozott források alapján.

A 2009. február 25-i és a március 18-i költségvetési adatok és az immár elfogadott, 2009. május 6-ától hatályos módosított költségvetés¹³³ még a -2,2 százalékos GDP-prognózisra (és 41 dolláros olajárra) épültek, vagyis a 2008. novemberihez hasonlóan ismét „fáziskésésben” voltak az eseményekhez képest.¹³⁴ A költségvetés 13 százalékos inflációval és 35,1 rubeles átlagos dollárárfolyammal számol.¹³⁵ Az inflációs előrejelzés – ahogy korábban jeleztük – reális, a megjelölnél azonban erősebb rubelárfolyamot valószínűsítünk.

A 2009. március 18-ai és a hatályos adatok szerint a kiadások 9,692 billió rubelre nőnek (+667,3 milliárd rubel), miközben a válságkezelő csomag nagysága 1,611 billió rubel (943,3 milliárd rubeles csökkentést hajtottak végre a korábban rögzített költségvetési tételek között¹³⁶).¹³⁷ A bevételek 6,714 billió rubelre (-4,214 billió rubel) esnek vissza (az olaj- és gázbevételek 2,635 billió rubellel 2,057 billió rubelre), így a hiány 2,978 billió rubel, a GDP 7,4 százaléka. Ha ehhez hozzászámoljuk a Nemzeti Jóléti Alap eszközeiből való kölcsönnyújtást a bankszektorban (255 milliárd rubelről van szó), akkor a hiány 8 százalékos lesz.¹³⁸

¹³³ A 76-FZ szövetségi törvény (2009. április 28.) szövege: <http://www.rg.ru/2009/05/06/budjet-dok.html>

¹³⁴ EEG, 2009/4. sz., 2009. április 13., p. 6. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_04.pdf; RoszBiznyeszKonszaltzing, 2009. április 6. <http://top.rbc.ru/economics/06/04/2009/292588.shtml>; Quote.ru, 2009. április 15. <http://www.quote.ru/stocks/news/2009/04/15/32371143.shtml>; RosInvest.Com, 2009. április 15. <http://www.rosinvest.com/news/529485/>; Prime-Tass, 2009. április 29. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=500003248&ct=news>

¹³⁵ Vedomosztvi, 2009. március 18.

<http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/03/18/186729>; Vedomosztvi, 2009. március 18. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/03/18/186715>; RoszBiznyeszKonszaltzing, 2009. március 18. <http://top.rbc.ru/economics/18/03/2009/287674.shtml>; RoszBiznyeszKonszaltzing, 2009. március 18. http://top.rbc.ru/english/index.shtml?news/english/2009/03/18/18153242_bod.shtml; 2009. március 19. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7191>

¹³⁶ 2009. március 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7204>

¹³⁷ Lásd még a 8. táblázatához írt megjegyzést.

¹³⁸ 2009. március 22. <http://www1.minfin.ru/ru/press/interview/index.php?id4=7195>; Interfax, 2009. május 25. <http://www.ifx.ru/txt.asp?rbr=1501&id=1175190>

Alekszej Kudrin 2009. február 25-én még a 2008-as költségvetési törvényben rögzített 42 százalékkal kevesebb, 6,349 billió rubelnyi bevételről, illetve 5,5 százalékkal (500 milliárd rubellel) több, 9,5 billió rubelnyi kiadásról és egy 1,5 billió rubeles csomagról számolt be 2009-re, 13–14 százalékos inflációt feltételezve.¹³⁹

Kudrin ekkor ismertette azt a tervet, hogy két állami korporációtól, a Rosznanótól és a – lakás- és kommunális gazdálkodás reformját segítő – ZSKH Alaptól 164 milliárd rubelt vesznek vissza,¹⁴⁰ s elállnak a 2014-es, Szocsiban rendezendő olimpiáért felelős állami korporációnál, az Olimpsztrójnán tervezett 49 milliárd rubeles tőkeemelésétől.¹⁴¹ Kudrin 2009. március 10-én arról szólt, hogy a Rosznanótól 85, a ZSKH Alaptól 75 milliárd rubel kerülne vissza.¹⁴² 2009. február 20-i információ szerint a ZSKH Alap összesen 240 milliárd rubelt kapott az államtól, amelyből már mintegy 65 milliárd rubelt elköltött, míg 2009-ben 100 milliárd rubelt fog. Az ideiglenesen szabad eszközei az orosz bankoknál vannak betétben. A Rosznanó 130 milliárd rubelt helyezett el betétben, ezeket az eszközöket 2012-ig tervezte felhasználni.¹⁴³ Egy 2009. április 15-étől hatályos törvény¹⁴⁴ lehetővé teszi, hogy a Rosznanótól és a ZSKH Alaptól a kapott vagyoni hozzájárulás visszakérülhessen a szövetségi költségvetésbe.¹⁴⁵

Az előrejelzések nehézsége miatt Putyin 2009. május 25-én jelezte, hogy kéri a Dumát (alsóház) és a Szövetségi Tanácsot (felsőház), hogy a 2010-es, illetve 2011–2012-es költségvetés benyújtásának határidejét 2009. augusztus 26-ról október 1-jéig tolják ki.¹⁴⁶ A fő számokat azonban 2009. július végéig el kell fogadnia a kormánynak.¹⁴⁷

A pénzügyminisztérium 2009. május végi megnyilatkozásain is érződik az óvatosság. Okszana Szergijenko 2009. május 26-án arról beszélt, hogy a 2010-es költségvetés összeállításánál pesszimista, -0,5 és +0,5 százalék közötti GDP-előrejelzésből indulnak ki, megjegyezve, hogy a konzervatív prognózis a költségvetési kötelezettségek teljesítéséhez szükséges (magyarul: el szeretnék kerülni a jelenlegi 2,2 százalékos prognózishoz hasonló hibát) és nem jelenti azt, hogy a gazdaság így fog fejlődni.¹⁴⁸ Az olajárakat illetően is igen konzervatív előrejelzésekre támaszkodnak, amely Kudrin 2009. május 25-i közlése szerint 2010-re 50, 2011-re 52, 2012-re pedig 53 dollárt jelent.¹⁴⁹ Jóllehet Kudrin túlfűtöttek, illetve spekulatívnak tartja a jelenlegi árszintet, s korrekciót vár, a 2009. júniusi olajár-alakulás némileg enyhített az álláspontján: 2009. június 29-én azt közölte, hogy áttekintik a 2010-es prognózis 50 dollárról 52 dollárra való emelését.¹⁵⁰ A gazdaságfejlesztési minisztérium a pénzügyminisztériumnál optimistább: ugyanekkor 2010-re 55, 2011-re 56, 2012-re pedig 57 dollárt javasolt a költségvetési számításokhoz. Legfrissebb prognózisában a 2009-es átlagár 45-ről 54 dollárra nőtt. (A 41 dolláros szintet 45-re még 2009. áprilisban emelték meg.)¹⁵¹ A Világbank 2009.

¹³⁹ Medetsky, Anatoly (2009): Kudrin Says State Spending To Grow. *The Moscow Times*, február 26.; *GZT.ru*, 2009. február 25. <http://www.gzt.ru/economics/2009/02/25/223002.html>

¹⁴⁰ *GZT.ru*, 2009. február 25. <http://www.gzt.ru/economics/2009/02/25/223002.html>; Medetsky, Anatoly (2009): Kudrin Says State Spending To Grow. *The Moscow Times*, február 26.; 2009. február 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7104>

¹⁴¹ *GZT.ru*, 2009. február 25. <http://www.gzt.ru/economics/2009/02/25/223002.html>

¹⁴² Medetsky, Anatoly (2009): Budgets For Next 2 Years Face Ax. *The Moscow Times*, március 11.; 2009. március 10. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7160>

¹⁴³ EEG, 2009/3. sz., 2009. március 13., p. 3. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_03.pdf; *Lenta.Ru*, 2009. február 20. <http://www.lenta.ru/news/2009/02/20/money/>

¹⁴⁴ Az 58-FZ szövetségi törvény szövege: <http://www.rg.ru/2009/04/15/budgetn-kodeks-dok.html>.

¹⁴⁵ *RoszBiznyeszKonszaltying*, 2009. március 25. <http://top.rbc.ru/economics/25/03/2009/289492.shtml>

¹⁴⁶ 2009. május 25. <http://premier.gov.ru/eng/events/2927.html>

¹⁴⁷ 2009. június 15. <http://premier.gov.ru/eng/events/3047.html>

¹⁴⁸ 2009. május 26. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7487>

¹⁴⁹ 2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>

¹⁵⁰ 2009. június 29. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7701>

¹⁵¹ *AFN*, 2009. június 29. <http://www.afn.by/news/i/120737>; *Finansz*, 2009. április 23. <http://www.finanszmag.ru/news/13483>

június 24-i jelentése – érthetően – a fentieknél magasabb olajárat feltételez: 2009-re 56, 2010-re 63 dollárosat.¹⁵²

3.3.1. A 2009-es költségvetési hiány mértéke és finanszírozása

Az orosz pénzügyminisztérium legfrissebb 2009-es hiányszámaiból is látszik, hogy valóban nem mernek a megugró olajárakra alapozni.

Okszana Szergijenko 2009. május 26-án azt közölte, hogy ha a recesszió mértéke nem 2,2, hanem 6–8 százalékos lesz 2009-ben, akkor a bevételek további 300 milliárd rubellel lehetnek kisebbek, s a költségvetés hiánya elérheti a GDP 9 százalékát. Ebben azonban – akárcsak a 2,2 százalékos GDP-csökkenésre tervezett 8 százalékos deficitben – szerepel a Nemzeti Jóléti Alapból való költés is („a gazdaság támogatására és a nyugdíjrendszer hiányának a finanszírozására”).¹⁵³

Szergijenko 2009. június 10-i nyilatkozata szerint a konzervatívabb prognózisban (az optimista prognózis alatt a 2,2 százalékos GDP-eséshez kapcsolódó 7,4 százalékos, illetve a kvázifiskális intézkedésekkel együtt 8 százalékos hiányt értik) a GDP 8 százalékkal, vagyis 37,906 billió rubelre csökkenhet 2009-ben, ezzel pedig a költségvetési bevételek 300–500 milliárd rubellel lennének kisebbek a törvényben jelenleg rögzítetténél. A hiány 3,278–3,478 billió rubel, azaz a GDP 8,6–9,2 százaléka, míg a kvázifiskális intézkedésekkel együtt a GDP 9,3–9,9 százaléka lenne. A konzervatív prognózis 45 dolláros olajárral számol.¹⁵⁴

Elina Ribakova, a Citigroup Inc. moszkvai vezető elemzőjének 2009. április végi elmondása szerint a hordónkénti átlagos olajárnak 2009-ben legalább 100 dollárnak, 2010-ben pedig 87 dollárnak kellene lennie ahhoz, hogy a költségvetés egyensúlyba kerüljön.¹⁵⁵

A 2009. január–májusi szövetségi költségvetés már 3,6 százalékos hiányt produkált: 2,640 billió rubel bevétel mellett 3,151 billió rubel kiadás állt. 2009 első negyedévében még csak a GDP 0,4 százalékának megfelelő volt a deficit.¹⁵⁶

A 2009-es hiány fedezése nagyjából a Tartalékalapból, kisebbrészt belföldi kölcsönből történik.¹⁵⁷

1. A kormány 2009. március 10-i határozata révén 1,604 billió rubel még 2009 első felében felhasználásra kerül a Tartalékalapból a költségvetés kiegyensúlyozására.¹⁵⁸ Márciusban 600, áprilisban 400, májusban 260 milliárd rubel ment már el belőle.¹⁵⁹ A 2009. április 6-i vál-

¹⁵² RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 12.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

¹⁵³ 2009. május 26. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7487>

¹⁵⁴ 2009. június 10. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7567>

¹⁵⁵ The Moscow Times (2009): Budget Deficit Jumps to 3.3 per cent Of GDP, Largest Since 1998. *The Moscow Times*, május 15.; *Bloomberg*, 2009. április 29.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=av1.IYkWiL6U>

¹⁵⁶ 2009. május 14. http://www.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2009/05/yan-aprel_2009_Prilozheniya.xls; 2009. június 9.

http://www1.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=7557

¹⁵⁷ 2009. június 30. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7713>

¹⁵⁸ EEG, 2009/4. sz., 2009. április 13., p. 3. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_04.pdf; *RIA Novosztyi*, 2009. március 11. <http://en.rian.ru/russia/20090311/120523366.html>;

RoszbiznyeszKonszaltynig, 2009. március 12. <http://top.rbc.ru/economics/12/03/2009/286073.shtml>. A vonatkozó kormányhatározat szövege: <http://base.garant.ru/6398269.htm>

¹⁵⁹ 2009. április 15. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7291>; *Vedomosztyi*, 2009. április 2. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/04/02/189161>; The Moscow Times (2009): Funds Lose \$13Bln as State Covers Deficit. *The Moscow Times*, május 5.; The Moscow Times (2009): Oil Funds

ságkezelő csomagban az szerepel, hogy 2009-ben 2,7515 billió rubelt fordítanak a kiadásokra a Tartalékalapból,¹⁶⁰ s ugyanitt írják azt, hogy 2011 végére a Nemzeti Jóléti Alapban a GDP 2 százalékának megfelelő „összeg” marad.¹⁶¹ Előbbi szám azonban már nem szerepel a 2009. június 19-i változatban. A Tartalékalapban lévő eszközök állománya 2009. március 1-jén 4,870 billió rubelnek (136,33 milliárd dollárnak), 2009. június 1-jén 3,128 billió rubelnek (100,95 milliárd dollárnak), a Nemzeti Jóléti Alapé 2009. március 1-jén 2,996 billió rubelnek (83,86 milliárd dollárnak), 2009. június 1-jén pedig 2,784 billió rubelnek (89,86 milliárd dollárnak) felelt meg.¹⁶² A Nemzeti Jóléti Alapot nem tervezik a folyó költségvetés finanszírozására fordítani. *Alekszej Lavrov* pénzügyminisztériumi osztályvezető még 2009. június 25-én is ezt hangsúlyozta.¹⁶³ A moszkvai „Gajdar-intézet” (IEFP/IET) 2009. május elején megjelent szokásos havi jelentése szerint a pénzügyminisztériumban számításokat végeztek a Nemzeti Jóléti Alap felhasználására a nyugdíjreform különböző scenáriói esetén, de ezeket félrerakták. A különféle becslések szerint így teljesen kimerítenék a Nemzeti Jóléti Alapot 2010-ben. A pénzügyminisztérium most új kalkulációkat készít, amelyek a kormányzat által elfogadott reformscenárión alapulnak.¹⁶⁴

2. Ami a belföldi kölcsönt illeti, Kudrin 2009. március 25-én 2009-re 529 milliárd rubelnyi állampapír-kibocsátásról számolt be. Ez bruttó szám, a nettó kibocsátás 429 milliárd rubel lesz (szemben a 2008-as 266 milliárd rubellel), míg a törlesztés 100 milliárd rubel.¹⁶⁵ 2010-zel kapcsolatban a pénzügyminisztérium már „ambiciózusabb” volt a nyár elején, mint tavasszal: Kudrin még 2009. április 14-én azt közölte, hogy Oroszország 656 milliárd rubelhez kíván jutni belföldről,¹⁶⁶ *Dmitrij Pankin* pénzügyminiszter-helyettes viszont 2009. június végén már arról beszélt, hogy a belföldi kölcsönfelvétel 2010-ben elérheti az 1 billió rubelt (itt is bruttó számokról van szó).¹⁶⁷ Jelenleg tényleg élénk a kötvénypiaci kereslet, az érdeklődés nagy része azonban az állami tulajdonú bankoktól származik. 2009 második felében viszont a nagyobb bankok valószínűleg a saját hitelportfóliójukban lévő gondokkal lesznek elfoglalva, így hosszabb távon kérdéses a kötvénypiaci rali fenntarthatósága.¹⁶⁸

3.3.2. A költségvetési hiány és finanszírozása 2009 után

Jelenleg tart a 2009 utáni költségvetési hiány mértékét, leszorítása határidejét illető illúziók feladása.

Alekszej Lavrov 2009. június 25-én 2010-re 5,5 százalékos hiánytervről tájékoztatott (a 2009-re várt 9 százalékot követően).¹⁶⁹ Kudrin – szakítva a 2010-es 5 százalékos és a 2011-

Lose \$206Bln. *The Moscow Times*, április 2.; 2009. június 9.

http://www1.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=7557

¹⁶⁰ Vö. *Interfax*, 2009. március 25. <http://www.ifx.ru/txt.asp?id=1115634>; *Finmarket*, 2009. április 2. <http://finmarket.ru/z/news/hotnews.asp?id=1124659&hot=1182922> és *RIA Novosztyi*, 2009. április 15. http://www.rian.ru/crisis_news/20090415/168179893.html; 2009. április 15.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7296>

¹⁶¹ <http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>

¹⁶² <http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/statistics/volume/index.php?id4=5796>;

<http://www1.minfin.ru/ru/nationalwealthfund/statistics/volume/index.php?id4=6412>; 2009. március 2.

<http://minfin.ru/ru/official/index.php?id4=7133>

¹⁶³ 2009. június 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7676>

¹⁶⁴ IET, 2009/4. sz., p. 40. <http://www.iet.ru/files/text/trends/04-09eng.pdf>

¹⁶⁵ 2009. március 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7203>; *Interfax*, 2009. május 25. <http://www.ifx.ru/txt.asp?rbr=1501&id=1175190>

¹⁶⁶ *The Moscow Times* (2009): Kudrin Wants Russia Eurobond in 2010. *The Moscow Times*, április 14.

¹⁶⁷ 2009. június 30. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7713>

¹⁶⁸ Weaver, Courtney (2009): Borrowers Return to Bond Market. *The Moscow Times*, június 5.

¹⁶⁹ 2009. június 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7676>

es 3 százalékos tervvel¹⁷⁰ – 2009. június 29-én a 2010-re várható 5 százalék feletti deficit mellett elismerte azt is, hogy a 2–3 százalékos hiányszint csak 2013-ra képzelhető el.¹⁷¹ (Korábban úgy volt, hogy 2013-tól visszatérnének a deficit 1 százalékra való korlátozására.¹⁷²)

Kudrin 2009. március 10-én még úgy értékelte, hogy ha az olajár 50 dollárra megy fel, továbbá a költségvetési hiány 2010-ben 5, 2011-ben pedig 3 százalékra szorul le, akkor a Tartalékalap 2011-re kiürül, s a 2011-es hiány mindössze felét fogja fedezni.¹⁷³ A Gajdar-intézet idézett, 2009. május elején publikált elemzése már azt írta, hogy a Tartalékalap várhatóan gyakorlatilag teljesen kiürül 2010-ben.¹⁷⁴

Az állam így 2010-ben már külföldi forrásokat fog bevonni. A legutolsó, 2009. június 30-i, Dmitrij Pankintól származó információ szerint 2010-ben a külföldi piacokról 10 milliárd dollárhoz jutnak,¹⁷⁵ de arról még nem született döntés, hogy milyen formában: lehet a nemzetközi pénzügyi intézetektől forrást bevonni, szindikált hitelt felvenni vagy eurókötvényt kibocsátani. A nemzetközi fejlesztési intézmények hitelei közül a Világbankot, az EBRD-t és az Északi Beruházási Bankot nevezte meg.¹⁷⁶ A Világbankkal kapcsolatban annyi tudható, hogy Kudrin 2009. április végén járt Washingtonban,¹⁷⁷ illetve Klaus Rohland 2009. május 6-i bejelentése szerint Oroszország „több milliárd dollárt” kaphat az elkövetkező két évben a Világbanktól a szociális programok támogatására.¹⁷⁸ Azt viszont Kudrin még 2009. május 25-én leszögezte, hogy nem fordulnak az IMF-hez.¹⁷⁹

Ami az eurókötvény-kibocsátást illeti, *Konsztantyin Viskovszkij* pénzügyminisztériumi osztályvezető 2009. április 14-én azt mondta, hogy 2010-ben Oroszország 5 milliárd dollár értékű, 3–5 éves lejáratú eurókötvényt bocsáthat ki, a népszerűsítő körútra pedig már 2009-ben sor kerülhet.¹⁸⁰ Pankin 2009. május közepén már 5–7 milliárd dollárról beszélt, de a 10 milliárd dollárt is reálisnak tartotta.¹⁸¹ *Szergej Sztorc sak* pénzügyminiszter-helyettes 2009. június 19-i közlése szerint ugyanakkor 2010-ben az 5 éves eurókötvény kamata nem haladhatja meg a 6 százalékot, a 10 évesének pedig 7 százalék körül kell lennie.¹⁸²

Oroszország utoljára 2000-ben bocsátott ki eurókötvényt.¹⁸³ A Gazprom már 2009 áprilisában tesztelte a piacot 2,25 milliárd dollár értékű, 10 éves eurókötvénnyel (9,25 százalékos kamattal),¹⁸⁴ majd júniusban a kizárólagos állami tulajdonú Roszszelhozbank (Orosz Agrár-

¹⁷⁰ 2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>

¹⁷¹ 2009. június 29. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7701>

¹⁷² *RIA Novosztvi*, 2009. március 11. http://www.rian.ru/crisis_news/20090311/164506543.html

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ IET, 2009/4. sz., p. 40. <http://www.iet.ru/files/text/trends/04-09eng.pdf>

¹⁷⁵ Kudrin 2009. május 25-én úgy vélte, hogy a külföldi kölcsönfelvétel 2010-ben több mint 7 milliárd dollárt, a rákövetkező években pedig több mint 10 milliárd dollárt tehet ki. *Klaus Rohland*, a Világbank moszkvai főképviselője 2009. június 7-én már 10 milliárd dollárról beszélt 2010-re. (2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>; *RIA Novosztvi*, 2009. június 7. <http://rian.ru/economy/20090607/173576077.html>) *Alekszej Lavrov* pedig 2009. június 25-én a pénzügyminisztérium azon álláspontját hangsúlyozta, hogy a külföldi kölcsönfelvétel mértéke nem fogja meghaladni a 10 milliárd rubelt 2010-ben. (2009. június 25.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7676>)

¹⁷⁶ 2009. június 30. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7713>

¹⁷⁷ The Moscow Times (2009): Russia to resume borrowings from World Bank. *The Moscow Times*, április 27.

¹⁷⁸ *Bloomberg*, 2009. május 6. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=aRjkrBvjlxJO>

¹⁷⁹ 2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7481>

¹⁸⁰ *Reuters*, 2009. április 14.

<http://uk.reuters.com/article/businessNews/idUKTRE53D2B920090414?sp=true>; The Moscow Times (2009): Kudrin Wants Russia Eurobond in 2010. *The Moscow Times*, április 14.

¹⁸¹ *Bank.ru*, 2009. május 19. <http://www.bank.ru/news/4502/>

¹⁸² 2009. június 19. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7625>; The Moscow Times (2009): 5-Year Eurobond Could Yield 6 per cent. *The Moscow Times*, június 22.

¹⁸³ 2009. április 14. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7277>

¹⁸⁴ *Euromoney*, 2009. május

<http://www.euromoney.com/Article/2194078/Category/14/ChannelPage/0/EEEMA-market-round-up->

bank) 5 éves futamidejű, 1 milliárd dolláros eurókötvénye következett (szintén 9,25 százalékos kamattal).¹⁸⁵

4) Intézkedések 2008 szeptemberétől kezdődően

Mielőtt a 2008 szeptemberétől bejelentett jegybanki és kormányzati intézkedéseket, illetve azok változását és – lehetőség szerint – megvalósulását részleteznénk, röviden áttekintjük a megjelent kormányzati intézkedéslistákat, s felmérjük az eddigi válságellenes csomag nagyságát.

Elsőként a kormányzat által 2008. november 6-án elfogadott, a pénzügyi szektort és a gazdaság különböző ágazatait illető akciótervet kell megemlíteni. Az akcióterv 55 intézkedést sorolt fel, mindegyikhez megjelölte a megfelelő jogszabálytípust, a határidőt és a végrehajtásért felelős szervet. Az 55 feladatot 10 blokkra bontották. Ezek: a pénzügyi és bankrendszer fejlesztése; a belső kereslet támogatása; a munkaerőpiac és az állampolgárok szociális támogatása; lakásépítés; mezőgazdaság; gépjárműgyártás és mezőgazdasági gépgyártás; hadiipari komplexum; nyersanyagsektor; közlekedés; kisvállalkozások.¹⁸⁶ Az akcióterv a rövid távú intézkedésekre koncentrált, a monetáris és a költségvetési politika további lazítását igényelte, s bizonyos protekcionista és adminisztratív eszközök alkalmazását is magában foglalta.¹⁸⁷ Konkrét számokat még csak elvétve tartalmazott. A 2009. júniusi krízisellenes program bevezetőjében arról számoltak be, hogy az akcióterv végrehajtása majdnem befejeződött.¹⁸⁸

Az akciótervet a kormányzat és a jegybank eddigi lépéseit magában foglaló lista követte 2008. december 29-én.¹⁸⁹

Kudrin a Voproszi Ekonomiki 2009/1. számában – 2009 januárjában – az alábbi táblázatban foglalta össze a pénzügyi krízis leküzdésére tett, illetve teendő adó- és költségvetési intézkedéseket, amelyek nagysága 2,0453–2,1453 billió rubel (61,2–64,2 milliárd dollár), azaz a GDP 5,2–5,4 százaléka.

[Gazprom-breaks-the-ice.html](#); Reuters, 2009. április 17.

<http://www.reuters.com/article/rbssOilGasExplorationProduction/idUSLH40449520090417>

¹⁸⁵ The Moscow Times (2009): 5-Year Eurobond Could Yield 6 per cent. *The Moscow Times*, június 22.

¹⁸⁶ Az akcióterv szövege:

<http://www.government.ru/content/governmentactivity/mainnews/archive/2008/11/07/898859.htm>;

<http://www.government.ru/content/governmentactivity/mainnews/7ad43e87513b4361bb92951b0053e532.doc>

¹⁸⁷ RER, World Bank, 17. sz., 2008. november, p. 23.

http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer17_eng.pdf

¹⁸⁸ 2009. március elején arról számoltak be, hogy az 55 pontból 37-et már végrehajtottak 2009. február 24-ig. (*Prime-Tass*, 2009. március 4. <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7B7572D618-CACE-4840-9472-37B80B40856A%7D.uif>)

¹⁸⁹ *RosInvest.Com*, 2008. december 29. <http://www.rosinvest.com/news/485572/>. Lásd: <http://premier.gov.ru/anticrisis/> és http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc.

3. táblázat
A Kudrin által 2009 januárjában ismertetett válságkezelő intézkedések

	Mrd RUB	Mrd USD-ban	GDP %-ában
<i>Adó- és költségvetés-politikai intézkedések összesen</i>	2045,3– 2145,3	61,2–64,2	5,2–5,4
<i>1. Adópolitikai intézkedések</i>	900–1000	26,9–29,9	2,3–2,5
- A társasági nyereségadó csökkentése 4 százalékponttal	400–500	12–15	1,0–1,3
- Az értékcsökkenési leírás növelése 10-ről 30 százalékra	150,0	4,5	0,40
- Változások a nyersolaj exportvámjának meghatározásában	250,0	7,5	0,60
- Egyéb, beleértve a lakásvásárlás és -építés utáni adókedvezményt, a kisvállalkozások adójának csökkentését, a halászat támogatását	100,0	3,0	0,30
<i>2. Költségvetés-politikai intézkedések</i>	1145,3	34,3	2,90
- Tőkeemelés	439,0	13,1	1,10
- a Roszszelhozbanknál	75,0	2,2	0,20
- a Roszagrolizingnél	29,0	0,9	0,10
- a Lakásjelzálog-hitel Ügynökségnél (AIZSK)	60,0	1,8	0,20
- a VEB-nél	75,0	2,2	0,20
- a Betétbiztosítási Ügynökségnél	200,0	6,0	0,50
- Alárendelt kölcsöntőke nyújtása	450,0	13,5	1,13
- a VTB-nek	200,0	6,0	0,50
- a Roszszelhozbanknak	25,0	0,7	0,06
- más bankoknak	225,0	6,7	0,57
- Az agráripari komplexum vállalkozásainak kamattámogatása	18,07	0,5	0,05
- A légitársaságok támogatása	32,0	1,0	0,08
- A gépkocsigyártás támogatása	39,0	1,2	0,10
- Az ipari termékek exportjának a támogatása	6,0	0,2	0,02
- A kis- és középvállalkozások fejlesztése	6,2	0,2	0,02
- Aktív politika alkalmazása a munkaerőpiacon és a foglalkoztatás segítése	43,7	1,3	0,11
- A munkanélküli segély növelése	35,0	1,0	0,09
- Hadiipari komplexum	50,0	1,5	0,13
- Annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy az anyasági (családi) tőke felhasználhatóvá váljon a lakásvásárlási vagy -építési hitelek/kölcsönök törlesztésére és kamatának fizetésére, a jelzáloghitelt is beleértve	26,3	0,8	0,07

Forrás: Voproszi Ekonomiki, 2009/1. sz., p. 24.; RIA Novosztyi, 2009. január 26.
http://www.rian.ru/crisis_news/20090126/160076278.html

A 2009. március 18-án bemutatott, 1,6106 billió rubeles csomagtervezet az alábbi főbb kiadási csoportokat tartalmazta:

- * 300 milliárd rubelt a bankrendszer támogatására,¹⁹⁰
- * 43,7 milliárd rubelt aktív foglalkoztatáspolitikára,
- * 33,9 milliárd rubelt a munkanélküli segély felső határának a növelésére,
- * 26,3 milliárd rubelt annak a lehetőségnek a megteremtésére, hogy az úgynevezett anyasági (családi) tőke felhasználhatóvá váljon a lakásvásárlási vagy -építési hitelek/kölcsönök törlesztésére és kamatának fizetésére, a jelzáloghitelt is beleértve,
- * 150 milliárd rubelt a szubjektumok („régiók”) pénzügyi támogatására (illetve már ekkor tervben volt a regionális költségvetéseknek adandó hitelek emelése 150 milliárd rubelre),
- * 388,5 milliárd rubelt pótlólagos költségvetésközi transzferekre az állami költségvetésen kívüli alapoknak,

¹⁹⁰ A Duma 2009. április 15-én a második olvasatban 20 milliárd rubelt az AIZSK-nak adott át tőkeemelésre, így a 300 milliárd rubel 280 milliárd rubelre csökkent. Erre még a továbbiakban külön kitérünk. (*Quote.ru*, 2009. április 15. <http://www.quote.ru/stocks/news/2009/04/15/32371143.shtml>; *Prime-Tass*, 2009. április 29. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=500003248&ct=news>)

* 601,5 milliárd rubelt egyéb intézkedésekre a gazdaság különböző ágazatai és a lakosság szociális támogatására,

* 66,7 milliárd rubelt egyéb kiadási kötelezettségekre, „amelyek nagyságának változása Oroszország gazdaság- és társadalomfejlesztési előrejelzésének mutatóitól függ”.¹⁹¹

A 2009. március 25-i pénzügyminisztériumi anyagok már 3,6644 billió rubeles, a GDP 9,1 százalékát kitevő intézkedésről szólnak, ez az összeg azonban úgy jött ki, hogy az 1,6108 billió rubeles költségvetési kiadások mellett még további négy tételt beleszámítottak a csomagba:

* 450 milliárd rubelt hitelekre és garanciákra a szövetségi költségvetés terhére (300 milliárd rubel állami garanciát, és a régióknak a fent említett 150 milliárd rubeles hitelt),

* 255 milliárd rubelt a Nemzeti Jóléti Alapból (abból alárendelt kölcsöntőke [másodlagos tőke] nyújtása¹⁹²),

* az adóterhelés csökkentését, amely 848,6 milliárd rubel bevételkiesést jelent (846,1 milliárd rubelt a szövetségi költségvetés, 2,5 milliárd rubelt a szubjektumok esetében), valamint

* 500 milliárd rubelt a központi banktól a bankrendszer likviditásának a biztosítására.¹⁹³

Putyin a válságkezelő kormányzati intézkedésekről még 2009. március 12-én azt mondta, hogy azok a GDP 4,5 százalékára rúgnak, ám, ha a központi bank lépéseit is figyelembe vesszük, akkor a csomag nagysága eléri a GDP 12 százalékát.¹⁹⁴

A Világbank 2009. március végén publikált elemzése – amely már a 2009. március 18-i csomagváltozat ismeretében készülhetett el – szerint a 2008-ban végrehajtott és a 2009-ben bejelentett intézkedések pénzügyi költsége több mint 2,9 billió rubelre, a GDP 6,7 százalékára rúg. Ebből a 2008-as számok 1,089 billió rubel, illetve 2,6 százalék, a 2009-es pedig 1,8348 billió rubel, illetve 4,1 százalék. Ezekben azonban nincsenek benne a kvázifiskális és monetáris intézkedések, az állami garanciák (a 2009-re tervezett 300 milliárd rubel), a már a válság előtt betervezett intézkedések (minimálbér emelése, nyugdíjak indexálása), valamint a FÁK-országoknak és Mongóliának való hitelezés.¹⁹⁵

4. táblázat

A 2008-ban bevezetett és a 2009-ben meghirdetett válságellenes fiskális intézkedések

	Mrd RUB			Összesen a GDP %-ában	Az összes intézkedéshez képest (%)		
	2008	2009	Összesen		2008	2009	Összesen
A pénzügyi szektor erősítésére	785	625	1 410	3,3	72,1	34,1	48,2
A reálgazdaság támogatására	304	798,3	1 102,3	2,5	27,9	43,5	37,7
A „sérülékenyek” védelmére	-	111,5	111,5	0,3	-	6,1	3,8
Transzferek a régióknak	-	300	300	0,7	-	16,4	10,3
Összesen	1 089	1 834,8	2 923,8	6,7	100,0	100,0	100,0
Összesen a GDP %-ában	2,6	4,1	6,7				

Megjegyzés: Szürkével az 5. táblázatban részletezendő sort jelöltük.

Forrás: RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 9.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

¹⁹¹ RoszBiznyeszKonszaltying, 2009. március 18. <http://top.rbc.ru/economics/18/03/2009/287674.shtml>; <http://www.rg.ru/antikrizis>

¹⁹² Ezen még pontosítunk a továbbiakban.

¹⁹³ Interfax, 2009. március 25. <http://www.ifx.ru/txt.asp?id=1115634>; RoszBiznyeszKonszaltying, 2009. március 25. <http://top.rbc.ru/economics/25/03/2009/289602.shtml>; RoszBiznyeszKonszaltying, 2009. március 26. <http://top.rbc.ru/economics/26/03/2009/289933.shtml>

¹⁹⁴ RoszBiznyeszKonszaltying, 2009. március 12. <http://top.rbc.ru/economics/12/03/2009/286073.shtml>

¹⁹⁵ RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 9.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

5. táblázat

A 2008-ban bevezetett és a 2009-ben meghirdetett, a pénzügyi rendszert illető fiskális intézkedések

	Mrd RUB			Összesen a GDP %-ában	Az összes intézkedéshez képest (%)		
	2008	2009	Összesen		2008	2009	Összesen
Tőkeemelés és más közvetlen támogatások	335	70	405	1,0	42,7	11,2	28,7
Tőkeemelés a Betétbiztosítási Ügynökségnél	200	-	200	0,5	25,5	-	14,2
Tőkeemelés az AIZSK-nál	60	-	60	0,1	7,6	-	4,3
Tőkeemelés bankoknál	75	45	120	0,3	9,5	7,2	8,5
Tőkeemelés a Roszagrolizingnél	-	25	25	0,1	-	4,0	1,8
Alárendelt kölcsöntőke ¹	450	555	1 005	2,3	57,3	88,8	71,3
Összesen	785	625	1 410	3,3	100,0	100,0	100,0

¹ VTB – 200 milliárd rubel; VEB – 130 milliárd rubel; kereskedelmi bankok – 225 milliárd rubel.

Forrás: RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 10.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

6. táblázat

A 2008-ban bevezetett és a 2009-ben meghirdetett, a reálgazdaság támogatását célzó pénzügyi ösztönző intézkedések

	Mrd RUB			Összesen a GDP %- ában	Az összes intézkedéshez képest (%)		
	2008	2009	Összesen		2008	2009	Összesen
Vállalatok	272	763,3	1 035,3	2,4	89,5	63,1	68,4
Szektorspecifikus támogatások ¹	52	276,7	328,7	0,7	17,1	22,9	21,7
Kkv ²	-	6,2	6,2	0,0	-	0,5	0,4
Exportágazatok	-	6	6	0,0	-	0,5	0,4
Az adóteher csökkentése ³	220	474,4	694,4	1,6	72,4	39,2	45,9
Háztartások	32	146,5	178,5	0,4	10,5	12,1	11,8
Lakás vásárlása a katonai szolgálatot teljesítőknek és a lakosság szociálisan sebezhető csoportjainak	32	35	67	0,2	10,5	2,9	4,4
Munkaerőpiaci politikák	-	111,5	111,5	0,3	-	9,2	7,4
Régiók	-	300	300	0,7	-	24,8	19,8
Összesen	304	1 209,8	1 513,8	3,4	100,0	100,0	100,0
<i>Összesen a GDP %-ában</i>	<i>0,7</i>	<i>2,7</i>	<i>3,4</i>				

¹ A hadiiparnak 80 milliárd rubel, az autóiiparnak 39 milliárd rubel, a szállítási szektornak 70 milliárd rubel, a mezőgazdaságnak 18,1 milliárd rubel, az építőiparnak 69,3 milliárd rubel.

² Emellett még 50 milliárd rubel a VEB-nek a kkv-k hiteleinek refinanszírozására.

³ A társasági nyereségadó 24-ről 20 százalékra és az egyszerűsített vállalkozói adó 15-ről 5 százalékra való csökkentése, az értékcsökkenési leírás 10-ről 30 százalékra történő növelése, a nyersolaj exportvámjának a csökkentése, adótámogatás a halászatnak, a háztartások lakásvásárlásához kapcsolódó adókedvezmény.

Forrás: RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, p. 11.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

A G20-ak közül az orosz pénzügyi ösztönző csomag a legnagyobb 2009-re, amely az IMF 2009. április 27-i közlése szerint a GDP 4,1 százaléka (lásd a világbankos adatot). A 2010-es arány 1,3 százalék.¹⁹⁶

A 2009. áprilisi intézkedésváltozat és a végül elfogadott júniusi csomag prioritásai – bár a megfogalmazásban vannak eltérések – azonosak.¹⁹⁷ A hét prioritás közül az első a szociális kötelezettségek teljes mértékű teljesítése és az emberi erőforrás fejlesztése. A második az ipari és technológiai potenciál megőrzése és fejlesztése a jövőbeli növekedéshez. (E prioritás értelmében – elvileg – csak azok a vállalatok számíthatnak segítségre, amelyek célja a termelés modernizálása, a hatékonyság növelése, a piac versenyképes termékekkel való ellátása, de a hitelszűke és a csökkenő kereslet miatt ideiglenesen problémái vannak. A program kimeri mondani, hogy a krízis egyúttal lehetőség arra, hogy megszabaduljanak a hatékonytalan vállalatoktól.) A harmadik prioritás az orosz termékek iránti belföldi kereslet élénkítése. A negyedik az innováció elősegítése és a gazdaság szerkezeti átalakítása. Az ötödik: kedvező feltételek teremtése a gazdasági fellendüléshez a piaci intézmények fejlesztése és a vállalkozások útjában álló akadályok eltávolítása révén. A hatodik: erős pénzügyi rendszer megteremtése. Végül a hetedik prioritás a makrostabilitás biztosítása, az orosz és a külföldi befektetők bizalmának megőrzése. Az intézkedéscsomag a 2020-ig szóló társadalom- és gazdaságfejlesztési koncepcióra és a kormányzat tevékenységének fő irányait 2012-ig rögzítő dokumentumra hivatkozik. Mindkettőt még 2008. november 17-én hagyták jóvá.¹⁹⁸

A 7. és a 8. táblázatban a szóban forgó 2009. áprilisi (márciusi) és 2009. júniusi csomagváltozatokat foglaltuk össze. Csak azokat a tételeket soroltuk fel, amelyeknél meg van jelölve a pótlólagos finanszírozás (illetve a 7. táblázatban az adott intézkedés miatt kieső bevételek) mértéke.

7. táblázat
A kormányzati intézkedéscsomag 2009. április 6-i változata

	A pótlólagos finanszírozás mértéke (Mrd RUB)
<i>(Összesen)</i>	<i>(2 510,152 [421,4 mínusz])</i>
1. Szociális védelem erősítése, munkahelyek megőrzése és létrehozása	[463,827]
1.1.5. A regionális foglalkoztatási programok kofinanszírozása	43,7
1.1.6. A munkanélküli segély növelése	33,9
1.1.7. A nyugdíjalapnak történő folyósítások növelése	(339,6 =) 315,6 + 12,5 + 11,5
1.1.9. Az állami segélyek, szociális kifizetések és szociális szolgáltatások értékének az indexálása	12,7
1.1.10. Aktív foglalkoztatáspolitikai	33,9
1.2.1. Támogatás a diákhitelhez	0,027
2. Az ipari és technológiai potenciál megőrzése és növelése	(355,125 [421,4 mínusz])
2.1. A reálszektor támogatása és a rendszeralkotó vállalatok	(14,8 [378,4 mínusz])
2.1.2. Adóösztönzők	(8,8 [378,4 mínusz])
2.1.2.1. Változások az értékcsökkenési leírásban 2010. január 1-jétől	<u>34 mínusz</u>
2.1.2.4. A társasági adó csökkentése, illetve az adóból a regionális büdzsék részesedésének a növelése	<u>294 mínusz</u>
	(ebből a szövetségi költségvetésé: <u>330,9 mínusz</u>)
2.1.2.10. Az értékcsökkenési leírás növelése	<u>50,4 mínusz (5,6 mínusz)</u>
2.1.2.12. Az adóssághitelezettségek utáni kamat költségként való elszámolhatósága maximális mértékének a növelése	8,8

¹⁹⁶ The Moscow Times (2009): Budget Deficit Jumps to 3.3 per cent of GDP, Largest since 1998. *The Moscow Times*, május 15.; *Update on Fiscal Stimulus and Financial Sector Measures*, IMF, 2009. április 26. <http://imf.org/external/np/fad/2009/042609.pdf>; Bloomberg, 2009. április 27. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601068&sid=a0NWyMDtH1is>

¹⁹⁷ Ismereteink szerint a 2009. márciusi intézkedésváltozathoz nem jelent meg „felvezető” szöveges rész, csak az összefoglaló táblázat.

¹⁹⁸ 2008. november 25. http://ar.gov.ru/ru/about/el_russia/press/smi/index.php?id20=586; *Koncepcija dolgosrocznovo szocialno-ekonomicseszkovo razvityija Rosszjiszkoj Fegyveracii*. MER, Moszkva, 2008. augusztus 5. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/pressservice/eventschronicle/doc1217949648141>

	A pótlólagos finanszírozás mértéke (Mrd RUB)
2.1.3. A kereslet támogatása	(6)
2.1.3.5. Az ipari termékek exportjának a támogatása	6
2.2. Az egyes gazdasági ágak támogatása	(340,325 [43 mínusz])
2.2.1. Mezőgazdaság	(18,1)
2.2.1.1. Az agrárripari komplexum kamattámogatása (mértéke: a refinanszírozási kamatláb 100%-a)	7
2.2.1.2. Az agrárripari komplexum kamattámogatása (mértéke: a refinanszírozási kamatláb 80%-a)	10
2.2.1.3. A halgazdálkodási komplexum kamattámogatása	1,1
2.2.2. Gépjárműgyártás és mezőgazdasági gépgyártás	(110)
2.2.2.1. A gépjárművásárlás céljából felvett 3 éves fogyasztási hitelek kamattámogatása a természetes személyeknek	2,5
2.2.2.2. A gépkocsi- és szállítóeszköz-gyártók technológiai modernizáci- ós célú hiteleinek kamattámogatása	2
2.2.2.3. Az RZSD kiadásainak a támogatása a hazai gépkocsiknak a távol-keleti régiókba történő szállításához	2
2.2.2.4. A Roszszelhozbank és a Roszagrolizing tőkeemelése	(45 + 25 =) 70
2.2.2.5. A végrehajtó hatalom gépkocsivásárlásai	12,5
2.2.2.6. A járműpark megújítása a szubjektumoknak és a helyi önkormányzatoknak	20
2.2.2.7. Hitelkeret nyitása a lízingtársaságoknak oroszországi gyártású gépkocsik lízingbe adásához	1
2.2.3. Hadiipar	(80)
2.2.3.1. Kamattámogatás a 2008–2009-ben felvett hitelekhez	15
2.2.3.2. Pótlólagos részvény- és kötvénykibocsátás, azok kivásárlása	50
2.2.3.3. A támogatások növelése a csőd elkerülése végett	3
2.2.3.4. Az állami hadi megrendelésekkel kapcsolatosak költségek vagy elmaradt bevételek miatti támogatások	12
2.2.4. Szállítási szektor	(70,3)
2.2.4.5. A légitársaságok állami támogatása (a Rosztyehnologiinak)	2
2.2.4.6. Szövetségi támogatás nyújtása	(10)
- a kereskedelmi bankoknak (kompenzáció)	5
- a légitársaságoknak (kompenzáció)	5
2.2.4.9. Az RZSD kompenzálása a kisebb tarifaemelés miatt (tőkeemelés)	50
2.2.4.10. Az RZSD kompenzálása a tanulókedvezmények miatt (tőkeemelés)	2,3
2.2.4.11. Tőkeemelés az RZSD-nél egy vasútszakasz megépítése okán	6
2.2.5. Lakásépítés, lakás- és kommunális gazdálkodás	(61,6 [43 mínusz])
2.2.5.2. A nagy honvédő háború veteránjainak lakás biztosítása	35
2.2.5.4. Az anyasági tőke felhasználása a lakáshitelek törlesztéséhez	26,3
A lakásvásárlás és -építés utáni adójóváírás növelése	<u>43 mínusz</u>
2.2.5.9. Azoknak az összegeknek a bérköltségek között való elszámolása, amelyeket a szervezet fizetett a munkavállalóknak a lakásvásárlási és/vagy építési hitelük utáni kamattámogatására	0,3
2.2.6. Erdőipari komplexum	(0,325)
2.2.6.2. Támogatás a faanyag-, nyersanyag- és tüzelőanyagkészletezéshez	0,325
3. Az üzleti szereplőkön lévő adminisztratív teher csökkentése	(36,2)
3.2.1. A gazdaságfejlesztési minisztérium kisvállalkozás-támogatása	6,2
3.2.2. A VEB hitelprogramja	30
4. A nemzeti pénzügyi rendszer stabilitásának a növelése	(1 355)
4.1. A források bővítése és a bankrendszer likviditásának a növelése	(1 055)
4.1.3. Alárendelt kölcsöntőke nyújtása (VTB, VEB, más kereskedelmi bankok)	555 (= 200 + 130 + 225)
4.1.12. Hitelek nyújtása a bankoknak a jegybank eszközei terhére	500
4.2. A banki hitelek hozzáférhetőségének a növelése a reálszektor vállalatainak	(300)
4.2.3. Állami garancia	300
5. Régiók	(300)
5.1. Támogatás	150
5.2. Hitel	150

Megjegyzés: „mínusz” = kieső bevételek. Szögletes zárójelben a saját számításokat jelöltük. A sorszámozás meg-
egyezik a hivatalos programéval a fenti és a 8. táblázatban is.

Forrás: <http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>

8. táblázat
A 2009. június 19-én elfogadott intézkedéscsomag

	A pótlólagos finanszírozás mértéke (Mrd RUB)*
<i>(Összesen)</i>	<i>(2 202,4)</i>
1. Szociális védelem erősítése, szociális és egészségügyi segítség garantálása, foglalkoztatás támogatása	695,8
1.1. Szociális védelem	447,9
1.1.5. A regionális foglalkoztatási programok kofinanszírozása	43,7
1.1.8. A munkanélküli segély növelése	29,8
1.1.9. A nyugdíjalapnak történő folyósítások növelése	(339,6 =) 315,6 + 12,5 + 11,5
1.1.12. Az anyasági tőke felhasználása a mindennapi szükségletekre	18
1.1.14. Az állami segélyek, szociális kifizetések és szociális szolgáltatások értékének az indexálása	12,7
1.1.15. Aktív foglalkoztatáspolitiká	4,1
1.2. Az oktatás támogatása	0,4
1.2.1. Támogatás a diákhitelhez	0,427
1.5. Lakásépítés, lakás- és kommunális gazdálkodás	247,5
1.5.1. A kormányzati kötelezettségek teljesítése az állampolgárok bizonyos kategóriái felé	140,1
1.5.2. A második világháborús veteránok lakáshoz juttatása	20,8
1.5.4. Az anyasági tőke felhasználása a lakáshitelek törlesztéséhez	26,3
1.5.6. Tőkeemelés és alárendelt kölcsöntőke az AIZSK-nak	(20 + 40 =) 60
1.5.13. Azoknak az összegeknek a bérköltségek között való elszámolása, amelyeket a szervezet fizetett a munkavállalóknak a lakásvásárlási és/vagy építési hitelük utáni kamat kompenzálására	0,3
2. Az ipari és technológiai potenciál megőrzése és növelése	675,4
2.1. A reálszektor támogatása és a rendszeralkotó vállalatok	302
2.1.2. Adóösztönzők	296
2.1.2.4. A nyereségadó csökkentése	281,6
2.1.2.10. Az értékcsökkenési leírás növelése	5,6
2.1.2.12. Az adóssághelyettesítések utáni kamat költségként való elszámolhatósága maximális mértékének a növelése	8,8
2.1.3. A kereslet támogatása	6
2.1.3.5. Az ipari export támogatása	6
2.2. Az egyes gazdasági ágak támogatása	373,4
2.2.1. Mezőgazdaság és halászat	63,1
2.2.1.1. Az agrár- és mezőgazdasági komplexum kamattámogatása (mértéke: a refinanszírozási kamatláb 100%-a)	7
2.2.1.2. Az agrár- és mezőgazdasági komplexum kamattámogatása (mértéke: a refinanszírozási kamatláb 80%-a)	10
2.2.1.3. A Roszszelhozbank tőkeemelése	45
2.2.1.4. A halgazdálkodási komplexum kamattámogatása	1,07
2.2.2. Gépkocsigyártás és a mezőgazdasági gépgyártás	90
2.2.2.1. A gépkocsi- és szállítóeszköz-gyártók technológiai modernizációs célú hiteleinek a kamattámogatása	2,5
2.2.2.2. A gépjárművásárlás céljából felvett 3 éves fogyasztási hitelek kamattámogatása a természetes személyeknek	2
2.2.2.3. Az RZSD kiadásainak a támogatása a hazai gépkocsiknak a távol-keleti régiókba történő szállításához	2
2.2.2.4. A Roszragrolizing tőkeemelése	25
2.2.2.5. A végrehajtó hatalom gépkocsivásárlásai	12,5
2.2.2.6. A járműpark megújítása a szubjektumoknak és a helyi önkormányzatoknak	20
2.2.2.7. Kamattámogatás az orosz gyártású gépkocsikkal való lízingműveletek végzéséhez	1
2.2.2.13. Kamatmentes hitel az AvtoVAZ-nak (vagyonhiányos hozzájárulás a Rosztyehnologijnak)	25
2.2.3. Hadiipar	70
2.2.3.2. Kamattámogatás a 2008–2009-ben felvett hitelekhez	15
2.2.3.3. A stratégiai vállalatok feltőkésítése (tőkeemelés és egyéb támogatások)	52
2.2.3.4. A támogatások növelése a csőd elkerülése végett	3

	A pótlólagos finanszírozás mértéke (Mrd RUB)*
2.2.4. Szállítási szektor	150
2.2.4.5. A légitársaságok állami támogatása (a Rosztyehnologiinak)	2
2.2.4.6. Szövetségi támogatás nyújtása	(10)
- a kereskedelmi bankoknak (kompenzáció)	5
- a légitársaságoknak (kompenzáció)	5
2.2.4.8. Az RZSD kompenzálása a kisebb tarifaemelés miatt (tőkeemelés)	50
2.2.4.9. Az RZSD kompenzálása a tanulókedvezmények miatt (tőkeemelés)	2,3
2.2.4.11. Projektek végrehajtása a Beruházási Alapból	85,7
2.2.5. Erdőipari komplexum	0,3
2.2.5.2. Támogatás a faanyag-, nyersanyag- és tüzelőanyag-készletezéshez	0,325
3. A gazdaság modernizációja, innováció	-
4. Az üzleti szereplőkön lévő adminisztratív teher csökkentése	36,2
4.2. A kvv-k támogatása	36,2
4.2.1. A gazdaságfejlesztési minisztérium kisvállalkozás-támogatása	6,2
4.2.2. A VEB hitelprogramja	30
5. A nemzeti pénzügyi rendszer stabilitásának a növelése	495
5.3. Bankok feltőkésítése (az alárendelt kölcsöntőkét is beleértve)	495
6. Régiók	300
6.1. Támogatás	150
6.2. Hitel	150

* A 2009-es évre és a 2010–2011-es tervezési időszakra szóló 204-FZ szövetségi költségvetési törvényhez (2008. november 24.) képest.

Megjegyzés: Szögletes zárójelben itt is a saját számításokat jelöltük. A válságkezelő csomag bevezetőjében azt írják, hogy míg a program prioritásaihoz nem kötődő költségvetési kiadásokat 943,3 milliárd rubellel csökkentették, a program intézkedéseikhez közvetlenül kapcsolódó kiadásokat 1,3799 billió rubellel növelték.

Forrás: <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

4.1. Intézkedések a bankszektor támogatására

A válság egy még mindig alultőkésített és fragmentált bankrendszert talált Oroszországban. 2008. augusztus végén a regisztrált hitelintézetek száma 1250 volt, ebből a bankoké 1194. Ekkor összesen 71 teljesen, 25 legalább 50 százalékban külföldi tulajdonú hitelintézet létezett. Az 1250 hitelintézethez képest a fiókok száma mindössze 3512-re rúgott, amelyből a Szberbankhoz 775 tartozott.¹⁹⁹ Az állam az orosz bankrendszer jelentős részét ellenőrzi: az orosz belföldi hitelpiac majdnem fele az állami kontroll alatt lévő bankok kezében van, a 10 legnagyobb bank közül 6 állami ellenőrzésű (a másik 4-ből 2 külföldi tulajdonú, 2 pedig belföldi magántulajdonú). A bankrendszert három állami ellenőrzésű bank, az említett Szberbank,²⁰⁰ valamint a VTB („Bank VTB”, korábban: Vnyestorgbank) és a Gazprombank dominálja.^{201; 202} A Szberbank már a válságkezelő intézkedések meghozatala előtt is *de facto* állami garanciával bírt, s a lakossági betétek mintegy felét kezelte. A VTB és a Gazprombank elsősorban a vállalati szektorra fókuszál.²⁰³

¹⁹⁹ *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/1. sz., p. 92. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0901e.pdf>

²⁰⁰ A központi bank a törzsrészcvények 60,25 százalékát, illetve a teljes alaptőke 57,58 százalékát birtokolja a Szberbankban. (Szberbank http://www.sbrf.ru/en/about/bank_today/)

²⁰¹ *BOFIT Focus/Opinion – Expert view*, 2008/5. sz., 2008. szeptember 26. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/853B34A7-A565-4397-96B2-33F6342317F3/0/focus0508e.pdf>

²⁰² *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/1. sz., p. 93. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0901e.pdf>

²⁰³ *BOFIT Focus/Opinion – Expert view*, 2008/5. sz., 2008. szeptember 26. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/853B34A7-A565-4397-96B2-33F6342317F3/0/focus0508e.pdf>

A bankszektor elkerülhetetlen konszolidációja felé tett lépést jelenti, illetve a gyanús bankok szelektálását (lásd pénzmosás) segíti elő az a 2009 márciusában életbe lépett törvény,²⁰⁴ amely szerint a bankok saját tőkéjének legalább 180 millió rubelnek kell lennie. Azoknak a bankoknak, amelyeknek 2007. január 1-je előtt ennél kisebb volt, folytathatják a működésüket, de 2010. január 1-jére legalább 90 millió rubelre, 2012. január 1-jére pedig minimum 180 millió rubelre kell feltornáznuk azt.²⁰⁵ Kudrin szerint körülbelül 150 bank nem fogja tudni teljesíteni 2010. január 1-jére a követelményeket.²⁰⁶ A válság hatására amúgy is több száz kis bank kerülhet veszélybe.

A bankrendszer kicsi a nemzetgazdasághoz viszonyítva: jóllehet a 2000 eleji 35 százalékról mára 60 százalékra emelkedett az összesített mérlegfőösszeg GDP-hez viszonyított aránya (összehasonlításképpen: Magyarországon ez 120 százalék).²⁰⁷

4.1.1. Repo

2008 első kilenc hónapjában a központi bank 9 billió rubel likviditást pumpált a bankrendszerbe (a devizapiaci intervenció és a napon belüli hitel mellett), amely 2,1-szer több mint a 2007-es év azonos időszakai. A 9 billió rubelből 8,3 billió rubelt repoaukciók keretében adott a kereskedelmi bankoknak (fix kamatlábak mellett további 94,0 milliárd rubelt).²⁰⁸

Az orosz pénzügyi krízis második fázisa kezelésének egyik első lépése volt, hogy a központi bank megemelte a repotranzakciók limitjét: a 2008. szeptember 15-i reggeli repoaukción 350 milliárd rubelről 430 milliárd rubelre.²⁰⁹ 2008 júniusa és 2009 áprilisa között a jegybank a következő nagyságban nyújtott hitelt a repoaukciók keretében:

- * 2008 júniusában 44,9 milliárd rubelt,
- * 2008 júliusban 498,1 milliárd rubelt,
- * 2008 augusztusában 1,409 billió rubelt,
- * 2008 szeptemberében 4,1 billió rubelt,
- * 2008 októberében 4,6 billió rubelt,
- * 2008 novemberében 3,2 billió rubelt,
- * 2008 decemberében 4,76 billió rubelt,
- * 2009 januárjában 7,73 billió rubelt,
- * 2009 februárjában 4,3 billió rubelt,
- * 2009 márciusában 1,47 billió rubelt,
- * 2009 áprilisában 825 milliárd rubelt,
- * 2009 májusában pedig már csak 392 milliárd rubelt.²¹⁰

²⁰⁴ A Duma 2009. február 11-én fogadta el a törvénymódosítást. A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2009/03/04/banki-ukrupnenie-dok.html>

²⁰⁵ *RIA Novosztij*, 2009. február 13. <http://en.rian.ru/analysis/20090213/120129213.html>

²⁰⁶ Bachman, Jessica (2009): Small Banks Beg State for Respite. *The Moscow Times*, április 6.; *BOFIT Weekly*, 15. sz., 2009. április 9. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/6EE52644-F176-4E8B-9058-23EB6D0CC18F/0/w200915.pdf>

²⁰⁷ *BOFIT Focus/Opinion – Expert view*, 2008/5. sz., 2008. szeptember 26. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/853B34A7-A565-4397-96B2-33F6342317F3/0/focus0508e.pdf>

²⁰⁸ CBR (2008): *Guidelines for the Single State Monetary Policy in 2009 and for 2010 and 2011*. The Central Bank of the Russian Federation, Moszkva, pp. 16–17. http://www.cbr.ru/eng/today/publications_reports/on_09-eng.pdf

²⁰⁹ *RIA Novosztij*, 2008. szeptember 15. <http://www.rian.ru/economy/20080915/151267192.html>

²¹⁰ EEG, 2008/9. sz., 2008. szeptember 11., p. 46.; EEG, 2008/11. sz., 2008. november 14., p. 55.; EEG, 2008/12. sz., 2008. december 11., p. 58.; EEG, 2009/2. sz., 2009. február 11., p. 63.; EEG, 2009/3. sz., 2009.

9. táblázat
A limitek és a kihelyezések nagysága az első repoaukciókon*
(Mrd RUB)

Dátum	Limit	Kihelyezés	Dátum	Limit	Kihelyezés	Dátum	Limit	Kihelyezés	Dátum	Limit	Kihelyezés
2008. 09. 01.	150,0	149,1	2008. 11. 06.	200,0	150,3	2009. 01. 21.	600,0	558,9	2009. 03. 31.	75,0	74,5
2008. 09. 02.	125,0	124,0	2008. 11. 07.	180,0	102,5	2009. 01. 22.	600,0	593,5	2009. 04. 01.	50,0	23,0
2008. 09. 03.	75,0	68,0	2008. 11. 10.	125,0	91,4	2009. 01. 23.	600,0	599,6	2009. 04. 02.	50,0	48,8
2008. 09. 04.	70,0	13,2	2008. 11. 11.	100,0	83,4	2009. 01. 26.	600,0	593,5	2009. 04. 03.	50,0	46,9
2008. 09. 05.	160,0	148,8	2008. 11. 12.	170,0	153,1	2009. 01. 27.	625,0	603,8	2009. 04. 06.	40,0	38,5
2008. 09. 08.	200,0	148,4	2008. 11. 13.	225,0	150,4	2009. 01. 28.	550,0	546,0	2009. 04. 07.	25,0	21,2
2008. 09. 09.	170,0	168,2	2008. 11. 14.	225,0	147,4	2009. 01. 29.	475,0	399,2	2009. 04. 08.	15,0	14,7
2008. 09. 10.	220,0	218,5	2008. 11. 17.	300,0	178,8	2009. 01. 30.	375,0	374,9	2009. 04. 09.	10,0	6,4
2008. 09. 11.	250,0	248,0	2008. 11. 18.	200,0	193,3	2009. 02. 02.	375,0	368,6	2009. 04. 10.	10,0	6,8
2008. 09. 12.	350,0	292,0	2008. 11. 19.	200,0	187,0	2009. 02. 03.	350,0	345,0	2009. 04. 13.	20,0	17,4
2008. 09. 15.	430,0	314,3	2008. 11. 20.	225,0	166,4	2009. 02. 04.	275,0	272,8	2009. 04. 14.	15,0	14,9
2008. 09. 16.	430,0	339,5	2008. 11. 21.	200,0	160,6	2009. 02. 05.	250,0	249,3	2009. 04. 15.	15,0	14,0
2008. 09. 17.	430,0	340,3	2008. 11. 24.	250,0	228,0	2009. 02. 06.	225,0	217,6	2009. 04. 16.	10,0	9,3
2008. 09. 18.	430,0	186,0	2008. 11. 25.	250,0	246,7	2009. 02. 09.	200,0	194,2	2009. 04. 17.	10,0	9,7
2008. 09. 19.	400,0	151,5	2008. 11. 26.	250,0	204,2	2009. 02. 10.	175,0	174,2	2009. 04. 20.	20,0	10,9
2008. 09. 22.	400,0	147,0	2008. 11. 27.	200,0	130,6	2009. 02. 11.	150,0	148,0	2009. 04. 21.	20,0	18,9
2008. 09. 23.	300,0	76,9	2008. 11. 28.	200,0	196,2	2009. 02. 12.	150,0	147,7	2009. 04. 22.	10,0	5,7
2008. 09. 24.	200,0	66,5	2008. 12. 01.	175,0	122,8	2009. 02. 13.	150,0	149,2	2009. 04. 23.	10,0	9,4
2008. 09. 25.	200,0	65,2	2008. 12. 02.	150,0	123,3	2009. 02. 16.	175,0	167,9	2009. 04. 24.	30,0	29,6
2008. 09. 26.	200,0	86,8	2008. 12. 03.	125,0	120,9	2009. 02. 17.	125,0	120,7	2009. 04. 27.	50,0	31,7
2008. 09. 29.	250,0	116,2	2008. 12. 04.	175,0	106,0	2009. 02. 18.	100,0	98,9	2009. 04. 28.	70,0	69,6
2008. 09. 30.	300,0	124,9	2008. 12. 05.	175,0	173,2	2009. 02. 19.	100,0	96,1	2009. 04. 29.	70,0	67,8
2008. 10. 01.	150,0	87,5	2008. 12. 08.	175,0	134,1	2009. 02. 20.	150,0	142,0	2009. 04. 30.	70,0	64,9
2008. 10. 02.	150,0	74,5	2008. 12. 09.	175,0	139,2	2009. 02. 24.	150,0	143,6	2009. 05. 04.	40,0	38,0
2008. 10. 03.	150,0	73,0	2008. 12. 10.	250,0	196,1	2009. 02. 25.	150,0	149,6	2009. 05. 05.	25,0	48,9
2008. 10. 06.	200,0	77,8	2008. 12. 11.	400,0	288,6	2009. 02. 26.	150,0	148,7	2009. 05. 06.	35,0	19,3
2008. 10. 07.	250,0	88,4	2008. 12. 12.	325,0	319,8	2009. 02. 27.	125,0	124,6	2009. 05. 07.	25,0	24,5
2008. 10. 08.	300,0	114,8	2008. 12. 15.	375,0	340,1	2009. 03. 02.	100,0	92,3	2009. 05. 08.	25,0	15,5
2008. 10. 09.	300,0	208,1	2008. 12. 16.	275,0	274,4	2009. 03. 03.	175,0	166,9	2009. 05. 12.	15,0	13,5
2008. 10. 10.	300,0	226,6	2008. 12. 17.	250,0	239,4	2009. 03. 04.	125,0	117,1	2009. 05. 13.	15,0	14,0
2008. 10. 13.	300,0	260,9	2008. 12. 18.	250,0	242,6	2009. 03. 05.	100,0	99,3	2009. 05. 14.	15,0	12,5
2008. 10. 14.	350,0	214,1	2008. 12. 19.	250,0	237,8	2009. 03. 06.	75,0	74,8	2009. 05. 15.	15,0	12,8
2008. 10. 15.	300,0	218,1	2008. 12. 22.	225,0	204,2	2009. 03. 10.	75,0	72,8	2009. 05. 18.	15,0	14,3
2008. 10. 16.	300,0	247,6	2008. 12. 23.	225,0	92,8	2009. 03. 11.	75,0	70,6	2009. 05. 19.	25,0	17,4
2008. 10. 17.	300,0	217,3	2008. 12. 24.	150,0	63,2	2009. 03. 12.	75,0	74,7	2009. 05. 20.	25,0	15,6
2008. 10. 20.	300,0	232,2	2008. 12. 25.	100,0	69,6	2009. 03. 13.	50,0	47,0	2009. 05. 21.	15,0	13,4
2008. 10. 21.	300,0	215,2	2008. 12. 26.	50,0	49,9	2009. 03. 16.	50,0	43,5	2009. 05. 22.	15,0	14,6
2008. 10. 22.	300,0	157,2	2008. 12. 29.	250,0	151,2	2009. 03. 17.	50,0	21,9	2009. 05. 25.	30,0	14,4
2008. 10. 23.	250,0	140,4	2008. 12. 30.	380,0	373,6	2009. 03. 18.	40,0	18,7	2009. 05. 26.	15,0	14,9
2008. 10. 24.	300,0	207,9	2009. 01. 11.	400,0	209,7	2009. 03. 19.	30,0	21,1	2009. 05. 27.	15,0	14,5
2008. 10. 27.	300,0	298,8	2009. 01. 12.	200,0	161,2	2009. 03. 20.	20,0	16,6	2009. 05. 28.	30,0	15,3
2008. 10. 28.	350,0	244,3	2009. 01. 13.	275,0	267,9	2009. 03. 23.	20,0	17,4	2009. 05. 29.	15,0	14,6
2008. 10. 29.	300,0	275,1	2009. 01. 14.	275,0	217,0	2009. 03. 24.	10,0	6,8	2009. 06. 01.	15,0	12,6
2008. 10. 30.	275,0	197,4	2009. 01. 15.	250,0	247,7	2009. 03. 25.	40,0	36,9	2009. 06. 02.	10,0	9,5
2008. 10. 31.	200,0	196,9	2009. 01. 16.	350,0	347,3	2009. 03. 26.	40,0	39,5	2009. 06. 03.	25,0	21,0
2008. 11. 01.	250,0	126,2	2009. 01. 19.	400,0	395,6	2009. 03. 27.	40,0	39,2	2009. 06. 04.	20,0	11,3
2008. 11. 05.	150,0	118,8	2009. 01. 20.	700,0	501,1	2009. 03. 30.	60,0	48,9			

* A többi repoaukciót lásd: CBR http://www.cbr.ru/eng/hd_base/Repo.asp és http://www.cbr.ru/eng/hd_base/Repo.asp?date_req1=01%2F01%2F2008&r1=1&date_req2=14%2F03%2F2009&C_month=01&C_year=2008&rt=0&dsrok=&mode=1&x=35&y=5
Megjegyzés: Világosszürkével a szóban forgó 2008. szeptember 15-ét, sötétszürkével pedig a „csúcsnapot” emeltük ki.
Forrás: Reuters, 2009. június 5. <http://ru.reuters.com/article/companyNews/idRUFAB52198720090605>

4.1.2. Kötelező tartalékráta

A központi bank jelentősen növelte a kereskedelmi bankok hitelezési lehetőségét (!) azzal, hogy 2008 ősz folyamán minimálisra csökkentette a kötelező tartalékrátát. Erre két lépésben került sor. Először 2008. szeptember 18-ától mindhárom forráskategóriában 4 százalékponttal mérsékelődött:

- * a magánszemélyek felé fennálló rubelforrások után 1,5 százalékra;
- * a nem rezidens bankoktól származó rubel- és külföldi fizetőeszközben denominált (vagyis külföldi bankközi) források után 4,5 százalékra; illetve
- * valamennyi egyéb rubel- és devizaforrás után 2 százalékra.

A tartalékráta ezt követően 2008. október 15-től 2009. április végéig egységesen mindössze 0,5 százalék volt. Az emelés 2009. május 1-jén kezdődött meg: előbb 1,0 százalékra, majd 2009. június 1-jétől 1,5 százalékra. Eredetileg már 2009. február 1-jétől 1,5, március 1-jétől pedig 2,5 százalékra kellett volna növekednie a tartalékrátának. A legfrissebb tervek szerint 2009. július 1-jétől 2,0, 2009. augusztus 1-jétől pedig 2,5 százalék lesz.²¹¹

A hitelintézetek jegybanknál tartott kötelező tartalékainak átlagos szintje a 2008. augusztusi 319,6 milliárd dollárról 2008 szeptemberére 150,4 milliárd dollárra, 2008 októberére pedig 42,1 milliárd dollárra csökkent. A 2009. májusi átlagos szint 39,8 milliárd dollár volt.²¹² (2008 decemberében 2009 végéig enyhítették a hitelekre alkalmazott tartalékkövetelményeket.²¹³)

4.1.3. Betéti aukciók, betételhelyezések

Egy másik, a bankrendszer likviditásának növelése érdekében tett intézkedés volt, hogy 2008 szeptemberben megemelték a betéti aukciók limitjét 625 milliárd rubelről 1,514 billió rubelre, illetve kibővítették a résztvevő bankok körét és megnövelték a futamidőt is.

A szövetségi költségvetés szabad eszközeire az első betéti aukciót még 2008. április 17-én tartották meg, az utolsót 2008. november 5-én, majd ideiglenesen megszüntették, mivel a központi bank 2008 októberében alternatív hitelezési mechanizmusokat vezetett be.²¹⁴ 2008-ban összesen több mint 1,7 billió rubelt helyeztek el bankbetétben ily módon, amelyből 16 milliárd rubelt meghaladó bevétel származott.²¹⁵ Ezt követően csak 2009. április 7-én került sor ismét betéti aukcióra.²¹⁶

²¹¹ CBR http://www.cbr.ru/eng/analytics/standart_system/print.asp?file=policy_e.html és http://www.cbr.ru/eng/analytics/standart_system/print.asp?file=r_res_ratios_1_e.htm; *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2008/10. sz., p. 52. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0810e.pdf>

²¹² *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/1. sz., p. 53. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0901e.pdf>; *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/5. sz., p. 55. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0905e.pdf>

²¹³ *Promszvjazbank*, 2009. január 20., p. 2. http://www.psbank.ru/userfiles/documents/govt_measures_20.01.2009.pdf

²¹⁴ *Zsurnal „Bjudzset”*, 2009. február, p. 66. http://www.roskazna.ru/store/drozdov_bud2.pdf

²¹⁵ *Ibid.*, p. 67. http://www.roskazna.ru/store/drozdov_bud2.pdf

²¹⁶ *Vedomosztyi*, 2009. április 7. <http://www.vedomosti.ru/newslines/index.shtml?2009/04/07/754583>; <http://www1.minfin.ru/ru/bankdeposit/>

A szövetségi költségvetés mellett a régiókból és az állami korporációktól²¹⁷ is lehetőség van betételhelyezésre.²¹⁸ A ZSKH Alapból 180 milliárd rubelt, a Rosznanótól 130 milliárd rubelt, a Nemzeti Jóléti Alapból 175 milliárd rubelt helyeztek el 2008-ban a belföldi pénzügyi piacon.²¹⁹ 2009 májusában a ZSKH Alapból 77 milliárd rubel, a Rosznanótól 127 milliárd rubel volt a kereskedelmi bankoknál betétben.²²⁰

Ami a Nemzeti Jóléti Alapot illeti, egy 2008. október 21-től hatályos kormányrendelet²²¹ értelmében a Nemzeti Jóléti Alap 625 milliárd rubelt helyezhet el a VEB állami korporációnál (Vnyesekonombank – Fejlesztési és Külgazdasági Bank). Ebből 450 milliárd rubelt 2019. december 31-ig szóló futamidővel 7 százalékos éves kamatlábbal, 175 milliárd rubelt pedig a pénzügyminisztérium által meghatározott feltételekkel, azaz 2013. október 21-i lejáratral és szintén évi 7 százalékos kamatláb mellett.²²² Előbbi esetében a cél biztosíték nélküli alárendelt kölcsöntőke nyújtása, utóbbiból pedig az orosz társaságok részvényeinek és kötvényeinek vásárlása volt. A Nemzeti Jóléti Alapból 2009. április 1-jén, május 1-jén és június 1-jén egyaránt 432,10 milliárd rubel volt kint a VEB-nél (257,10 milliárd rubel 2019. december 31-ig [a 450 milliárd rubelből], 175 milliárd rubel 2013. október 21-ig [a 175 milliárd rubelből]),^{223; 224} amely az eddigi felhasználást majdnem teljes egészében tükrözi. Az alábbiakban ezt fejtjük ki részletesen.

4.1.4. Biztosíték nélküli alárendelt kölcsöntőke nyújtása

A 2008. október 14-étől hatályos 173-FZ szövetségi törvény (2008. október 13.)²²⁵ összesen 950 milliárd rubel biztosíték nélküli alárendelt kölcsöntőke nyújtásáról döntött 2019. december 31-ig szóló lejáratral 8 százalékos éves kamatlábbal.²²⁶ Ezt egyrészt a VEB adja a Nemzeti

²¹⁷ <http://www1.minfin.ru/ru/statecorpinvestment/>

²¹⁸ *Promszvjazbank*, 2009. január 20., p. 2.

http://www.psbank.ru/userfiles/documents/govt_measures_20.01.2009.pdf

²¹⁹ *Voproszi Ekonomiki*, 2009/1. sz., p. 25.; *Prime-Tass*, 2009. január 26. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=858501&ct=news>

²²⁰ *I-STROY.ru*, 2009. május 13. http://www.i-stroy.ru/docu/jkh/fond_zhkh_nachal_kreditovat_zastroyschikov_iz_sv/18087.html; 2009. május 13. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7423>

²²¹ A 766. számú kormányrendelet (2008. október 15.) szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/21/a274294-dok.html>

²²² *VEB – News*, 2008. november 1. <http://www.veb.ru/en/about/press/news/index.php?id32=4810>

²²³ 2009. április 1. <http://www1.minfin.ru/ru/official/index.php?id4=7232>; 2009. május 4.

<http://www1.minfin.ru/ru/reservefund/news/index.php?id4=7385>; 2009. június 1.

<http://www1.minfin.ru/ru/official/index.php?id4=7510>

²²⁴ A VEB-nél

* 2008. november 1-jén 170,00 milliárd rubel (125,00 milliárd rubel 2019-ig, 45,00 milliárd rubel 2013-ig),

* 2008. december 1-jén 365,00 milliárd rubel (225,00 milliárd rubel, illetve 140,00 milliárd rubel),

* 2009. január 1-jén 400,0 milliárd rubel (225,00 milliárd rubel, illetve 175,00 milliárd rubel),

* 2009. február 1-jén 410,20 milliárd rubel (235,20 milliárd rubel, illetve 175,00 milliárd rubel),

* 2009. március 1-jén 417,10 milliárd rubel (242,10 milliárd rubel, illetve 175,00 milliárd rubel) volt. (2008.

november 1. <http://minfin.ru/ru/official/index.php?id4=6742>; 2008. december 1.

<http://minfin.ru/ru/official/index.php?id4=6832>; 2009. január 11.

<http://minfin.ru/ru/official/index.php?id4=6932>, 2009. február 3.

http://minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=7026; 2009. március 2.

<http://minfin.ru/ru/official/index.php?id4=7133>

²²⁵ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/14/podderzka-dok.html>

²²⁶ OTB Bank https://www.otpbank.hu/OTP_Portal/file/OTP_20084Q_h_final.pdf; *Summary of the Russian Rescue Plan to Stabilise the Financial Markets*. DLA Piper, 2008. október 18.

http://www.dlapiper.com/files/upload/DLA_Piper_EMEA_Govt_Rescue_Plan_EMEA_Govt_Rescue_Plan_Russia_14_Nov.PDF

Jóléti Alapból érkező összegből legfeljebb 450 milliárd rubel nagyságban, másrészt a Szberbank kapja a jegybanktól nem több mint 500 milliárd rubel értékben. A törvény szerint a VEB a 450 milliárd rubelből a VTB-nek (nem több mint) 200 milliárd rubelt, a Roszszelhozbanknak (nem több mint) 25 milliárd rubelt nyújt, míg a magánbankoknak – szigorúbb feltételekkel – 225 milliárd rubelt.

A Szberbank, a VTB és a Roszszelhozbank még 2008-ban hozzá is jutott a fenti összegekhez,²²⁷ a 225 milliárd rubelből azonban akkor nem használtak fel semmit. A hitelezés csak 2009 januárjában kezdődött el,²²⁸ jöllehet már 2008-ban döntés született arról, hogy az Alfa-Bank (10,2 milliárd rubel), a Nomosz-Bank (4,9 milliárd rubel) és a Hanti-Manszijszkij Bank (2 milliárd rubel) összesen 17,1 milliárd rubel nagyságban tehet szert alárendelt kölcsöntőkére.²²⁹ Putyin 2009. február 3-án azt közölte, hogy további 38 kérvény – 70 milliárd rubel értékben – van elbírálás alatt,²³⁰ majd a Gazprombank 2009. március 18-án arról adott ki tájékoztatót, hogy 15 milliárd rubel alárendelt kölcsöntőkét kapott a VEB-től.²³¹ Ez azt jelenti, hogy 2009 márciusáig a 225 milliárd rubelből 32,1 milliárd rubelt használtak fel. A VTB-vel és a Roszszelhozbankkal együtt összesen 6 banknak osztottak szét 10 éves futamidőre 257,1 milliárd rubelt (a 450 milliárd rubelből),²³² míg a Szberbankot is beleszámítva 757,1 milliárd rubelt (a 950 milliárd rubelből).

Több tranzakcióra 2009. június végéig nem került sor, mert a kormányzat a rendszer megújítását határozta el. Pedig a VEB 10 banknak (Novikobank, Roszjevrobank, Transzkregyitbank, Bank Szankt-Petyerburg, Transzkapitalbank, Pervobank, SZKB-bank, Promszvjazbank, Bank Zenit, Bank Russzkij Sztandart) összesen 19,2 milliárd rubel értékben döntött alárendelt kölcsöntőke nyújtásáról, amelyről 2009. május 7-én adott ki közleményt.²³³

Putyin még 2009. április 22-én beszélt arról, hogy meg kell újítani a kölcsöntőkenyújtás rendszerét, s a Duma 2009. június végén fogadta el a szükséges törvénymódosításokat. Eddig a bankok tulajdonosai által alárendelt kölcsöntőke formájában rendelkezésre bocsátott minden egyes rubel mellé további egy rubelt adott az állam, a jövőben viszont azoknak, akik már kaptak alárendelt kölcsöntőkét, három rubelt fog. Az „egy a háromhoz”-rendszerben a Nemzeti Jóléti Alap az eddigi 7 százalék helyett 8,5 százalékos kamatlábbal helyez el betétet a VEB-nél, míg a VEB a jelenlegi 8 százalékos kamatláb helyett 9,5 százalékkal fog kölcsönözni. A kapott összeget a refinanszírozási ráta plusz 3 százalékpontos kamatláb mellett és legalább

²²⁷ *Finmarket*, 2009. május

http://www.finmarket.ru/z/bw/banks_anlinf.asp?rid=7&sec=1442&id=1165350; *Infox.ru*, 2008. december 18. http://www.infox.ru/business/finances/2008/12/18/prinok_ottok.phtml; *RB.ru*, 2008. október 23. <http://www.rb.ru/news/business/2008/10/23/191813.html>; *Banki.ru*, 2009. február 3. <http://www.banki.ru/news/lenta/?id=817454>; *AK&M*, 2008. október 24. http://www.akm.ru/rus/news/2008/october/24/ns_2506677.htm; *RCB*, 2008. november 11. <http://www.rcb.ru/news/15887/>

²²⁸ 2009. február 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/printable.php?id4=7104>

²²⁹ *Expert Online*, 2008. december 2. <http://www.expert.ru/news/2008/12/02/vebkredit/>; *Roszbalt*, 2009. január 30. <http://www.rosbalt.ru/2009/01/30/614202.html> Vö. *Vremja Novosztjej*, 2008. december 2. <http://www.vremya.ru/2008/223/8/218272.html> és *GZT.ru*, 2008. december 1. <http://www.gzt.ru/business/2008/12/01/211428.html>

²³⁰ *Promszvjazbank*, 2009. január 20.

http://www.psbank.ru/userfiles/documents/govt_measures_20.01.2009.pdf; 2009. február 3. <http://premier.gov.ru/eng/events/1959.html>; *RIA Novosztji*, 2009. február 3. <http://www.rian.ru/economy/20090203/160877286.html>

²³¹ *Gazprombank – Pressz-szluzsba*, 2009. március 18.

<http://www.gazprombank.ru/rus/press/news/index.wbp?article-id=E2077D02-D266-433C-BD56-0104D185E148>; *Roszbalt*, 2009. február 6. <http://www.rosbalt.ru/2009/02/06/615993.html>

²³² *Expert Online*, 2008. december 2. <http://www.expert.ru/news/2008/12/02/vebkredit/>; *Kommerszant*, <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1155572>; 2008. április 13. <http://premier.gov.ru/eng/events/2564.html>

²³³ *Financíal Analyst*, 2009. május 8. <http://www.fin-rus.com/newtopics/news04BCB/default.asp>; *VEB – Novosztji*, 2009. május 7. <http://www.veb.ru/ru/about/press/news/index.php?id32=5283>

egy évre, illetve teljes egészében a reálgazdaság és az állampolgárok hitelezésére kell fordítani.^{234; 235}

Minekután a Lakásjelzálog-hitel Ügynökség (AIZSK) is alárendelt kölcsöntőkéhez jut 40 milliárd rubel nagyságban ugyancsak 9,5 százalékos éves kamatlábbal a VEB-től, a 450 milliárd rubeles keret a bankok számára 410 milliárd rubelre csökken.²³⁶ Egész pontosan: a 225 milliárd rubel 185 milliárd rubelre, a még rendelkezésre álló összeg pedig – a már felhasznált 32,1 milliárd rubel okán – 192,9 milliárd rubelről 152,9 milliárd rubelre korlátozódik. Ez aligha lesz elégséges.

Mint korábban jeleztük, 2009-ben a szövetségi költségvetésből nem 300, hanem 280 milliárd rubelt terveznek a bankok feltőkésítésére elsődleges (alapvető) tőkeként: 200 helyett 180 milliárd rubelt a VTB-nek, 100 milliárd rubelt pedig a VEB-nek, amelynek 2008 késő őszen már 75 milliárd rubel ment tőkeemelésre a szövetségi költségvetésből.²³⁷ A kormányhatározat a VEB 100 milliárd rubeléről 2009. június 23-i dátumozású,²³⁸ míg a VTB 180 milliárd rubeléről 2009. június végéig nem született meg a szükséges jogszabály.²³⁹

A VTB-től „elvett” 20 milliárd rubel ugyancsak az AIZSK-nak megy, amelynél már 2008 decemberében 60 milliárd rubeles tőkeemelést hajtottak végre. Putyin 2009. június 15-én írta alá a szükséges kormányhatározatot.²⁴⁰

A fenti részletes elemzésre azért volt szükség, mert meglátásunk szerint azok a számok, amelyek a 2009. márciusi 19-i, illetve április 6-i csomagváltozatokban és a 2009. június 19-én elfogadott programban, valamint a különböző bejelentésekben szerepelnek, könnyen tévesen értelmezhetők. A 2009. márciusi, illetve áprilisi csomagváltozatokban van még egy tétel: a jegybank eszközei terhére 500 milliárd rubel kölcsön a bankoknak. Ez esetben a Szberbankról lehet szó. *German Gref*, a Szberbank elnöke azonban előbb 2009. április 21-én Putyinnak azt mondta, hogy 2009 ősze előtt nincs szüksége a Szberbanknak feltőkésítésre,²⁴¹ majd május közepén arról beszélt, hogy legalább a jövő évig meglesznek a gazdaság által kínált forrásokkal.²⁴² A különböző jelentésekben előforduló, a Nemzeti Jóléti Alapból jövő 255 milliárd rubel pedig – értelmezésünkben – úgy adódik ki, hogy a szóban forgó 225 milliárd rubel (185 mil-

²³⁴ 2009. április 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/2636.html>; 2009. április 27.

<http://premier.gov.ru/eng/events/2660.html>; 2009. május 20.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7460> Vö. *RIA Novosztyi*, 2009. május 13.

http://www.rian.ru/crisis_news/20090513/170935195.html

²³⁵ Az Orosz Regionális Bankok Szövetségének elnöke, *Anatolij Akszakov* 2009 májusában arra kérte Putyint, hogy 3,5 milliárd rubelről 1 milliárd rubelre csökkentse a saját tőke minimális szintjét. (Weaver, Courtney [2009]: Banks May Need \$16Bln in Capital. *The Moscow Times*, május 21.)

²³⁶ 2009. április 6. <http://premier.gov.ru/eng/events/2490.html>; *Banki.ru*, 2009. május 27.

<http://www.banki.ru/news/bankpress/?id=1274597>; 2009. május 20.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7460>; 2009. május 20.

<http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7460>

²³⁷ *VEB – Top news*, 2008. szeptember 29.

<http://www.veb.ru/en/about/press/topnews/index.php?id32=4667>; *VEB – Novosztyi*, 2008. november 20.

<http://www.veb.ru/ru/about/press/news/index.php?from32=8&id32=4840>; *Roszbalt*, 2008. november 20.

<http://www.rosbalt.ru/2008/11/20/543495.html>

²³⁸ *Roszbalt*, 2009. június 26. <http://www.rosbalt.ru/2009/06/26/650538.html>. A kormányhatározat szövege:

<http://base.garant.ru/589610.htm>

²³⁹ 2009. április 22-i információ szerint a VTB – részvénykibocsátással történő – tőkeemelésére 2009 októberében kerülhet sor. (*RIA Novosztyi*, 2009. április 22.)

<http://www.rian.ru/economy/20090422/168960089.html>

²⁴⁰ 2009. június 15. <http://premier.gov.ru/eng/events/3045.html>; *Bjurokrati*, 2008. december 26.

<http://www.burocrats.ru/banks/081226152113.html>

²⁴¹ 2008. április 21. <http://premier.gov.ru/eng/events/2634.html>

²⁴² *Finmarket*, 2009. május

http://www.finmarket.ru/z/bw/banks_anlinf.asp?rid=7&sec=1442&id=1165350

liárd rubel plusz 40 milliárd rubel) mellett a VEB-hez még 30 milliárd rubel érkezik a kkv-programra.²⁴³

4.1.5. Orosz társaságok részvényeinek és kötvényeinek vásárlása

A VEB a Nemzeti Jóléti Alapból kapott 175 milliárd rubelből²⁴⁴ összesen 168 milliárd rubelt fektetett be az értékpapírpiacon 2009. június közepi közlés szerint (de már 2009. április közepén ezt a számot ismertették²⁴⁵). 2009. január 1-jéig 155,8 milliárd rubelt fordítottak részvények és kötvények vásárlására.²⁴⁶ A 155,8 milliárd rubel 80 százalékát 7 társaság – a Gazprom, a Szberbank, a Rosznyefty, a LUKoil, a VTB, a Norilszkij Nyikel és a Szurgutnyeftyegaz – részvényeire, 20 százalékát pedig 8 kibocsátó – a Gazprom, a LUKoil, a VTB, a VTB-lizing, az RZSD, a Bank Moszkvi, a Roszszelhozbank és a Gazprombank – kötvényeire költötték.²⁴⁷

A Nemzeti Jóléti Alap ilyen felhasználása komoly kritikát kapott Oroszországban.²⁴⁸ Medvedyev elnök 2009. május 5-én úgy fogalmazott, hogy a részvényt piac közvetlen kormányzati támogatása nem ért el semmit. Ez azonban túlzás, pozitív hatása volt, ráadásul az állam is jól keresett rajta.²⁴⁹ Most viszont a részvények értékesítése következhet.²⁵⁰

4.1.6. Devizakölcsönök refinanszírozása

Egy további, végül megakadt intézkedést szintén az idézett 173-FZ törvényben fektettek le. Ennek értelmében a jegybank (nem több mint) 50 milliárd dollárt helyez el a VEB-nél, hogy az a pénzügyi és nem pénzügyi vállalatoknak a 2008. szeptember 25. – vagyis a csomag bejelentése – előtt külföldön felvett hitelek refinanszírozására 2008. október 14. és 2009. december 31. között hitelt nyújtson. 2009. február 4-én érkezett a hír, hogy a VEB felfüggesztette a további refinanszírozást, amelyre Kudrin szerint a jelenlegi helyzetben már nincs szükség.

²⁴³ Vö. 2009. február 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7104>; *Bloomberg*, 2009. március 26. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601085&sid=aOcXIU23QYnM>; *RosInvest.Com*, 2009. április 15. <http://www.rosinvest.com/news/529485/>; 2009. április 22. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7342>

²⁴⁴ *VEB – News*, 2008. október 21. <http://www.veb.ru/en/about/press/news/index.php?from33=8&id32=4746>

²⁴⁵ *Kommersant*, 2009. április 15. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1155572>

²⁴⁶ 2008. december végén még csak 90 milliárd rubelről szóltak a hírek. (*RIA Novosztyi*, 2008. december 29. http://www.rian.ru/crisis_news/20081229/158308324.html; *RIA Novosztyi*, 2008. december 29. http://www.rian.ru/crisis_news/20081229/158312642.html)

²⁴⁷ *Banki.ru*, 2009. június 4. <http://www.banki.ru/news/bankpress/?id=1286683>

²⁴⁸ Weaver, Courtney (2008): Crisis Silencing Kudrin's Critics. *The Moscow Times*, november 7.; Nyemcov, Borisz–Milov, Vlagyimir (2009): *Putyin i krizisz*. Február 20. <http://www.nemtsov.ru/?id=705619>

²⁴⁹ *Reuters*, 2009. február 3. <http://in.reuters.com/article/asiaCompanyAndMarkets/idINL33954220090203?sp=true>; 2009. április 13. <http://premier.gov.ru/eng/events/2564.html>; Iosebashvili, Ira (2009): Medvedev Slams State Stock Purchase. *The Moscow Times*, május 6.; *RB.ru*, 2009. május 6. <http://www.rb.ru/topstory/politics/2009/05/06/091551.html>; 2009. május 22. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7477>; *Adektá – Jezsednyevnij obzor*, 2009. június 5. <http://data.rbc.ru/public/000/showb.cgi/050609967.pdf>; *Interfax*, 2009. június 9. <http://ifx.ru/txt.asp?id=1191516>; 2009. június 15. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7592>; *RBK daily*, 2009. június 16. <http://www.rbcdaily.ru/2009/06/16/finance/419103>

²⁵⁰ *Vedomosztyi*, 2009. május 22. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/05/22/196821>

Addig az előirányzott 50 milliárd dollárból mindössze 10,5 milliárd dollár realizálódott.²⁵¹ Az viszont nem publikus, hogy ki is kapott ebből.²⁵² Összesen több mint százan jelentkeztek 90 milliárd dollár értékben.²⁵³

4.1.7. Fedezetlen hitelek a központi banktól

A jegybanktvörényt módosító 171-FZ szövetségi törvénynek (2008. október 13.),²⁵⁴ illetve a 323-P számú, 2008. október 16-i jegybanki rendelkezésnek megfelelően a hitelintézetek biztosíték nélküli rövid lejáratú rubelhitelhez juthatnak a jegybanktól legfeljebb 6 hónapra a MICEX-en.

Az első aukciót 2008. október 20-án tartották meg,²⁵⁵ amelyen 84 bank jutott összesen 387,7 milliárd rubel nagyságban 35 napos, vagyis 5 hetes kölcsönhöz a felkínált 700 milliárd rubeles keretből. A súlyozott átlagos kamatláb 9,89 százalék lett.²⁵⁶ 2008-ban 124 bank kapott fedezetlen hitelt a követelményeknek megfelelő 143 bank közül.²⁵⁷ 2009. június 30-án összesen 689 millió rubelnyi ilyen fedezetlen hitelük volt a kereskedelmi bankoknak a jegybanktól, amely már igen messze van a 2009. február 13-i 1,92 billió rubeles rekordtól.²⁵⁸ A limit értéke 3,5 billió rubel, de a központi bank nem szándékozott 1,9 billió rubel fölé menni.²⁵⁹

A 2008. december 31-től hatályos, a jegybanktvörényt módosító 317-FZ szövetségi törvény (2008. december 30.)²⁶⁰ értelmében a korábbi maximum hat hónap helyett legfeljebb egy éves lejáratra is adhat a jegybank fedezetlen hitelt. Ugyancsak ez a törvény rendelkezik arról, hogy a jegybank hivatalos képviselőt nevezhet ki bizonyos esetekben a bankokhoz.

4.1.8. A Betétbiztosítási Ügynökség bankmentő jogosítványai

A 2008. október 28-tól hatályos 175-FZ szövetségi törvény (2008. október 27.)²⁶¹ – amely a „További intézkedések a bankrendszer stabilitásának erősítésére a 2011. december 31-ig szó-

²⁵¹ *BFM.ru*, 2009. február 4. <http://www.bfm.ru/news/2009/02/04/kudrin-veb-prekrashhaet-refinansirovanie-korporativnyh-dolgov.html>; 2009. június 1. <http://premier.gov.ru/eng/events/2961.html>

²⁵² *Kommersant*, 2009. április 15. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1155572>

²⁵³ The Moscow Times (2009): Kudrin Touts Bonds-for-Shares Plan. *The Moscow Times*, március 27.; *Ekonomika i Zsizny*, 2009. január 29. <http://www.eg-online.ru/news/detail.php?ID=43236>

²⁵⁴ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/14/banki-dok.html>

²⁵⁵ A többi aukció: CBR

http://www.cbr.ru/hd_base/UnSecLoans.asp?date_req1=18%2F10%2F2008&r1=1&date_req2=30%2F06%2F2009&C_month=06&C_year=2009&rt=0&mode=1&x=57&y=10

²⁵⁶ *MICEX – Pressz-centr*, 2008. október 20.

<http://www.micex.ru/infocenter/presscenter/features/view/111807>

²⁵⁷ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; *RIA Novosztij*, 2009. március 2.

http://www.rian.ru/crisis_news/20090302/163610557.html; *RIA Novosztij*, 2008. december 29. http://www.rian.ru/crisis_news/20081229/158312642.html

²⁵⁸ CBR http://www.cbr.ru/hd_base/UnSecLoansDebt.asp?date_req1=20%2F10%2F2008&r1=1&date_req2=30%2F06%2F2009&C_month=06&C_year=2009&rt=0&mode=1&x=29&y=9

²⁵⁹ *RIA Novosztij*, 2008. december 29. http://www.rian.ru/crisis_news/20081229/158312642.html; *RIA Novosztij*, 2009. március 2. http://www.rian.ru/crisis_news/20090302/163610557.html

²⁶⁰ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/31/cb-izmenenia-dok.html>

²⁶¹ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/28/banki-mery-dok.html> (angolul: http://www.asv.org.ru/en/legislation/law_4/law_4.doc)

ló időszakra” címet viseli – a Betétbiztosítási Ügynökséget ruházza fel a bankcsődök elkerülése végett bizonyos jogosítványokkal. A Betétbiztosítási Ügynökség támogatást nyújt a banknak részesedésért cserébe, vagy „másnak” ahhoz, hogy felvásárolhassa a bajba jutott bankot. A szövetségi költségvetésből 200 milliárd rubelt különítettek el erre a célra a Betétbiztosítási Ügynökségnek, amelyet 2008-ban meg is kapott.²⁶² Egyes bankok már 2008. októberben elkezdték a bajba jutott bankok felvásárlását.

A Betétbiztosítási Ügynökség 2009. január 14-éig 146,5 milliárd rubelt használt fel a problémás bankok feltökésítésére: 114,3 milliárd rubelt a központi bank, 32,2 milliárd rubelt pedig a saját eszközei terhére.^{263; 264} Ez összesen 15 bankot jelentett.²⁶⁵ 2009. május végi információk arról szólnak, hogy 2008 októbere óta 23 megkeresés érkezett (ebből 2008-ban 20), amelyből 5-öt utasítottak el. Fél év alatt 165 milliárd rubel ment el a szanálásra, ebből 110 milliárd rubel a jegybanki hitelből.²⁶⁶

4.1.9. Bankközi hitelpiacon elszenvedett veszteségek részleges kompenzálása

A 173-FZ szövetségi törvény értelmében a jegybank részlegesen kompenzálja az általa támasztott kritériumoknak megfelelő bankokat azon veszteségeikért, amelyek azért keletkeztek, mert olyan oroszországi bankoknak hiteleztek, amelyeknek azután a jegybank visszavonta a működési engedélyét. A hitelintézetek 2008. október 14. és 2009. december 31. között köthetnek a jegybankkal ilyen egyezményeket.

A jegybank igazgatótanácsa 2008. november 1-jén döntött a feltételekről, amely 8 bankra állt, s ezekkel még abban a hónapban alá is írta az egyezményt. Az igazgatótanács 2008. november 28-án és 2009. február 9-én enyhítette a feltételeket, amely révén 2008 decembere és 2009 májusa között még 7 hitelintézettel született megállapodás. (Emellett a VEB-bel is egyezményt kötött.) A központi bank további 8 hitelintézetnek küldött ajánlatot.²⁶⁷

4.1.10. Betétbiztosítás

2008. október 14-étől a betétbiztosítás összeghatára 400 ezer rubelről 700 ezer rubelre emelkedett, a kártalanítás pedig 100 százalékos lett.²⁶⁸ A védett betétek aránya így 98,5 szá-

²⁶² *Promszvjazbank*, 2009. január 20.

http://www.psbank.ru/userfiles/documents/govt_measures_20.01.2009.pdf; 2009. február 3.

<http://premier.gov.ru/eng/events/1959.html>

²⁶³ *Voproszi Ekonomiki*, 2009/1. sz., p. 25.; *Prime-Tass*, 2009. január 26. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=858501&ct=news>

²⁶⁴ Ezzel szemben a 2009. márciusi, illetve áprilisi intézkedésváltozatokban a 2008. november és 2009. február közti időszakra a következő számok szerepeltek: 132,77 milliárd rubel, 100,6 milliárd rubel és 32,17 milliárd rubel. (<http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>)

²⁶⁵ 2009. január 15. <http://premier.gov.ru/eng/premier/press/ru/1819.html>

²⁶⁶ *Banki*, 2009/18. sz., 2009. május 25.–május 31. <http://www.finansmag.ru/94808>

²⁶⁷ *Baker & McKenzie – Banking & Finance, Legal Alert*, 2008. október, p. 2.

http://www.bakernet.com/NR/rdonlyres/C5ED3543-9CD0-49FB-9FB6-10D348E2FECB/0/english_russia_newplegislation_ca_oct08.PDF; CBR

http://www.cbr.ru/analytics/bank_system/print.asp?file=Bank_activity.htm; *Gyengi i Kregyit*, 2008/11. sz., p.

75. http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/Chronics_11_08.pdf; *Gyengi i Kregyit*, 2009/2. sz., p. 76.

http://www.cbr.ru/publ/MoneyAndCredit/Chronics_02_09.pdf; *Promszvjazbank*, 2009. január 20.

http://www.psbank.ru/userfiles/documents/govt_measures_20.01.2009.pdf

²⁶⁸ A 174-FZ szövetségi törvény (2008. október 13., <http://www.rg.ru/2008/10/14/strahovanie-doc-dok.html>) az Oroszországi Föderáció bankjaiban elhelyezett lakossági betétek biztosításáról szóló, 2003. decem-

zalékra nőtt. Korábban az csak 100 ezer rubelig volt teljes mértékű, míg 100 ezer rubel és 400 ezer rubel között 90 százalékot fizetett ki a Betétbiztosítási Ügynökség.²⁶⁹

4.1.11. A központi bank értékpapír-piaci vásárlásai

2008. november 8-án lépett életbe a jegybanktvörnyet módosító 176-FZ törvény (2008. október 27.),²⁷⁰ amely lehetővé teszi, hogy a jegybank az értéktőzsdén és/vagy más szervezésben az értékpapírpiacon kereskedjen. Ebben a szerepkörben 2009. február 9-től van jelen a jegybank a MICEX-en.²⁷¹

4.1.12. Kötvények részvényért

2009. március 26-án ismertette Kudrin azt az elképzelést, miszerint szuverén rubelkötvényeket adnának bankrészvényekért cserébe. Megvalósulása révén a költségvetési pénzek felhasználása nélkül lehetne növelni a bankok tőkéjét, a szövetségi államkötvényekkel (OFZ) pedig a bankok likviditáshoz juthatnának a jegybanktól. A lépésnek ráadásul nincs inflációs hatása.²⁷² A 2009. június 19-én megismert törvényjavaslat szerint csak a legalább 50 milliárd rubeles alaptőkével rendelkező bankok vehetnek részt a programban. 2009. május 1-jén 64 ilyen bank volt Oroszországban. A tervezet értelmében a résztvevők 10 év múlva vásárolhatják vissza az elsőbbségi részvényt,²⁷³ vagy törzsrészvényvé alakíthatják azt.²⁷⁴ Kudrin 2009. június 30-án azt mondta, hogy az OFZ-mechanizmuson keresztül 210 milliárd rubelt (ez a GDP 0,5 százaléka) irányítanak 2010-ben a bankok feltőkésítésére, míg 2009-ben 250 milliárd rubelt terveznek.²⁷⁵

Állami támogatásban azonban csak a „rendszeralkotó” bankok részesülhetnek.²⁷⁶ A „rendszeralkotó” bankok listáját, amelyen 81 hitelintézet található, 2009. február elején ismertették.²⁷⁷

ber 23-tól hatályos 177-FZ számú – többször módosított – betétbiztosítási törvényt (http://web.abr.ru/common/img/uploaded/document/documents2/fz_177_2.pdf) módosította.

²⁶⁹ OTP Bank https://www.otpbank.hu/OTP_Portal/file/OTP_20084Q_h_final.pdf; *forINSURER.com*, 2008. október 3. <http://forinsurer.com/news/08/10/03/1695Q>; *Summary of the Russian Rescue Plan to Stabilise the Financial Markets*. DLA Piper, 2008. október 18.

http://www.dlapiper.com/files/upload/DLA_Piper_EMEA_Govt_Rescue_Plan_EMEA_Govt_Rescue_Plan_Russia_14_Nov.PDF; *RIA Novosztvi*, 2009. február 4. http://rian.ru/crisis_spravki/20090204/160957485.html; Chernykh, Lucy-Rebel, Cole (2009): Does Deposit Insurance Improve Financial Intermediation? Evidence from the Russian Experiment. *MPRA (Munich Personal RePEc Archive) Paper*, 12987. sz., január 15. http://mpa.ub.uni-muenchen.de/12987/1/MPRA_paper_12987.pdf

²⁷⁰ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/28/zakony-izmenenia-dok.html>

²⁷¹ *Rosszijszkaja gazeta*, 2009. február 10. <http://www.rg.ru/2009/02/10/centrobank.html>

²⁷² *Bloomberg*, 2009. március 26.

http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=aOcXIU23QYnM&refer=east_europe; *Portfólio.hu*, 2009. március 26. http://www.portfolio.hu/users/elofizetes_info.php?t=cikk&i=112471

²⁷³ A 2009. március 26-i közlés még 3 évről, a 2009. május 13-i 5 évről szólt. (*Bloomberg*, 2009. március 26. http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=aOcXIU23QYnM&refer=east_europe; *Portfólio.hu*, 2009. március 26. www.portfolio.hu/cikkek.tdp?k=2&i=112471; 2009. május 13. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7423>)

²⁷⁴ *Reuters*, 2009. június 19. <http://uk.reuters.com/article/idUKLJ22044920090619?sp=true>; 2009. június 22. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7640>

²⁷⁵ 2009. június 30. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7718>

²⁷⁶ *Reuters*, 2009. június 19. <http://uk.reuters.com/article/idUKLJ22044920090619?sp=true>

4.1.13. Rossz bank – rossz ötlet?

Nem valószínű olyan „rossz bank” létrehozása Oroszországban, mint amilyen például Németországban éppen elfogadás előtt áll. 2009. április 8-án az az *Igor Szuvalov* miniszterelnök-helyettes beszélt arról, hogy a kormány egy alapot hozhat létre a toxikus eszközök kivonása érdekében, aki 2009 februárjában még elvetette az ötletet, a magas korrupciós kockázatra hivatkozva.²⁷⁸ Medvedyev elnök a Szentpétervári Nemzetközi Gazdasági Fórumon 2009. június 5-én viszont azt hangsúlyozta, hogy nem támogatja a rossz bank ötletét.²⁷⁹

A központi bank előzetes adatai szerint a nem pénzügyi szektornak az oroszországi bank-szektorral szembeni lejárt adóssága 2009. június 1-jére 569 milliárd rubelre nőtt (ebből a természetes személyeké 204,5 milliárd rubelre rúgott). A nem teljesítő hitelek állományának növekedése 2009 májusában azonban lassult, 9 százalékos volt a dinamika, 2009 első hónapjainak legalább 20 százalékos mértékű emelkedéseit követően. A vállalatok nem teljesítő hiteleinek aránya 2009. június 1-jén 4,38 százalékot, a természetes személyek esetében 5,47 százalékot tett ki. A jegybank becslésében a nem teljesítő hitelek aránya összességében nem haladja meg a 12 százalékot 2009 végére.²⁸⁰ A bankszektor tőke megfelelési mutatója viszont igen magas: 2008. szeptember 1-jén 14,5, 2009. június elején 18,5 százalék volt.²⁸¹

A nem teljesítő hitelek 2009 végi arányát illetően széles skálán mozognak a becslések.²⁸²

- * Kudrin még 2009. február 25-én 10 százalékos pénzügyminisztériumi becslést ismertetett, s a 30 legnagyobb oroszországi bankkal kapcsolatban azt állította, hogy a nem teljesítő hitelek után 883 milliárd rubeles céltartalékot kell képezni – a Szberbank, a VTB és a Roszszelhozbank nélkül 351 milliárd rubelt.²⁸³ Kudrin 2009. június elején már úgy látta, hogy a nem teljesítő hitelek 2009-ben meg fogják haladni a 10 százalékot, ami szerinte már a bankkrízis jele.²⁸⁴
- * *Alekszej Szimanovszkij*, az orosz jegybank bankfelügyeleti osztályának vezetője 2009. március 5-én azt közölte, hogy a pesszimista scenárió szerint a nem teljesítő hitelek aránya 2009 végéig 12 százalék lesz, az optimista pedig 10 százalékkal számol.²⁸⁵
- * A Bloomberg által készített, 17 banki elemzőt megkérdező 2009. április 9-én bemutatott felmérés szerint a nem teljesítő hitelek aránya 2009 végére 12,8 százalékra nőhet (a Szberbanké 8,9, a VTB-é 10,5 százalékra).²⁸⁶
- * *Alekszandr Turbanov*, a Betétbiztosítási Ügynökség vezérigazgatója 2009. május 22-én úgy vélte, hogy a nem teljesítő hitelek aránya 2009 végéig 20 százalékra ugorhat fel. Szerinte a szakértői becslések 15 és 60 százalék között mozognak.²⁸⁷

²⁷⁷ *Lenta.Ru*, 2009. február 5. <http://www.lenta.ru/news/2009/02/05/help/>

²⁷⁸ The Moscow Times (2009): Shuvalov Backs Fund for Toxic Assets. *The Moscow Times*, április 9.

²⁷⁹ *RIA Novosztji*, 2009. június 5. <http://www.rian.ru/economy/20090605/173344779.html>

²⁸⁰ *Bankir.ru*, 2009. június 25. <http://bankir.ru/news/newslines/25.06.2009/2195754>

²⁸¹ *ForexPros.com*, 2009. május 28. <http://www.forexpros.com/news/interest-rates-news/update-1-russian-c.bank-says-to-keep-cutting-rates-58268>; *RosInvest.Com*, 2009. június 25. <http://www.rosinvest.com/news/560281/>

²⁸² Megjegyzendő, hogy az orosz és a nemzetközi metodológia más, ráadásul az egyes, eltérő tartalmú kifejezéseket is sokszor szinonimaként használják a médiában.

²⁸³ *GZT.ru*, 2009. február 25. <http://www.gzt.ru/economics/2009/02/25/223002.html>; 2009. február 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7104>

²⁸⁴ 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>

²⁸⁵ *Reuters*, 2009. április 20. <http://www.reuters.com/article/rbssBanks/idUSL7157420090420?sp=true>

²⁸⁶ *Bloomberg*, 2009. április 9. <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a4zThUFpiMOY>

* A Fitch 2009. június végén a rossz hitelek 15-40 százalékos arányát valószínűsítette. Az optimista scenárióban a 90 napnál hosszabb ideig nem teljesítő és a prolongált hitelek aránya együttesen 15 százalék lesz. Megjegyzendő, hogy ez az arány a Fitch szerint már 2009 februárjában is 10 százalékon volt.²⁸⁸

A pénzügyminisztériumból Okszana Szergijenko 2009. május 26-án annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a rossz hitelek problémája 2009-ben nem lesz olyan súlyos, mint ahogy korábban becsülték: az adósságok átstrukturálásával elkerülhető a válság második hulláma a bankrendszerben. (Kudrin még 2009 márciusában beszélt a második hullám lehetőségéről.) Így 2009-ben és a következő években nem szükséges további feltőkésítés, igaz, a feltőkésítés kérdése attól függ, hogy a gazdaság hogyan fog fejlődni. Szergijenko úgy gondolta, hogy a krízis csúcsa, amely 2009. szeptember–decemberre várható, tompítható a következő évekre való adósságátütemezéssel, 2010–2011-ben pedig már javulni fog a helyzet, és az adósok ki tudják fizetni a hiteleiket. Szergijenko szerint a különböző szakértői becslések a rossz hitelek 2009 végi arányáról 10 százaléktól 35-50 százalékig terjednek.²⁸⁹

Kudrin 2009. június 5-én Szergijenkónál pesszimistább képet festett le: úgy vélekedett, hogy elkerülhetetlen a válság második hulláma a pénzügyi szektorban, amely meg fogja érezni a reálszektor problémáit, amikor jelentős nagyságú hiteltörlesztés fog elmaradni. Mihelyt ez az arány eléri a 10 százalékot, „problémákat fog felvetni a bankoknak”. A probléma nem kerülhető el, de a feltőkésítés révén megoldható, s ezért dolgoznak a kötvényeket részvényért programon is.²⁹⁰

Kudrin 2009. június 25-én már optimistább volt: úgy fogalmazott, hogy a válságot a hitelek meghosszabbításával és a bankok feltőkésítésével el fogják kerülni.²⁹¹

A bankok a nagy kockázat miatt félnek a reálszektorban való hitelezéstől, pedig ma már van elég forrásuk (a jegybankelnök 2008 végén még az alapvető problémát a forráshiányban látta). Miközben a hitelportfólió stagnált 2009. január–májusban, addig a betétállomány havi 2 százalékkal nőtt (az árfolyamhatástól megtisztítva).²⁹² Ezért Putyin – nem törődve a rossz hitelekkel – 2009. június 29-én arra szólította fel az állami bankokat, hogy hitelezzenek többet. Szerinte előbb 2009 júliusában 150 milliárd rubellel, majd szeptember 1-jéig, illetve október 1-jéig további 150-150 milliárd rubellel kell a hitelportfóliónak nőnie. Össességében 400–500 milliárd rubel friss hitel szükséges.²⁹³

A jegybank 2009 elejétől havonta futtat le stressztesztet, korábban félévente egyszer végezte el. A stresszteszt eredményeit viszont nem hozzák nyilvánosságra.²⁹⁴

Sztorcsak pénzügyminiszter-helyettes 2009. június 19-én jelezte, hogy a krízis után visszatérhetnek a vállalatok külföldi hitelfelvételei monitorozásának régóta vitatott tervére. Azoknál a vállalatoknál kerülhetne erre sor, ahol az államnak „nagy részesedése” van (s

²⁸⁷ Reuters, 2009. május 22.

<http://www.reuters.com/article/rbssFinancialServicesAndRealEstateNews/idUSLM94994520090522>; *BFM.ru*, 2009. május 22. <http://pda.bfm.ru/news/2009/05/22/asv-prosrochennaja-zadolzhennost-bankov-rt-dostignet-20.html>

²⁸⁸ *Prime-Tass*, 2009. június 30. <http://www.prime-tass.ru/news/0/%7BF82650A7-F212-4C61-B731-6457A65CB1EC%7D.uif>

²⁸⁹ 2009. május 26. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7487>

²⁹⁰ 2009. június 5. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7548>

²⁹¹ 2009. június 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7680>; 2009. június 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7662>

²⁹² 2009. június 27. <http://premier.gov.ru/eng/events/3227.html>

²⁹³ Reuters, 2009. június 29.

http://uk.mobile.reuters.com/mobile/m/FullArticle/eUK/CBUSUK/nbusinessNews_uUKTRE55S2BH20090629; *Financial Times*, 2009. június 30. http://www.ft.com/cms/s/0/6ea5d0ce-650c-11de-a13f-00144feabdc0.html?nclick_check=1

²⁹⁴ 2009. június 15. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7579>

Sztorcsak azt sem zárta ki, „hogy szükség lesz adminisztratív ellenőrző intézkedések bevezetésére”).²⁹⁵

4.2. Adó- és tarifapolitika, vámrendelkezések

4.2.1. Adópolitika

Bár a válságkezelő adóintézkedéseket leginkább a 2008. november 26-án aláírt, az adókodeket módosító 224-FZ szövetségi törvény jelenti,²⁹⁶ azt megelőzően is született a gazdasági szereplőket segítő döntés.

Ilyen az áfabefizetést illető törvény,²⁹⁷ amely a 2008 harmadik negyedévétől kezdődő időszaktól alkalmazandó. Addig az áfát a negyedévet követő hónap 20-áig kellett megfizetni, míg a módosítás következtében – példaként a harmadik negyedévet nézve – az áfa első harmadát október 20-ig, a másodikat november 20-ig, a harmadikat pedig december 20-ig lehetett rendezni. Ugyanez vonatkozik a soron következő adózási időszakokra. Az első két részletnél lehetséges az egyharmadnál többet fizetni.²⁹⁸

Áfavágás viszont továbbra sem lesz. Kudrin élesen ellenezte 2009 elején a gazdaságfejlesztési minisztérium 18-ról 12 százalékra történő áfacsökkentési javaslatát, jöllehet 2009 februárjában jelezték, hogy áprilisában visszatérnek a kérdésre.²⁹⁹ Áprilisban már *Sztanyiszlav Voszkreszenszkij*, a gazdasági minisztérium egyik miniszterhelyettese tudatta: nem lesz ebben az évben áfacsökkenés,³⁰⁰ Medvedyev elnök viszont 2009. május elején azt közölte, hogy annak ellenére, hogy egyes bürokraták mit mondanak, az áfamérséklés még terítéken van.³⁰¹

Ami a 2008. november 26-án aláírt adócsomagot illeti, az intézkedések között van a társasági nyereségadó csökkentése, a lakásvásárlás- és építés utáni adókedvezmény növelése, a technológiai berendezések importjának áfamentességét illető szigorítás (akkor jár, ha nincs belföldi gyártású megfelelője, illetve a termék rajta van a kormányzat által elfogadandó listán), az értékcsökkenési leírásban történt beruházásösztönző változtatás, vagy a régióknak felajánlott lehetőség az egyszerűsített vállalkozói adó (kisvállalatok) 15-ről 5 százalékra való csökkentésére.³⁰²

²⁹⁵ 2009. június 19. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7625>; The Moscow Times (2009): 5-Year Eurobond Could Yield 6 per cent. *The Moscow Times*, június 22.

²⁹⁶ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/11/27/a287688-dok.html>

²⁹⁷ Az adókodeket módosító, 2008. október 14-étől hatályos 172-FZ szövetségi törvény (2008. október 13.) szövege: <http://www.rg.ru/2008/10/14/nalogi-dok.html>

²⁹⁸ KPMG – *Russia Legislative News, Tax*, 17. sz., 2008. október 27.

http://www.kpmg.ru/russian/supl/publications/periodicals/RussiaLegislativeNews/2008/17_RLN_08.pdf; IET, 2008/9. sz, p. 12. <http://www.iet.ru/files/text/trends/09-08eng.pdf>; IET, 2008/10. sz., p. 13. <http://www.iet.ru/files/text/trends/10-08eng.pdf>; http://www.cls.ru/reviews_en/12263/

²⁹⁹ Medetsky, Anatoly (2009): Nabiullina Says Plan To Cut VAT in Doubt. *The Moscow Times*, február 27.

³⁰⁰ Popova, Nadia (2009): Transfer Pricing Law Aims at Tax Evasion. *The Moscow Times*, április 14.

³⁰¹ Iosebashvili, Ira (2009): Medvedev Slams State Stock Purchase. *The Moscow Times*, május 6.

³⁰² Bővebben lásd: *Baker & McKenzie – Tax, Legal Alert*, 2008. november

http://www.bakernet.com/NR/rdonlyres/4B2FDB4F-DC2F-4040-94DE-4A8AFA210055/0/english_moscow_tax_ca_nov08.PDF; Russian anti-crisis tax reform. *Herbert Smith e-bulletin*, 2008. december <http://www.herbertsmith.com/NR/rdonlyres/80340206-C3BD-4802-B71E-1029548E74E8/9390/RussianTaxreform041208.html>; *PricewaterhouseCoopers – Tax Flash Report*, 2008. november [http://www.pwc.com/Extweb/pwcpublishations.nsf/docid/C61B17C5648DDA3580257519004DE133/\\$file/pwc_tax_code_amendments.pdf](http://www.pwc.com/Extweb/pwcpublishations.nsf/docid/C61B17C5648DDA3580257519004DE133/$file/pwc_tax_code_amendments.pdf)

A társasági nyereségadó 2009. január 1-jétől csökkent 24-ről 20 százalékra. Ebből 2 százalékpontnyi (korábban: 6,5 százalékpontnyi) a szövetségi költségvetésé, 18 százalékpontnyi (korábban: 17,5 százalékpontnyi) pedig a regionális büdzséket gazdagítja.³⁰³ Putyin 2008. november 20-án azt nyilatkozta, hogy a társasági adó csökkentése 400 milliárd rubelt hagy a gazdaságban 2009-ben.³⁰⁴

A személyi jövedelemadó 13 százalék maradt, ám az effektív adóterhelés csökkent azzal, hogy a lakásvásárlás és -építés utáni adójóváírás lehetőségét 1 millió rubelről 2 millió rubeles értékhatárig emelték visszamenő hatállyal 2008. január 1-jétől. Ezzel az eddigi 130 ezer rubelről 260 ezer rubelre nőtt az adókedvezmény.

Nem halasztják el végül az egységes szociális adó reformját, viszont az üzleti szereplők (az Iparosok és Vállalkozók Oroszországi Szövetsége – RSZPP) érdekeit figyelembe véve 2011 elejéig nem nő az adó mértéke.³⁰⁵ *Szergej Satalov* pénzügyminiszter-helyettes 2009. április 27-én azt mondta, hogy a munkaadók által fizetett egységes szociális adó felváltása és mértékének növelése 2011-ben 800-850 milliárd rubeles pluszterhet fog jelenteni.³⁰⁶ Jelenleg az egységes szociális adó regresszív: 26, 10 és 2 százalékos kulcsokkal.³⁰⁷ 2010-től három részre bontják az adót, majd 2011-től a járulékok mértékét összességében 26-ról 34 százalékra növelik (nyugdíjalap: 20-ról 26 százalékra; társadalombiztosítási alap: marad a 2,9 százalék; egészségbiztosítási alap: 3,1-ről 5,1 százalékra). Egykulcsos lesz, amellyel csak a 415 ezer rubelig tartó jövedelemsávig kell fizetni.³⁰⁸ A reformra a nyugdíjalap egyre nagyobb hiánya miatt van szükség.³⁰⁹

2009. április végén Putyin „leporolta” a helyi ingatlanadó ötletét, amely a jelenlegi földadót és vagyonadót váltaná fel, és segítene a helyi költségvetéseket pótlólagos bevételhez jutatni. Putyin elmondása szerint 2010-ben megteremtik a bevezetés feltételeit.³¹⁰

Meg kell még említeni *Mihail Mokrecov*, a Szövetségi Adószolgálat (FNSZ) vezetőjének azon javaslatát, hogy minden pénzügyi tranzakcióra 0,5 százalékos adót vessenek ki.³¹¹ A mintegy 400 milliárd rubel bevételt jelentő (ez a szövetségi költségvetés 2008-as adóbevételeinek 10 százaléka), negatív visszhangot kiváltó ötlet egyike azoknak az összesen 1,3 billió rubel nagyságú intézkedéseknek, amelyeket az FNSZ 2009. március 23-i, a kormánynak címzett levelében sorolt fel.³¹²

4.2.2. Tarifapolitika: az áremelések lassítása

A kormányzat a tarifapolitikával is igyekszik enyhíteni a terheket. A vasúti tarifák, az energiaárak közül pedig a gáz- és a távhőárak is mérsékeltebben nőnek 2009-ben, az áramárakat

³⁰³ A 305-FZ szövetségi törvénynek (2008. december 30., <http://www.rg.ru/2008/12/31/nk-st284-dok.html>) megfelelően. A 224-FZ szövetségi törvényben még 2,5 és 17,5 százalék szerepelt.

³⁰⁴ *RIA Novosztvi*, 2008. november 26. <http://en.rian.ru/russia/20081126/118552738.html>

³⁰⁵ *Kommerszant*, 2009. április 7. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1151404&NodesID=4>

³⁰⁶ 2009. április 27. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7366>

³⁰⁷ 280 ezer rubeles éves jövedelemig 26 százalék, 280 001 és 600 ezer között 72 800 rubel és a 280 ezer feletti rész 10 százaléka, 600 ezer rubelt meghaladó jövedelemnél 104 800 rubel és a 600 ezer rubel feletti rész 2 százaléka. (Doing business in St. Petersburg <http://doingbusiness.ru/taxation-in-st.petersburg.html>)

³⁰⁸ 2009. április 27. <http://premier.gov.ru/eng/events/2653.html>; *Kommerszant*, 2009. április 7. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1151404&NodesID=4>

³⁰⁹ *BOFIT Weekly*, 15. sz., 2009. április 9. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/6EE52644-F176-4E8B-9058-23EB6DOCC18F/0/w200915.pdf>

³¹⁰ *Vedomosztvi*, 2009. május 4. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/05/04/193952>

³¹¹ Weaver, Courtney (2009): Tax Proposals Find Few Friends. *The Moscow Times*, április 6.

³¹² *Vedomosztvi*, 2009. április 1. <http://www.vedomosti.ru/newspaper/article.shtml?2009/04/01/188991>

viszont a tervezettek szerint emelik, mivel a külföldi befektetők beruházási döntéseiket ennek megfelelően hozták meg.³¹³

- * A vasúti teherszállítási tarifák 2009-ben átlagosan 12,4 százalékkal nőnek a korábban tervbe vett 18,7 százalék helyett: 2009. január 1-jétől (a tervezett 14 százalékkal szemben) 5 százalékos, majd 2009 júliusától további 5,7 százalékos drágulás van beütemezve.³¹⁴
- * A belföldi szabályozott gázárak 2008-ban 25 százalékkal nőttek. A kormányzat 2008. május 6-án döntött arról, hogy a szabályozott lakossági nagykereskedelmi átlagárak 2009-ben 25,0, 2010-ben 30,0, 2011-ben 40,0, a nem lakossági árak pedig rendre 19,6, 27,7 és 40,0 százalékkal nőhetnek.³¹⁵ Ehelyett 2009-ben az éves átlagos gázáremelés mindkét kategória esetében 16,3 százalék lesz, az árak pedig negyedévenként drágulnak, rendre 5, 7, 7 és 6,2 százalékkal.³¹⁶ A gazdaságfejlesztési minisztérium 2009 májusában azt javasolta, hogy a gázárak az ipari fogyasztóknak 2010. január 1-jétől 15 százalékkal, a lakosságnak két lépcsőben, január 1-jétől 5, április 1-jétől pedig 15 százalékkal emelkedjenek.³¹⁷
- * A távhőért 2009-ben a tervezett 22 százalék helyett 18 százalékkal kell többet fizetni.³¹⁸

4.2.3. Vámrendelkezések

A vámintézkedések közül a legjelentősebb tétel a nyersolaj és a finomított olajtermékek exportvámját illető változás, amelyre a csökkenő olajárak következtében került sor. Korábban az előző két hónap árai alapján határozták meg a következő két havi vámtételeket; ez a rendszer utoljára a 2008. augusztus–szeptemberi vámokban tükröződött. Ezt követően 2008. október–novemberre a 2008. szeptember 1–17-i árakat alapul véve rögzítették az exportvámokat (s természetesen azok így a szokásos rendszer szerint számoltnál alacsonyabbak lettek), ám 2008 novemberétől újabb vámcsökkentésről döntöttek 2008. október első fele árainak megfelelően.³¹⁹ Az új rendszerben havonta történik a vámok felülvizsgálata. A 2009. december 1-jétől érvényes exportvámok már ez (aktuálisan 2008. október 15.–2008. november 14. átlagárak) alapján lettek meghatározva.³²⁰

³¹³ *BOFIT Weekly*, 15. sz., 2009. április 9. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/6EE52644-F176-4E8B-9058-23FB6D0CC18F/0/w200915.pdf>; Medetsky, Anatoly (2009): Putin Offers Tax Relief In Speech. *The Moscow Times*, április 7.; 2009. március 25.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1237994143811>

³¹⁴ *RBK daily*, 2008. december 19. <http://www.rbcdaily.ru/2008/12/19/industry/395596>

³¹⁵ Gazprom (2008): *Open Joint Stock Company Gazprom U.S.\$30,000,000,000 Programme for the Issuance of Loan Participation Notes to be issued by, but with limited recourse to, Gaz Capital S.A for the sole purpose of financing loans to Open Joint Stock Company Gazprom*. Base Prospectus, július 29., p. 134.

³¹⁶ 2009. március 25.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/economy/macroeconomy/administmanagementdirect/doc1237994143811>; <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; *RIA Novosztyi*, 2008. december 18. http://www.rian.ru/crisis_news/20081218/157564221.html; 2008. december 18. <http://premier.gov.ru/visits/ru/89/1495.html>; 2009. május 14. <http://rec.tomsk.gov.ru/printnews-7935.html>

³¹⁷ *Nyezaviszimaja Gazeta*, 2009. május 14. http://www.ng.ru/economics/2009-05-14/1_gazprom.html; *Interfax*, 2009. május 12. <http://www.interfax.ru/news.asp?id=79273>

³¹⁸ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

³¹⁹ *BOFIT Weekly*, 45. sz., 2008. november 7.; EEG, 2008/11. sz., 2008. november 14., pp. 9–10. és p. 39.; EEG, 2008/10. sz., 2008. október 14., p. 4.

³²⁰ Lásd még a 2008. december 9-től hatályos 234-FZ szövetségi törvényt (2008. december 3.): <http://www.rg.ru/2008/12/09/tamozhnya-dok.html>; *WorldTrade Executive – Russia/Eurasia Executive Guide*, 19. évf., 1. sz., 2009. január www.rln.lt/download.php/fileid/367

Folytatva az exportoldali főbb intézkedéseket: a kormány – a romló globális feltételek és a jelentősen megnövekedett szállítási költségek miatt – 2009. január 1-jétől először egy hónapra törölte el az LPG exportvámját,³²¹ majd az elkövetkező hónapokban rendre megismételte ezt a rendelkezést.³²² A lépés pozitívan hat az exportra, negatívan viszont a belföldi vegyiparra.³²³ A nem ötvözött nikkel és a rézkatód exportvámját 2009. január 30-ával csökkentették nullára.³²⁴ A gömbfa exportvámjának 2009 januárjától tervezett növelését pedig 2010-re halasztották el.³²⁵ Finnország élesen ellenzi az exportvám tervezett radikális emelését, amely a finn fafeldolgozó iparra komoly hatással lenne.³²⁶ 2009. február 1-jétől megszüntették a műtrágyák ideiglenes kiviteli vámját is, amelyet 2008 áprilisában vezettek be, és amely 2009. március 31-ig lett volna érvényben.³²⁷

Az importot illetően számos szigorító vámrendelkezést hoztak, például a tejtermékeknel (tejpor, tejszín, „vaj és tejből nyert más zsír és olaj; kenhető tejkészítmények [vajkrém]”),³²⁸ a nyerscukornál, a személygépkocsiknál, az egyéb gépjármű-karosszériánál vagy a légi járművek bizonyos alkatrészeinél, illetve berendezéseinél. (A személygépkocsik importvámjának ideiglenes, 9 hónapos növelése 2009. január 12-étől érvényes.³²⁹) Enyhítésről döntöttek viszont többek között a rézhulladéknál vagy egyes gyógyászati műszereknél (ezeknek nullára vitték le az importvámját).

Ugyancsak a külkereskedelemhez kapcsolódó protekcionista intézkedés az EU-ban, Svájcban és Türkmenisztánban regisztrált, 3,5 tonna össztömeg feletti tehergépkocsikra 2009. február 1-jén bevezetett úthasználati díj.³³⁰

A 2009. május 21-i habarovszki EU–orosz csúcstalálkozón az unió szavá is tette az orosz piacvédő intézkedésekkel szembeni ellenérzését. Bizottsági források szerint a megemelt vámtarifák az unió Oroszországba irányuló exportjának 12–15 százalékát érintik.³³¹

Oroszország az egyedüli állam a G20-ak közül, amely nem tagja a Kereskedelmi Világszervezetnek, s a közelmúltban már nem is kapkodott a tagság érdekében. Ennek ellenére nagy meglepetést váltott ki az a 2009. június 9-i bejelentés, hogy Oroszország, Kazahsztán és

³²¹ Pontosabban a propán, a bután, az etilén, a propilén, a butilén, a butadién és az egyéb cseppfolyós gázok exportvámját.

³²² *Reuters*, 2009. március 5. <http://uk.reuters.com/article/oilRpt/idUKL545914220090305?sp=true>; EEG, 2009/2. sz., 2009. február 11., p. 5.; *Forusz*, 2009. június 6. <http://www.forusz.ru/accountant/zakon/2009-06-06/>. A vonatkozó kormányhatározatok: <http://base.garant.ru/12164869.htm>; <http://base.garant.ru/12165408.htm>; <http://base.garant.ru/12166074.htm>; <http://base.garant.ru/12166716.htm>

³²³ *RCCnews.ru*, 2009. március 23. <http://rccnews.ru/Rus/FinancialInstitution/?ID=74483>

³²⁴ *BOFIT Weekly*, 4. sz., 2009. január 23. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/882556F8-2026-4425-A1E8-D70E405B6FCB/0/w200904.pdf>. A 25. számú kormányrendelet (2009. január 21.) szövege: <http://www.rg.ru/2009/01/23/nikel-dok.html>

³²⁵ *BOFIT Weekly*, 4. sz., 2009. január 23. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/882556F8-2026-4425-A1E8-D70E405B6FCB/0/w200904.pdf>

³²⁶ *RIA Novosztij*, 2009. június 3. <http://en.rian.ru/russia/20090603/155154317.html>

³²⁷ *FVM – Külhoni Hírlevél*, 2009. január 29.

<http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2354&articleID=13676&ctag=articlelist&iid=1>; *Asia Times*, 2009. február 19. http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/KB19Ag01.html

³²⁸ A belorusz–orosz tejtárgy megoldódni látszik. (*FVM – Külhoni Hírlevél*, 2009. június 29.)

<http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2420&articleID=14441&ctag=articlelist&iid=1>

³²⁹ *RIA Novosztij*, 2008. december 9. <http://en.rian.ru/business/20081209/118774588.html>. A vonatkozó kormányrendelet szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/12/tamozh-dok.html>

³³⁰ Az egynapos díj 385, a heti 1154, a havi 5 ezer, az éves 60 ezer rubel. (*IET*, 2009/1. sz., p. 41. <http://www.iet.ru/files/text/trends/01-09eng.pdf>; *BOFIT Weekly*, 4. sz., 2009. január 23.

<http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/882556F8-2026-4425-A1E8-D70E405B6FCB/0/w200904.pdf>; *ITDH*, 2009. január 22. <http://www.itd.hu/engine.aspx?page=showcontent&content=09oroszo122>) Az 1007. számú kormányrendelet (2008. december 24.) szövege: <http://www.rg.ru/2009/01/14/transport-sbory-dok.html>

³³¹ *BruxInfo*, 2009. május 21.

http://www.bruxinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=25726; *BruxInfo*, 2009. május 25. http://www.bruxinfo.hu/index.php?lap=dokument/dokument&dok_id=25735

Belarusz egységes vámterületként csatlakozna a WTO-hoz. A három állam vámuniója elvileg 2010. január 1-jétől működne.³³² Egyelőre nehéz megítélni, hogy mennyire vehető komolyan a bejelentés.

4.3. A reálgazdaságot illető további költségvetési intézkedések

A 2009-es költségvetési törvény (204-FZ szövetségi törvény, 2008. november 24.) 25. cikkének 6. részében eredetileg csak a 175 milliárd rubeles tétel állt – a pénzügyi piacok segítése érdekében.³³³ A szövetségi költségvetés 2008. decemberi módosítása (324-FZ szövetségi törvény, 2008. december 30.) révén ez a passzus 325 milliárd rubelre változott – a pénzügyi piac mellett a különböző gazdasági ágazatok és a munkaerőpiac támogatására; s ekkor tették be 2009-re a 300 milliárd rubel állami garanciát is.³³⁴ A 2009. május 6-ától hatályos költségvetésben (76-FZ szövetségi törvény, 2009. április 28.) végül a 325 milliárd rubel helyére 450 milliárd rubel került, s a felhasználási terület tovább bővült: a szociális ellátottsággal és más szociálpolitikai intézkedésekkel.³³⁵ A tanulmány jelen fejezetében szereplő intézkedések azonban nem minden esetben ehhez a 450 milliárd rubeles kerethez kötődnek.

A 2008. december 15-i 957. számú kormányrendelettel³³⁶ a válságkezelés érdekében egy speciális kormánybizottságot állítottak fel, amely 2008. december 25-én egy 295 vállalatot tartalmazó listát hagyott jóvá.^{337; 338} Ezek a rendszeralkotó vállalatok, amelyek az államtól támogatásban részesülhetnek.^{339; 340} A 2009-es válságellenes csomag leszögezi, hogy csak azok a rendszeralkotó vállalatok részesülhetnek támogatásban, amelyek radikálisan csökkentik vagy megszüntetik a felső vezetés bónuszait és prémiumait; biztosítják a pénzügyi és gazdasági tevékenység átláthatóságát; feltétel nélkül teljesítik a munkaadói kötelezettségüket a munkavállalók elbocsátásakor, valamint megőrzik a rokkantak és más szociálisan sérülékeny dolgozók munkahelyeit; rendezik a beszállítóikkal és az alvállalkozóikkal a viszonyukat; innovációfejlesztési programmal rendelkeznek (amely magában foglalja az energiahatékonyság növelését, új termékek kidolgozását és piacra vitelét, csúcstechnológiák bevezetését). 2008 végi információk arról szóltak, hogy összesen 92 milliárd rubel van számukra (a még 325 milliárd rubeles szövetségi költségvetési keretből), a hiteltámogatással (amely 50 milliárd ru-

³³² 2009. június 9. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=4&id4=7560>; 2009. június 11. <http://premier.gov.ru/eng/events/3040.html>

³³³ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/11/26/budjet2009-dok.html>

³³⁴ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/31/budjet-dok.html>; http://www.rg.ru/pril/29/68/39/4824_8.gif

³³⁵ A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2009/05/06/budjet-dok.html>

³³⁶ A kormányrendelet szövege: http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_145712.html

³³⁷ 2008. december 25.

<http://www.government.ru/content/governmentactivity/antikrizismeriprf/Of3310f4-3fad-4f84-a6a9-52b4a0dad10a.htm>. A lista:

<http://www.government.ru/content/governmentactivity/mainnews/6b0a2cabedb84e768e432d3b8ebc2eb9.doc>

³³⁸ Igor Suvalov 2009. március közepén azt hangsúlyozta, hogy a lista 294 vállalatot tartalmaz, míg a „plusz egy” az összes hadiipari vállalat. Így viszont nem 295, hanem több mint ezer társaságról van szó. (2009. március 16. http://archive.kremlin.ru/appears/2009/03/16/1010_type63378_214015.shtml)

³³⁹ *WorldTrade Executive – Russia/Eurasia Executive Guide*, 19. évf., 1. sz., 2009. január www.rln.lt/download.php/fileid/367

³⁴⁰ A 295 rendszeralkotó vállalat analógiájára 1148 regionális jelentőségű vállalat listája is elkészült. Ezeknek a helyzetét a regionális fejlesztési minisztérium a regionális hatalmi szervekkel együtt monitorozza. (<http://premier.gov.ru/anticrisis/>) A listát lásd: http://www.minregion.ru/OpenFile.ashx/companilist_proekt.xls?AttachID=2274

bel) együtt 142 milliárd rubel, amihez jön még 200 milliárd rubelnyi állami garancia (a 300 milliárd rubeles keretből).³⁴¹

4.3.1. Hadiipar

Az állam a mondott 300 milliárd rubelből 100 milliárd rubel nagyságban vállal garanciát a hadiipari cégeknek a bankhitelekre.³⁴² A garancia a hadiipari szektorban a hitelek 70 százalékaig, a többi rendszeralkotó vállalatnak pedig 50 százalékaig terjed.³⁴³ 2009. június végéig azonban még a garancia nyújtásának a mechanizmusát sem dolgozták ki.³⁴⁴

A 2009. júniusi válságkezelő programban a hadiipart segítő legnagyobb tétel 52 milliárd rubelre rúg: a stratégiai vállalatok feltőkésítése (tőkeemelés és egyéb támogatások) útján. A 2009. áprilisi intézkedésváltozatban még 50 milliárd rubel szerepelt: a mód pedig pótlólagos részvény- és kötvénykibocsátás, illetve azoknak a megbízott szervezet általi kivásárlása volt. Ebből eddig 30 milliárd rubelnek van gazdája. Elsőként a MiG repülőgépgyártó vállalat jutott 15 milliárd rubel tőkéhez részvénykibocsátással. A kormányhatározatot 2009. február elején írták alá.³⁴⁵ A Gorbunov Kazanyi Repülőgépgyártó Egyesülés 4,128 milliárd rubeles tőkeemelése 2009. június elején történt meg.³⁴⁶ A Hrunyicsev Tudományos és Termelési Központnak 8 milliárd rubelről, az Oboronprom Egyesült Ipari Korporációnak pedig (a Csernisov Moszkvai Gépgyártó Vállalatban való pótlólagos részvényvásárlása érdekében) 2,9 milliárd rubelről döntöttek.³⁴⁷

Az 52 milliárd rubelen kívül a hadiipar 15 milliárd rubelt kap a 2008–2009-ben felvett hitelek kamatköltségének részbeni megtérítésére, 3 milliárd rubelt a csőd elkerülése végett a támogatások növelésére. A 2009. áprilisi csomagban volt még egy 12 milliárd rubeles tétel – amely a júniusban már nincs – azon költségek vagy elmaradt bevételek miatt, amelyek az állami hadi megrendelésekkel kapcsolatosak. Így a 2009 júniusában elfogadott program szerint a hadiipart érintő intézkedések elérhetik a 70 milliárd rubelt, míg a 2009. áprilisi csomagban 80 milliárd rubel állt.³⁴⁸

4.3.2. Gépjárműgyártás és mezőgazdaságigépgyártás

A 2009. júniusi program a gépkocsigyártásra (65 milliárd rubel) és a mezőgazdaságigépgyártásra (25 milliárd rubel) együtt 90 milliárd rubel plusz kiadást sorol fel. Utóbbiról a mezőgazdaságnál ejtünk szót.

³⁴¹ http://www.adm.yar.ru/econom/pr_tr/prom/prom_gos.html; *China Economic Net*, 2008. december 30. http://en.ce.cn/World/Europe/200812/30/t20081230_17834390.shtml; *STRINGER.Ru*, 2009. január 21. <http://www.stringer.ru/publication.mhtml?Part=50&PubID=10675>; *RIA Novosztyi*, 2008. december 29. http://www.rian.ru/crisis_news/20081229/158308658.html

³⁴² <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

³⁴³ *BOFIT Weekly*, 15. sz., 2009. április 15. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/6EE52644-F176-4E8B-9058-23EB6DOCC18F/0/w200915.pdf>

³⁴⁴ 2009. június 27. <http://premier.gov.ru/eng/events/3227.html>

³⁴⁵ *Kommerszant*, 2009. február 11. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1117195>

³⁴⁶ *Armsz-Tassz*, 2009. június 4. <http://arms-tass.ru/?page=article&aid=71429&cid=24>

³⁴⁷ 2009. február 26. <http://www.minfin.ru/ru/press/speech/printable.php?id4=7118>; Kaznacsejsztvo Rosszii <http://www.roskazna.ru/store/25052009147.doc>; 2009. június 18. <http://premier.gov.ru/eng/events/3069.html>; 2009. június 19. <http://www.mfit.ru/defensive/obzor/ob26-06-09-1.html>

³⁴⁸ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; *Prime-Tassz*, 2008. december 31. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=852713&ct=news>

A gépkocsigyártáshoz kapcsolódó intézkedések közül a lakosságot legalább kettő érinti közvetlenül. Az egyik – amely nincs benne a plusz kiadást jelentő tételek között – a személygépkocsik importvámjának már említett növelése. A másik az, hogy a 350 ezer rubelnél nem drágább, Oroszországban gyártott autók hitelére az állam kamattámogatást biztosít. Ennek mértéke a refinanszírozási kamatláb kétharmada,³⁴⁹ a 2009-es válságellenes csomagban hozzárendelt összeg pedig 2,0 milliárd rubel.³⁵⁰ Az ipari és kereskedelmi minisztérium 2009 februárjában állította össze a programban résztvevő autók listáját, amelyen az AvtoVAZ összes modellje (a Chevrolet Nivát is beleértve, amely a General Motors és az AvtoVAZ közös vállalkozása), az UAZ Hunter, a Ford Focus, a Fiat Albea, a Kia Spectra, a Renault Logan, a Skoda Fabia és a Volkswagen Jetta szerepel.³⁵¹ Úgy becsülik, hogy 200–250 ezer új autó vásárlására ösztönözheti az intézkedés a lakosságot.³⁵² 2009. május 14-ig az oroszországi bankok (a Szberbank, a Roszszelhozbank és a VTB nyújt hitelt³⁵³) összesen 14 700 kérelmet kaptak és 5498 kölcsönt folyósítottak. Az ipari és kereskedelmi minisztérium 2009. május 20-án több javaslatot is megfogalmazott a rendszer módosítására. Egyike ezeknek, hogy a 350 ezer rubeles plafont vigyék fel 600 ezer rubelre, egy másik, hogy a minimális önrész 30-ról 15 százalékra csökkenjen.³⁵⁴ A változásokról 2009. június végéig nem jött ki jogszabály. (A Szlovákiában és Németországban bevezetett roncsprémiumhoz hasonló programról nem született döntés.)

A belföldi gépkocsigyártást segíti az önkormányzati járműpark megújítását célzó nemzeti program is (20 milliárd rubel a szövetségi, 10 milliárd rubel a regionális költségvetésekből),³⁵⁵ s az intézkedéscsomagban előirányozták még:³⁵⁶

- * 12,5 milliárd rubelt gépkocsi vásárlására a végrehajtó hatalom szövetségi szervei, azok területi szervei és alárendelt intézményei számára,
- * 2,5 milliárd rubelt az orosz gépkocsi-/szállítóeszköz-gyártó társaságok által az orosz hitelintézetektől technológiai modernizációs célból felvett hitelek kamattámogatására,
- * 2,0 milliárd rubelt az RZSD azon kiadásainak a támogatására, amelyek a hazai gépkocsiknak a távol-keleti régiókba történő szállításából adódnak, valamint
- * 1,0 milliárd rubelt az orosz hitelintézetektől 2009-ben kapott hitelek kamattámogatására az oroszországi gyártású gépkocsikkal való lízingműveletek végzéséhez.³⁵⁷

Az AvtoVAZ 25 milliárd rubeles egyéves kamatmentes hitele először a 2009. június 19-i csomagban tűnt fel. A – hatalmasra felduzzasztott – Rosztyehnologii állami korporáció, amely 25 százalékos részesedéssel bír az AvtoVAZ-ban, 25 milliárd rubeles vagyoni hozzájárulást kapott ebből a célból.³⁵⁸

³⁴⁹ *RIA Novosztji*, 2008. december 19. <http://rian.ru/economy/20081219/157658553.html>; *RIA Novosztji*, 2008. december 19. http://www.rian.ru/trend/car_industry_20081219/

³⁵⁰ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

³⁵¹ *RIA Novosztji*, 2009. február 24. <http://www.rian.ru/crisis/20090224/162962622.html>

³⁵² *BOFIT Weekly*, 8. sz., 2009. február 20. <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres/5C8C636B-B6BE-4DC2-9C60-595E862AC089/0/w200908.pdf>

³⁵³ 2009. május 23. <http://premier.gov.ru/eng/events/2924.html>

³⁵⁴ *Bloomberg*, 2009. május 21.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=conewsstory&tkr=AVAZ:RM&sid=akoMIfUCoi3Q>; *Minpromtorg Rosszii – Novosztji*, 2009. május 20. <http://www.minprom.gov.ru/press/release/showNewsIssue?url=activity/auto/news/149>

³⁵⁵ http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc

³⁵⁶ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

³⁵⁷ A 2009. áprilisi csomagváltozatban 1,0 milliárd rubeles hitelkeret nyitása volt – legfeljebb 3 éves futamidőre, a refinanszírozási rátát nem meghaladó kamatláb mellett – a lízingtársaságoknak oroszországi gyártású gépkocsik lízingbe adásához.

³⁵⁸ *RIA Novosztji*, 2009. április 7. <http://www.rian.ru/crisis/20090407/167414922.html>; 2009. június 1. <http://premier.gov.ru/eng/events/2959.html>; <http://www.rg.ru/2009/06/10/avtovaz-dok.html>; *Gazeta.ru*, 2009. június 22. http://www.gazeta.ru/news/auto/2009/06/22/n_1374579.shtml

Az új személygépkocsik és könnyű haszonjárművek értékesítése Oroszországban 2009 első öt hónapjában 47 százalékkal (575 ezer darabbal) zuhant (2008 azonos időszakához viszonyítva). Ráadásul a 10 legkeresettebb személyautó-típus közül 7 belföldi gyártású.³⁵⁹

4.3.3. Szállítási szektor

A 2009. júniusi csomagban a szállítási szektor támogatására 64,3 milliárd rubelnyi pluszintézkedést deklaráltak (a 2009. áprilisban még 70,3 milliárd rubelt). Ebből a vasúttal kapcsolatban 52,3 milliárd rubelt (a 2009. áprilisban még 58,3 milliárd rubelt), a légi közlekedésnek pedig 12 milliárd rubelt.³⁶⁰ Ha ezekhez hozzáadjuk a Beruházási Alap projektjeit 85,7 milliárd rubel nagyságban, akkor az összesen 150 milliárd rubel.

Ami a vasutat illeti, az RZSD 50 milliárd rubeles tőkeemelést fog kapni a teherszállítási tarifák kisebb mértékű emelése,³⁶¹ 2,3 milliárd rubelt pedig a tanulóknak nyújtott kedvezmények okán. (A 2009. áprilisi intézkedésváltozatban még további 6 milliárd rubelt címeztek egy vasútszakasz megépítésére.)³⁶² Az 1,2 millió főt foglalkoztató RZSD-nél 2009 áprilisában 53 700 dolgozó leépítéséről tettek bejelentést 2009-re. A helyzet súlyosságát mutatja, hogy ugyanekkor információ szerint már 450 ezer munkavállaló rövidített műszakban dolgozik, 246 600-an pedig fizetés nélküli szabadságra kényszerültek.³⁶³

A légi közlekedés 12 milliárd rubelje három tételt foglal magában:

- * 2 milliárd rubel állami támogatást a légitársaságoknak (pontosabban a Rosztyehnologiinak), míg
- * szövetségi költségvetési támogatásként 5-5 milliárd rubelt: egyrészt a kereskedelmi bankok számára azoknak a költségeknek és elmaradt bevételeknek a kompenzálására, amelyek azért keletkeztek, mert a légitársaságokkal való tranzakciók során a hitelhez biztosítékként felajánlott vagyontárgy értékesítésének bevétele nem volt elégséges,
- * másrészt 5 milliárd rubelt, hogy ne fordulhasson elő olyan helyzet, mint 2008-ban, amikor visszavonták egyes légitársaságok működési engedélyét, az utasok pedig hosszú napokig a repülőtéren ragadtak.³⁶⁴ A jövőben ilyen esetben a közlekedési minisztérium által automatikusan kiutalt összeg révén más orosz légitársaságok szállíthatják el az utasokat.³⁶⁵

A 2009-es intézkedéscsomagban nincs feltüntetve, a 2009-es költségvetésben azonban helyet kapott 1,74 milliárd rubel a Távol-Keletről és a Távol-Északról az ország európai felébe

³⁵⁹ AEB – Press Release, 2009. június 8.

http://aeb.ru/application/views/aeb/ru/files/press_releases_files/AEB_pr_May_09_eng_file_releases_2009_06_09_17_21_39.pdf

³⁶⁰ Putyin 2008. december végi tájékoztatása (és a Kudrin által 2009 januárjában ismertetett válságkezelő intézkedések) szerint a légitársaságok támogatására 32 milliárd rubel megy. (*Prime-Tass*, 2008. december 30. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=852683&ct=news>; 2008. december 30. <http://www.premier.gov.ru/events/1639.html>)

³⁶¹ A 2009. június 11-én elfogadott költségvetési módosítás ezt már tartalmazza. A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2009/06/30/budget-izmenenia-dok.html>

³⁶² *Prime-Tass*, 2008. december 30. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=852683&ct=news>; *UK Trade & Investment – Russia Rail Newsletter*, 8. sz., 2009. március <https://www.uktradeinvest.gov.uk/ukti/ShowDoc/BEA+Repository/345/429948>; <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; 2009. május 26. http://www.mintrans.ru/prensa/Petrakov_26052009.htm

³⁶³ Iosebashvili, Ira (2009): RZD Will Cut 53,700 Jobs in 2009. *The Moscow Times*, április 10.

³⁶⁴ Minekután a kerozinárak miatt légitársaságok sora került csődhelyzetbe, és több száz járat késett 2008 augusztusában és szeptemberében, *Szergej Ivanov* miniszterelnök-helyettes 2008. október 27-én bejelentette, hogy a légitársaságoknak üzemanyag-vásárlásra összesen 30 milliárd rubeles hitelt készek nyújtani 2008 végéig. (*RIA Novosztji*, 2008. október 27. <http://www.rian.ru/economy/20081027/153882447.html>)

³⁶⁵ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; 2009. április 13. <http://premier.gov.ru/eng/events/2564.html>; *Saint Petersburg Business Guide*, 2009. április 13. <http://www.spbgid.ru/index.php?news=176323>

repülőgéppel való utazás jegyárának szubvencionálására.³⁶⁶ 2009. június 20-ig több mint 100 ezer támogatott jegyet értékesítettek.³⁶⁷

4.3.4. Mezőgazdaság, halászat és erdőipar

A 2009. júniusi csomagban a mezőgazdaság és a halászat 63,1 milliárd rubelben részesül: az agráripari komplexum kamattámogatása 18,1 milliárd rubel,³⁶⁸ míg 45 milliárd rubel a Roszszelhozbank tőkeemelése. A 2009. április 6-i programváltozatban a Roszszelhozbank 45 milliárd rubeles és a Roszszelhozbank 25 milliárd rubeles tőkeemelése (együtt 70 milliárd rubel) a gépkocsigyártás és a mezőgazdasági gépgyártás között foglalt helyet.

A Roszszelhozbanknál még 2008-ban 30 milliárd rubeles tőkeemelést hajtottak végre és 25 milliárd rubel alárendelt kölcsöntőkét kapott.³⁶⁹ A 45 milliárd rubeles tőkeemelés 2009 februárjában történt meg. Mindez lehetővé teszi az állattenyésztési telepek építési projektjének befejezését, valamint – a gabonaárak stabilizálása érdekében – az intervenciók felvásárlások folytatását.³⁷⁰

Az állami tulajdonú Roszszelhozbank 25 milliárd rubeles – szintén 2009 eleji – tőkeemelése egyrészt a belföldi gyártású mezőgazdasági gépekkel és a tenyésztéssel való ellátottságot, másfelől az erdőgazdálkodás és feldolgozás, a vidéki útépítés, a feldolgozóipar és az ipari halászat belföldi gépekkel és berendezésekkel történő ellátását ösztönzi. Az új lízingfeltételek szerint megszűnik az előleg. A lízing futamideje 10-ről 15 évre nő, az első lízingdíj pedig csak 12 hónappal az után esedékes, hogy a lízingtárgy a lízingbe vevőhöz került.³⁷¹ Az új agrárminiszter, *Jelena Szkrinnnyik* 2009. április 13-án elmondta, hogy a teljes 25 milliárd rubeles összeget orosz gyártású technikára költötték. A termelők 2009-ben rögzített árakon juthatnak hozzá a tüzelő- és kenőanyagokhoz, amely 2,3 milliárd rubeles megtakarítást jelent.^{372; 373} 2009-ben fordult elő először, hogy már a tavaszi földmunkák előtt meghirdették a gabonafelvásárlási árakat.³⁷⁴

Az erdőipari komplexum 0,325 milliárd rubeles támogatást kap a faanyag-, nyersanyag- és tüzelőanyag-készletezéshez.³⁷⁵

³⁶⁶ http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc

³⁶⁷ 2009. június 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/3148.html>

³⁶⁸ Ebből 7 milliárd rubelt az agráripari komplexum szervezetei és vállalatai által 2008–2009-ben bevont különböző beruházási és rövid lejáratú hitelek kamattámogatására a refinanszírozási kamatláb 100 százalékáig; 10 milliárd rubelt az agráripari komplexum vállalatai által az orosz hitelintézetektől felvett hitelek kamattámogatására a refinanszírozási kamatláb 80 százalékáig; 1,1 milliárd rubelt a halászati szervezetek által a halászati flotta és a halfeldolgozó infrastruktúra építésére, illetve modernizációjára kapott beruházási és rövid lejáratú hitelek kamattámogatására. (<http://premier.gov.ru/anticrisis/>)

³⁶⁹ 2008. december 11. <http://premier.gov.ru/visits/ru/88/1441.html>; *Roszszelhozbank – Novosztyi Banka*, 2008. szeptember 1. http://www.rshb.ru/press/read/3689/?PAGEN_2=21

³⁷⁰ *FVM – Küllhoni Hírlevél*, 2009. január 29.

<http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2354&articleID=13676&ctag=articlelist&iid=1>; *Roszszelhozbank – Novosztyi Banka*, 2009. február 27. <http://www.rshb.ru/press/read/5977/>

³⁷¹ http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc; *FVM – Küllhoni Hírlevél*, 2009. január 29.

<http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2354&articleID=13676&ctag=articlelist&iid=1>

³⁷² 2009. április 17. <http://premier.gov.ru/eng/events/2621.html>; *FVM – Küllhoni Hírlevél*, 2009. április 21. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2398&articleID=14090&ctag=articlelist&iid=1>

³⁷³ A 2008. decemberi intézkedéslistán szerepel még, hogy 28 milliárd rubelt különítettek el a tüzelő- és kenőanyag, a takarmány, a trágya beszerzési kiadásainak kompenzálására. (<http://premier.gov.ru/anticrisis/>)

³⁷⁴ 2009. április 17. <http://premier.gov.ru/eng/events/2621.html>; *FVM – Küllhoni Hírlevél*, 2009. április 21. <http://www.fvm.hu/main.php?folderID=2398&articleID=14090&ctag=articlelist&iid=1>

³⁷⁵ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

4.3.5. Lakásügy

A lakáspiaci intézkedések közül eddig a jelzálog-hitelezési program folytatása érdekében az AIZSK-nál 2008 decemberében végrehajtott 60 milliárd rubeles, illetve a közeljövőben várható 20 milliárd rubeles tőkeemelésről és 40 milliárd rubeles alárendelt kölcsöntőkérről; a lakásvásárlás és -építés utáni adókedvezmény-növelésről (amely a válságkezelő csomag 2009. áprilisi változata szerint 43 milliárd rubeles bevételkiesést jelent); és az anyasági tőke lakáshiteltörlesztéshez való felhasználhatóságáról esett szó. Az anyasági tőke – a születésszám növelése érdekében 2007-ben bevezetett egyösszegű támogatás – a második gyermek után jár, nagysága 2009-től 299 731 rubelre nőtt (276 250 rubelről). Az anyasági tőkéhez 3 évig nem lehetne hozzájárulni, 2009 elejétől azonban a jelzáloghiteltörlesztéshez felhasználható. Erre 80 ezer családnak van lehetősége. A 2009-es válságellenes csomag 26,3 milliárd rubelt szán erre az intézkedésre. 2009. június 25-i hír szerint eddig 12 milliárd rubelt utaltak ki,³⁷⁶ míg egy hónappal korábban *Tatyjana Golikova* egészségügyi és szociális fejlesztési miniszter még csak 6 milliárd rubelről tudott beszámolni (amely 22,7 ezer családot érintett).³⁷⁷

Szintén terv, hogy 2009-ben a mindennapi szükségletekre 12 ezer rubelt költhessenek el az anyasági támogatásból.³⁷⁸ A 2009. június 19-i csomagváltozat szerint erre 2009-ben 18 milliárd rubel áll rendelkezésre. Golikova 2009. június 22-én 2009 júliusára várta az első kifizetést.³⁷⁹

Azok az állampolgárok, akik jelzáloghitelt vettek fel, de elvesztették a munkahelyüket vagy csökkent a jövedelmük, haladékat kapnak a kamatok és a tőkerész fizetésére.³⁸⁰ Az AIZSK 2009 februárjában – 5 milliárd rubeles alaptőkével – egy külön leányvállalatot hozott létre ARIZSK néven a problémás lakásjelzálog-hitel restrukturálására.^{381; 382}

Az AIZSK – *Viktor Baszargin* regionális fejlesztési miniszter 2009. június 15-i közlése szerint – 2009 első felében 13,5 milliárd rubel hitelt vásárol ki a bankszektorból, amely 2008 azonos időszakához hasonló összeg. Csökkent a jelzáloghitel-kihelyezés: a 2009 első hat hónapjára előre jelzett 52 milliárd rubel csaknem hatszor kisebb, mint a 2008 első féléves szám.³⁸³ A nem teljesítő jelzáloghitelek állománya a 2009 eleji 11,4 milliárd rubelről 2009. május 1-jére 18,8 milliárd rubelre duzzadt. Ezzel arányuk a teljes állományon belül 1,8 százalékot ért el.³⁸⁴

Az orosz lakáshitel-állomány nagyon alacsony: 2009 elején mindössze 1,2 billió rubelre (ebből a devizahitel 248,4 milliárd rubelre), a GDP 3 százalékára rúgott. Ekkor a nem teljesítő

³⁷⁶ *Администрация Брянской области – Новосты*, 2009. június 25.

<http://www.admin.debryansk.ru/news/2009/06/25/11291/>

³⁷⁷ 2009. május 25. <http://premier.gov.ru/eng/events/2927.html>

³⁷⁸ *Amitel*, 2008. december 31. <http://www.amic.ru/news/97724/>; Medetsky, Anatoly (2009): Putin Offers Tax Relief In Speech. *The Moscow Times*, április 7.; 2009. április 6. <http://premier.gov.ru/events/2490.html>; <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

³⁷⁹ 2009. június 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/3148.html>

³⁸⁰ http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc

³⁸¹ *Prime-Tass*, 2009. február 25. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=868635&ct=news>

³⁸² A 2009. áprilisi intézkedéstervezetben az állt, hogy a jelzáloghitelek restrukturálására az AIZSK – a 2008-ban kapott 60 milliárd rubelből – 8,4 milliárd rubelt fordított 2008-ban, míg 2009-ben 51,6 milliárd rubel mehet ilyen célra. Az ARIZSK 5 milliárd rubeljét is ebből a 60 milliárd rubelből kell „kivonni”. (<http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>)

³⁸³ 2009. június 15. <http://premier.gov.ru/eng/events/3045.html>

³⁸⁴ *The Moscow Times* (2009): Overdue Mortgages Increase 50 per cent. *The Moscow Times*, június 4.

lakáshitelek aránya a rubelhiteleknel 0,60, a devizahiteleknel 2,58 százalékot képviselt, míg 2009. május 1-jén már rendre 1,14, illetve 3,84 százalékot.³⁸⁵

A szövetségi költségvetésből és a ZSKH Alapból 2008–2009-ben összesen 83 milliárd rubel van több mint 40 ezer lakás vásárlására. Ez nemcsak a katonai szolgálatot teljesítőknél, valamint a szükséglakásban élőknek, hanem az építőipari társaságoknak is segítség.³⁸⁶ A fenti számokat még 2008 novemberében jelentette be Putyin, s a 2008 végi intézkedéslistán vannak feltüntetve.³⁸⁷

Még 2008. május 7-ei az az elnöki ukáz, amely célul tűzte ki a nagy honvédő háború veteránjai, illetve bizonyos jogosultak lakáskörülményeinek a javítását.³⁸⁸ A 2009. júniusi csomagban 20,8 milliárd rubelt címeznek erre, ami kevesebb, mint az áprilisi intézkedésváltoztatban feltüntetett összeg (35 milliárd rubel). A veteránoknak a győzelem 65. évfordulója előtt, még 2010. május 1-jéig hozzá kell jutniuk a lakáshoz, vagy meg kell kapniuk a pénzügyi kompenzációt, ha azt választják. A forrásokat 2009. július 15-ig kell átutalni a régióknak.³⁸⁹

Mérleget vonva, a 2009. júniusi csomag összesen 247,5 milliárd rubel plusz kiadást jelez a „lakásépítés, valamint a lakás és kommunális gazdálkodás” cím alatt:

- * a legnagyobb tétel, s ezt eddig itt nem jeleztük, 140,1 milliárd rubel „a kormányzati kötelezettségek teljesítésére az állampolgárok bizonyos kategóriái felé”;
- * 20,8 milliárd rubel a második világháborús veteránok lakáshoz juttatására;
- * 26,3 milliárd rubel az anyasági tőke jelzáloghitel-törlesztéshez való felhasználásához (az anyasági tőkéhez kapcsolódó másik, 18 milliárd rubeles tétel a „szociális védelem” cím alatt van);
- * 60 milliárd rubel az AIZSK-nak (20 milliárd rubeles tőkeemelés és 40 milliárd rubel alárendelt kölcsöntőke); illetve
- * ezeken kívül még van egy kisebb, 0,3 milliárd rubeles tétel is a csomagban.

A 2009. áprilisi csomagváltoztatban a lakásszektorra érintő sorok összesen még csak 61,6 milliárd rubelre rúgtak (bevételekiesés nélkül). A fenti 5 tétel közül nem szerepelt benne az AIZSK alárendelt kölcsöntőkéje és újabb tőkeemelése, az első tétel ellenben összeg nélkül ott volt.

4.3.6. Foglalkoztatás és szociális védelem

A minimálbért és a különféle költségvetési szerveknél foglalkoztatottak bérezését illető jogszabályok még a 2008 őszi események előtt születtek meg. 2008 júniusában írta alá Dmitrij Medvegyev azt a törvényt, amely értelmében a minimálbér 2009. január 1-jétől jelentősen, 2300 rubelről 4330-ra növekedett.³⁹⁰ 2008. augusztus elején született meg a szükséges kor-

³⁸⁵ *BOFIT Weekly*, 12. sz., 2009. március 20. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/D18350AD-C185-4FEE-901A-C572AA49E647/0/w200912.pdf>; *Bulletin of Banking Statistics*, The Central Bank of the Russian Federation, 2009/5. sz., pp. 119–120. <http://www.cbr.ru/eng/publ/BBS/Bbs0905e.pdf>; *Kvadrum.ru*, 2009. június 1. http://www.kvadrum.ru/mortgage/news_28800.html

³⁸⁶ http://www.er-duma.ru/content_files/37617.doc

³⁸⁷ 2008. november 20. <http://premier.gov.ru/events/1212.html>

³⁸⁸ Az elnöki ukáz szövege:

<http://gov.cap.ru/hierarhy.asp?page=./20/12107/83819/101627/103260/504006/504043>

³⁸⁹ *Rosszijszkaja gazeta*, 2009. március 5. <http://www.rg.ru/2009/03/05/budget.html>; 2009. június 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/3148.html>

³⁹⁰ *Rosszijszkaja gazeta*, 2008. június 26. <http://www.rg.ru/2008/06/26/mrot.html>; *BOFIT Weekly*, 2. sz., 2009. január 9. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/574AB39A-78A9-472D-834A-6F2293394849/0/w200902.pdf>

mányrendelet,³⁹¹ s 2008. december 1-jétől működik az új bérezési rendszer a költségvetési szférában foglalkoztatottaknak. A bérkeret egésze 30 százalékkal nőtt 2008. december 1-jén.³⁹²

2008. decemberi viszont már az a kormányrendelet,³⁹³ amely a munkanélküli segély minimális összegét 850 rubelben, a maximumát pedig 4900 rubelben határozta meg 2009-re,³⁹⁴ s az a törvény,³⁹⁵ amely értelmében 2009. január 1-jétől ugyanolyan mértékben jár a munkanélküli segély azoknak is, akik önként hagyták ott a munkájukat.³⁹⁶

Egy 2009. január 1-jétől hatályos kormányrendeletnek³⁹⁷ megfelelően 2009-ben 43,7 milliárd rubel irányul regionális foglalkoztatási programra (támogatás a szövetségi költségvetésből a szubjektumoknak), míg egy 2009. áprilisi kormányrendelet³⁹⁸ további 33,95 milliárd rubel támogatást rendel a szubjektumoknak a foglalkoztatás segítése érdekében. A 33,95 milliárd rubelből 29,8 milliárd rubel a munkanélküliek szociális kifizetései (gyakorlatilag a növekvő munkanélküliség melletti megemelkedett segélyeknek) a teljesítéséhez szükséges, 4,1 milliárd rubel pedig aktív foglalkoztatáspolitikára megy.³⁹⁹

Ami a 43,7 milliárd rubeles keretet illeti, az első körben 25,4 milliárd rubelt terveznek a regionális programok megvalósítására, amelyből 23,7 milliárd rubel (93,2 százalék) érkezik a szövetségi költségvetésből. 2009. április 22-éig 75 szubjektumnak összesen 9,2 milliárd rubelt utaltak át,⁴⁰⁰ míg Putyin 2009. május 26-án már 79 régióról és 9,4 milliárd rubelről szólt.⁴⁰¹ A második körben 2009. június 17-éig 1,8 milliárd rubelt osztottak szét 9 szubjektumnak.⁴⁰²

170 ezer embert terveznek megelőző oktatásban, szakmai képzésben, átképzésben részesíteni, közel 1 millió ideiglenes és közmunkahelyet hoznának létre, 57 ezer embernek nyújtanának anyagi támogatást vállalkozás kezdeményezéséhez, 15 ezren pedig célzott segítséget kapnának a belföldi munkaerő-migrációhoz.

Putyin a 2009. május 20-i kormányülésen, a 2010–2012-es költségvetés szociális kérdéseinek tárgyalásakor mondta el, hogy 30 ezer rubelről 59 ezer rubelre nő az az összeg, amelyet a

³⁹¹ A kormányrendelet szövege: <http://www.rg.ru/2008/08/13/tarifnaya-setka-dok.html>

³⁹² *Rosszijszkaja gazeta*, 2008. augusztus 8. <http://www.rg.ru/2008/08/08/oplata.html>; *Rosszijszkaja gazeta*, 2008. november 27. <http://www.rg.ru/2008/11/27/krizis.html>; *BOFIT Weekly*, 2. sz., 2009. január 9. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/574AB39A-78A9-472D-834A-6F2293394849/0/w200902.pdf>

³⁹³ IET, 2008/12. sz., p. 57. <http://www.iet.ru/files/text/trends/12-08eng.pdf>. A 915. számú, 2008. december 8-i kormányrendelet szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/12/bezrobotica-dok.html>

³⁹⁴ 2008 januárjától az alsó és felső határ: 770, illetve 3080 rubel volt (<http://www.rg.ru/2007/12/06/bezrobotica-posobie-dok.html>), majd a 2008. márciusi döntést követően 781 és 3124 rubel (<http://www.rg.ru/2008/03/28/a218107.html>). A 2008. november 10-i, 2008. november 22-től hatályos 842. számú kormányrendelet 2009-re a fenti 850 rubeles minimum mellett még 3400 rubeles maximumot rögzített (<http://www.rg.ru/2008/11/14/bezrobotica-dok.html>).

³⁹⁵ A 287-FZ szövetségi törvény (2008. december 25.) szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/30/zanyatost-fz-dok.html>

³⁹⁶ *Legal Briefing*, Capital Legal Services, 2009. január http://cls.ru/files/Legal_Brief_E_01_09.pdf

³⁹⁷ Az 1089. számú kormányrendelet (2008. december 31.) szövege: <http://www.rg.ru/2009/01/14/subsidij-subiekty-dok.html>

³⁹⁸ A 316. számú kormányrendelet (2009. áprilisi 9.) szövege: <http://www.rg.ru/2009/04/15/trud-podderjka-dok.html>

³⁹⁹ A válságkezelő intézkedéscsomag 2009 márciusában és áprilisában ismertetett változatában az összefoglaló táblázatokban a segélyekre és az aktív foglalkoztatáspolitikára fordítható összeg növelésére egyaránt 33,9 milliárd rubelt írtak, miközben a 2009. áprilisi verzió szöveges részében (ahogy korábban említettük már, a 2009. márciusihoz ismereteink szerint nem volt ilyen rész) ugyanaz a 29,8 milliárd rubeles és 4,1 milliárd rubeles felosztás állt, mint a 2009. júniusiban. Minden valószínűség szerint a 2009. márciusi és áprilisi táblázatokban a számok egyszerűen hibásan szerepeltek. (<http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P6.pdf>; <http://www.rg.ru/pril/31/03/89/pdfc000001080918-P5.pdf>)

⁴⁰⁰ 2009. április 25. http://www1.minfin.ru/ru/press/press_releases/index.php?id4=7393

⁴⁰¹ 2009. május 26. <http://premier.gov.ru/eng/events/2929.html>

⁴⁰² *Prime-Tass*, 2009. június 22. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=500007115&ct=prnews>

munkájukat elvesztő, de saját vállalkozásba kezdő állampolgárok kaphatnak, míg a munkanélküliek szakmai átképzésének szervezése utáni normatívát 5 ezerről 11 ezerre lik.^{403; 404}

A munkaerőpiacot érintő intézkedés volt még,⁴⁰⁵ hogy a külföldi munkavállalók számára lehetőséget biztosító kvótát a felére csökkentették.⁴⁰⁶ Korlátozzák a kiskereskedelemben és a sport területén a gazdálkodó egységek által foglalkoztatható külföldi munkavállalók arányát is. A 2009. január 29-től hatályos kormányrendelet⁴⁰⁷ szerint 2009-ben a kiskereskedelemben az alkoholos italokkal kereskedők; a piacokon és bódékban árusítók; a gyógyszereket értékesítők; és az egyéb boltok kívüli kereskedelemben résztvevők között nem lehet külföldi munkavállaló. A sport területén az „egyéb tevékenységekben” 25 százalékos arány a megengedett.⁴⁰⁸

A 2009-es válságkezelő intézkedéscsomagban a diákokkal kapcsolatban egy sorban van plusz összeg: a diákhitel kamattámogatására. A 2009. áprilisi változatban ez 0,027 milliárd rubel (annak érdekében, hogy a diákhitel kamatlába ne haladja meg a 11,5 százalékot), a 2009. júniusi programban viszont már 0,427 milliárd rubel.

Ahogy a Nemzeti Jóléti Alap tervezett felhasználása és az egységes szociális adó reformja kapcsán szóltunk róla, a nyugdíjrendszer fenntartása komoly terhet ró a társadalomra. A 2009-es kríziskezelő csomag szerint a nyugdíjalapnak történő folyósítások növelése a következőképpen alakul: 315,6 milliárd rubelt a hiány fedezésére, 12,5 milliárd rubelt a munkanyugdíj alaprészeinek a kifizetésére és 11,5 milliárd rubelt a „havi pénzkifizetések” növelésére. A 2009-es válságellenes csomag további 12,7 milliárd rubelt szán az állami segélyek, a szociális kifizetések és a szociális szolgáltatások értékének indexálására az új inflációs prognózis figyelembe vételével.⁴⁰⁹

2009. március 1-jétől a munkanyugdíj alaprésze 8,7 százalékkal emelkedett, 2009. december 1-jétől pedig a korábban tervezett 25 százalékkal szemben további 31,4 százalékkal nő.⁴¹⁰ A munkanyugdíjak biztosítási részét 2009. április 1-jétől 15,6 százalék helyett 17,5 százalékkal indexálták, 2009. augusztus 1-jétől pedig 7,5 százalékkal fogják.⁴¹¹ A háborús veteránok és a rokkantak havi pénzkifizetései 2009. április 1-jétől 7,5 százalék helyett 13 százalékkal emelkedtek. Az anyasági tőke és a gyermekek után járó pótlékok 2009-ben nem 8,5 százalékkal, hanem 13 százalékkal lettek magasabbak.⁴¹² Mint emlékeztet, a 2008 novemberében elfogadott költségvetés még 8,5 százalékos inflációra alapozott, míg a hatályos módosítások 13 százalékra.

A nyugdíjak 2010-ben átlagosan 42 százalékkal nőnek.⁴¹³ Putyin 2009. május 26-i közlése szerint 2010-ben 700 milliárd rubellel kell a nyugdíjrendszer kiadásait növelni.⁴¹⁴ A kitűzött

⁴⁰³ 2009. május 20. <http://premier.gov.ru/events/2893.html>

⁴⁰⁴ Utóbbival kapcsolatban Putyin 2009. május 26-án 5900 és 12 800 rubelről beszélt. (2009. május 26. <http://premier.gov.ru/eng/events/2929.html>)

⁴⁰⁵ A vonatkozó 916. számú, 2008. december 8-i kormányrendelet szövege: <http://www.rg.ru/2008/12/26/inrabortniki-kvoty-dok.html>

⁴⁰⁶ Weaver, Courtney (2008): Economic Crisis Hits Employment Figures. *The Moscow Times*, december 8.; 2009. február 20. <http://premier.gov.ru/eng/events/2133.html>; *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 2008. december 11. http://www.rferl.org/Content/Russia_Reduces_Quotas_On_Foreign_Workers/1358782.html

⁴⁰⁷ A 2008. december 31-i, 1099. számú kormányrendelet szövege: <http://www.rg.ru/2009/01/21/inostrancy-dolya-dok.html>

⁴⁰⁸ <http://www.rg.ru/2009/03/20/programma-antikrisis-dok.html>

⁴⁰⁹ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

⁴¹⁰ Pensiionnij fond Rosszijszkoj Fegyercii <http://www.pfrf.ru/>

⁴¹¹ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

⁴¹² 2009. március 19. <http://premier.gov.ru/eng/events/2327.html>; 2009. március 24. <http://premier.gov.ru/eng/events/2367.html>

⁴¹³ 2009. május 25. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=5&id4=7482>

⁴¹⁴ 2009. május 26. <http://premier.gov.ru/eng/events/2929.html>

cél, hogy 2010. január 1-jétől ne maradjon egyetlen állampolgár sem, akinek a nyugdíja más szociális kifizetésekkel együtt ne érne el az adott szubjektum szerinti nyugdíjas létminimumot.⁴¹⁵

Bár gyakran elhangzó mondat Putyin részéről, hogy a kormány legfőbb prioritása, hogy teljesítsék a szociális kötelezettségeiket,⁴¹⁶ a válságnak jelentős hatása lesz a szegénység növekedésére. Az 1998-as krízis következtében 1998-ban 2,6, míg 1999-ben 5 százalékponttal ugrott meg a létminimum alatt élők (szegények) aránya.⁴¹⁷ A 2000-es években azonban kiemelkedő eredményeket értek el a szegénység csökkentésében Oroszországban: a létminimum alatt élők aránya a 2000-es 29 százalékról 2008-ra 13,1 százalékra, vagyis 42,3 millió főről 18,5 millióra mérséklődött.⁴¹⁸ A Világbank 2009. júniusi jelentése szerint a válság következtében viszont a szegények száma 2009-ben 24,6 millióra nő. Arányuk 2009 végére a válság előtti szinthez képest 4,8 százalékponttal, 17,4 százalékra emelkedhet.⁴¹⁹ A 2009. márciusi jelentésben még ennél lényegesen kisebb, 2,84 százalékpontos, 15,5 százalékra történő növekedéssel számoltak, s azt hangsúlyozták, hogy egy 2009. április és 2010. március között végrehajtandó, a GDP 1 százalékának megfelelő csomag 4,1 millió főt emelne ki a létminimum alól, a szegények aránya így 2,9 százalékponttal mérséklődne. E lépéssel a hiány 2009-ben GDP-arányosan 0,75 százalékponttal lenne magasabb.⁴²⁰

Ami a „gazdagokat” illeti, a Forbes 2009-es listájáról 55 orosz dollármilliárdos került le, a 2008-as milliárdosok kétharmada.⁴²¹

4.3.7. Kis- és középvállalkozások támogatása

A foglalkoztatási gondok enyhítésében az állam sokat vár a kis- és középvállalkozásoktól. Jelenleg az oroszországi 2,4 millió kvv bő 10 millió embert foglalkoztat.⁴²²

A szövetségi költségvetésből 2009-ben – a korábban tervezettnél 6,2 milliárd rubellel több – 10,5 milliárd rubel megy a kisvállalkozásoknak,⁴²³ szemben a 2008-as 3,8 milliárd rubellel.⁴²⁴ 2008 végi információk szerint a 10,5 milliárd rubelből 4,7 milliárd rubel irányul a regionális garanciaalapok feltőkésítésére.⁴²⁵ A VEB kvv-hitelprogramja 9 milliárd rubelről 30

⁴¹⁵ 2009. június 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/3148.html>

⁴¹⁶ 2009. március 27. <http://premier.gov.ru/eng/events/2382.html>

⁴¹⁷ RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, pp. 13–16.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

⁴¹⁸ *Kratkoszrocsnije ekonomicseszkije pokazatyeli Rosszjiszkoj Fegyercij*, Roszstat, Moszkva, 2009/3. sz., 2009. április, p. 126. http://www.gks.ru/doc_2009/Ind/ind03.zip

⁴¹⁹ RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., pp. 13–14.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴²⁰ RER, World Bank, 18. sz., 2009. március, pp. 13–16.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/rer18eng.pdf>

⁴²¹ *Forbes*, 2009. március 11. <http://www.forbes.com/2009/03/11/worlds-richest-people-billionaires-2009-billionaires-intro.html>; *Index.hu*, 2009. március 12. <http://index.hu/gazdasag/vilag/2009/03/12/1257505/>

⁴²² *BOFIT Weekly*, 19. sz., 2009. május 8. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/381D978F-7454-4F84-ABDD-E3FC903FD9E0/0/w200919.pdf>

⁴²³ 2008 decemberében a VEB 2012-re már 52 milliárd rubelt mondott. (*Roszszjizskaja gazeta*, 2008. december 24. <http://www.rg.ru/2008/12/24/podderzhka.html>)

⁴²⁴ *RIA Novosztjy*, 2008. november 12. http://www.rian.ru/crisis_news/20081112/154906080.html; *CNews.ru*, 2009. április 28. <http://biz.cnews.ru/news/line/index.shtml?2009/04/28/345693>

⁴²⁵ *Roszszjizskaja gazeta*, 2008. december 24. <http://www.rg.ru/2008/12/24/podderzhka.html>; *STRF.ru*, 2008. december 2. http://www.strf.ru/innovation.aspx?CatalogId=223&d_no=16863; *Biznyesz-inkubator Reszpubliki Mordovija – Novosztjy*, 2009. január 11. http://www.binkrm.ru/index.php?id_raz=682&id=544&page=34

milliárd rubelre nő 2009-től, amelyből 1 milliárd rubel a mikrohitel.^{426; 427} Technikailag ezt a VEB 100 százalékos leánybankja, az Orosz Fejlesztési Bank (RoszBR) fogja lebonyolítani a regionális bankokon keresztül.⁴²⁸ A 30 milliárd rubel a Nemzeti Jóléti Alapból érkezik először majd a VEB-hez.⁴²⁹

A gazdaságfejlesztési minisztérium osztályvezetője, *Andrej Sarov* 2009. február elején azt mondta, hogy 300–400 ezer új munkahelyet kell a programok révén 2009-ben létrehozni,⁴³⁰ míg a 2009. júniusi válságkezelő csomag egyenesen 500 ezer munkahelyről szól.

Putyin 2009. április 22-én a Kis- és Középvállalkozók Fórumán azt hangsúlyozta, hogy minekután a kkv-k hitelproblémája nagymértékben abból adódik, hogy nincs megfelelő fedezetük hozzá, fejleszteni kell a regionális garanciaalapokat. A kormányfő jelezte, hogy a kkv-kat segítő szövetségi programból már elkülönítettek 3,5 milliárd rubelt a regionális garanciaalapok feltőkésítésére (vö. a fenti 4,7 milliárd rubellel), s döntés született további 15 milliárd rubelről is erre a célra.⁴³¹

2009-től nemcsak az állami, hanem az önkormányzati megrendeléseknél is legalább 20 százalékos kvótájuk van a kisvállalkozásoknak, ami 25 milliárd rubeles pótlólagos keresletet jelent számukra. 2009-től csökkentik a villamos hálózatra való csatlakozás költségeit is.⁴³²

Ennél is fontosabb az a 2009. június végén elfogadott törvény, amely megemeli az egyszerűsített vállalkozói adó igénybevételénél a bevétel felső határát: 60 millió rubelre (a 2009-es évre indexált 30,76 millió rubelről).⁴³³ (*Elvira Nabiullina* gazdaságfejlesztési miniszter 2009. március végén még azt javasolta, hogy 100 millió rubel legyen a plafon.⁴³⁴) Az intézkedés 2010-ben további 100 milliárd rubelt jelent a kkv-knak.⁴³⁵

Elvira Nabiullina 2009. május 18-án egy 2012-ig szóló kkv-fejlesztési programot mutatott be, amelynek célja, hogy 2012-re a kkv-k a GDP harmadát állítsák elő és az általuk foglalkoztatottak aránya a jelenlegi 14-ről 28 százalékra emelkedjen. A miniszter konkrét számokat még nem mondott, ám egy minisztériumi illetékes már 2009. május 15-én tudatta: a 2009-re előirányzott 186 milliárd rubellel együtt 924 milliárd rubelre rúg a program költsége, amelyből 288 milliárd rubel terheli a szövetségi büdzsét: 2009-ben 78 milliárd rubel (a 186 milliárd rubelből), 2010-ben 60 milliárd rubel (a 184 milliárd rubelből), 2011-ben 94 milliárd rubel (a 273 milliárd rubelből), 2012-ben pedig 55 milliárd rubel (a 280 milliárd rubelből).

⁴²⁶ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>

⁴²⁷ A Sberbank 2009. április 21-én jelentette be a kisvállalkozóknak nyújtandó mikrohitel-programját. (The Moscow Times [2009]: Sberbank to Offer 'Microcredit'. *The Moscow Times*, április 22.)

⁴²⁸ 2009. áprilisi információk szerint a kkv-k összesen 100 milliárd rubelt kaphatnak hitelként az állami bankoktól 2009-ben. (*VEB – Novosztjy*, 2009. április 27. <http://www.veb.ru/ru/about/press/news/index.php?id32=5255>)

⁴²⁹ *Prime-Tass*, 2008. november 5. <http://www.prime-tass.ru/news/show.asp?id=834013&ct=news>; *VEB – News*, 2009. február 25. <http://www.veb.ru/en/about/press/news/index.php?id32=5095>; The Moscow Times (2009): Sberbank to Offer 'Microcredit'. *The Moscow Times*, április 22.; *Interfax*, 2009. május 18. <http://www.interfax.ru/print.asp?sec=1447&id=80214>

⁴³⁰ *Rosszijszkaja gazeta*, 2009. február 27. <http://www.rg.ru/2009/02/27/biznes.html>; *RBK daily*, 2009. február 6. <http://www.rbcdaily.ru/2009/02/06/focus/400730>

⁴³¹ 2009. április 22. <http://premier.gov.ru/eng/events/2635.html>

⁴³² <http://premier.gov.ru/anticrisis2/>; *MER – Novosztjy*, 2009. február 10. <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/pressservice/news/doc1234281943158>

⁴³³ *RIA Novosztjy*, 2009. április 22. <http://www.rian.ru/economy/20090422/168933635.html>; *Regnum*, 2009. május 20. <http://www.regnum.ru/news/1165889.html>; *Gazeta.ru*, 2009. június 26. http://www.gazeta.ru/money/2009/06/26_n_3215805.shtml

⁴³⁴ EEG, 2009/4. sz., 2009. április 13., p. 5.; *RIA Novosztjy*, 2009. április 22. <http://www.rian.ru/economy/20090422/168933635.html>

⁴³⁵ 2009. április 27. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7366>

A közvetlen szövetségi költségvetési támogatás a 2009-es 10,5 milliárd rubelről 2010-re 21 milliárd rubelre emelkedik.⁴³⁶

4.3.8. További keresletnövelő intézkedések

A kereslet növelését célozza az a 6 milliárd rubel, amely az ipari export támogatására mehet 2009-ben.⁴³⁷ 2009. május 23-i közlés szerint ebből 5,8 milliárd rubel már el is fogyott.⁴³⁸ Az ipari termékekre az exportgarancia maximális mértéke 50 millió dollárról 150 millió dollárra nőtt.⁴³⁹

A belföldi kereslet élénkítése érdekében van a gazdaságfejlesztési minisztérium azon rendelkezése, amely az állami és önkormányzati megrendeléseknél a belföldi termék árelőnyét 15 százalékban határozta meg (vagyis abban az esetben is a belföldi szállítót kell választani, ha az 15 százalékkal drágább).⁴⁴⁰

4.3.9. A régiók további támogatása

A régiók bevételei 2009-ben a tervezettnél és a 2008-asnál is jelentősen alacsonyabbak lesznek. Kudrin 2009. február 26-án a tervezettnél 800 milliárd rubellel kisebb bevételről szólt.⁴⁴¹ 2009. április 22-i közlése szerint a bevételek 2008-hoz képest 18 százalékkal (1,1 billió rubellel) csökkennek, miközben a kiadások 5 százalékkal. A hiány így 800–830 milliárd rubel lesz, amelyet három forrásból finanszíroznak: 416 milliárd rubelt az év elején a régiók számláján maradt összegből; 112 milliárd rubelt a piacról kölcsönöznek; 300 milliárd rubel pedig a már jelzett bontásban a szövetségi költségvetésből érkezik.⁴⁴² Ami utóbbit illeti, a 150 milliárd rubeles támogatási keret elosztásáról 2009. június végéig nem született döntés, a 150 milliárd rubelnyi hitel nyújtását jóváhagyó rendeletet viszont 2009. június elején aláírta a miniszterelnök.⁴⁴³ A hitelt 3 évre adják, a kamatláb pedig mindössze a refinanszírozási ráta negyede lesz.⁴⁴⁴

⁴³⁶ Medetsky, Anatoly–Bachman, Jessica (2009): State Rolls Out Small Business Plan. *The Moscow Times*, május 19.; *Interfax*, 2009. május 18. <http://ifx.ru/txt.asp?id=1165585>; *Kommersant*, 2009. május 18. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1171357>

⁴³⁷ <http://premier.gov.ru/anticrisis/>. A vonatkozó kormányrendelet szövege: <http://base.garant.ru/12164558.htm>

⁴³⁸ 2009. május 23. <http://premier.gov.ru/eng/events/2924.html>

⁴³⁹ EEG, 2009/4. sz., 2009. április 13., p. 11. http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_04.pdf; <http://premier.gov.ru/anticrisis/>; 2009. április 9. <http://premier.gov.ru/eng/events/2541.html>; *RosInvest.Com*, 2008. december 24. <http://www.rosinvest.com/news/483396/>

⁴⁴⁰ *MER – Novosztij*, 2009. február 6.

<http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/myconnect/economylib/mert/welcome/pressservice/news/doc1233932615430>

⁴⁴¹ EEG, 2009/3. sz., 2009. március 13., pp. 3–4.

http://www.eeg.ru/downloads/obzor/rus/pdf/2009_03.pdf; *RIA Novosztij*, 2009. február 26. http://www.rian.ru/crisis_news/20090226/163286477.html

⁴⁴² 2009. április 22. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?id4=7342>; IET, 2009/4. sz., p. 40. <http://www.iet.ru/files/text/trends/04-09eng.pdf>

⁴⁴³ *Vedomosztij*, 2009. június 2. <http://www.vedomosti.ru/newsline/index.shtml?2009/06/02/781258>

⁴⁴⁴ 2009. június 1. <http://premier.gov.ru/eng/events/2959.html>; *NEWSru.com*, 2009. április 22. <http://www.newsru.com/arch/finance/22apr2009/budget.html>

5) Összegzés és kitekintés

A BRIC-országok közül Oroszországot rázta meg leginkább a válság. Míg Kína és India magas növekedési dinamikára számíthat 2009-ben is, Brazília pedig enyhe csökkenésre, addig az – 1999 és 2008 között évi átlag közel 7 százalékkal bővülő, de 2009 első öt hónapjában (az előző év azonos időszakához viszonyítva) már 10,2 százalékkal szűkülő – orosz gazdaság 7,5 százalék körüli mértékben zsugorodhat, jobban, mint 1998-ban (5,3 százalék), amikor 13 dollár volt az olaj átlagára. A kormány 2009-re – a nemzetközi pénzügyi intézmények által valószínűsítetténél nagyobb – 8,5 százalékos esést vár. Az árutermelő ágak közül a mezőgazdaság nem fordult recesszióba.

Az orosz gazdaság vártnál nagyobb mértékű zuhanása káros hullámokat vet a volt Szovjetunió térségében. Az orosz állam azonban – geopolitikai szempontoktól nem mentesen – részt vesz vagy részt venne a külföldnek való hitelezésben. Az orosz FDI-export – bár a visszaesés számottevő – sem állt le, a válság külföldi felvásárlási lehetőségeket is teremtett az orosz társaságoknak.

2009. június végén még nem lehet megmondani, hogy az orosz gazdaság mikor éri el a mélypontot. Negatív tényező, hogy túl sokáig húzódott a költségvetés módosítása és a válságkezelő intézkedések elfogadása, ezért pedig azok végrehajtása. Az elkövetkező reálgazdasági adatokban viszont már tükröződnie kellene az intézkedéscsomagnak: kérdés, hogy az állami megrendeléseknek milyen erős hatásuk lesz. Természetesen fontos, hogy a globális kereslet (és a globális pénzügyi rendszer sorsa) hogyan alakul, a kínai nyersanyagkeresletre mennyire építhet az export. A 2010-re már 2,5, 2011-re és 2012-re pedig 3,5 százalékos éves bővüléssel számoló Világbank szerint Oroszország a krízis előtti növekedési ütemet 2012 harmadik negyedévének végén fogja elérni.⁴⁴⁵

Jelenleg alacsony a fogyasztói bizalom, a reálbércsökkenés közepette nőnek a megtakarítások, csökken a fogyasztás. A 2009. májusi munkanélküliségi adatok bizakodásra adhatnak okot, kérdés azonban, hogy ez csupán szezonális hatásnak tulajdonítható (amiben a mezőgazdaság szerepe kétségtelen), vagy már valamennyire érezhető a válságkezelő csomag regionális foglalkoztatási programja (a kormány természetesen utóbbi szerepét is hangsúlyozza).⁴⁴⁶ Mindazonáltal a jelenlegi munkanélküliségi adatok megítéléséhez a bejelentett leépítéseket, a rövidített munkaidőre vagy szabadságra kényszerítetteket is figyelembe kell venni.

Az infláció valóban kedvezően alakul, 2009-ben bizonyosan 13 százalékon belül lesz. A kisebb árdrágulás további kamatvágást tesz lehetővé, amely 2009 második felében segíteni fogja a beruházásokat.⁴⁴⁷ A túlértékelt rubel ellenben lassíthatja a gazdaság talpra állítását. Az olajárak és a tőkekiáramlás terén is pozitív a kép. A Goldman Sachs szerint a kibocsátás eddigi erős visszaesése kevésbé az alacsony termékárak közvetlen hatása, sokkal inkább a tőkebeáramlás hirtelen leállásáé (2008 harmadik negyedévével kezdve).⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 12.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴⁴⁶ *Itar-Tassz*, 2009. június 2. <http://www.itar-tass.com/txt/eng/level2.html?NewsID=14006448&PageNum=85&fy=&fm=&fd>

⁴⁴⁷ *Khaleej Times*, 2009. június 22.

http://www.khaleejtimes.com/biz/inside.asp?xfile=/data/business/2009/June/business_June999.xml§ion=business

⁴⁴⁸ *Bloomberg*, 2009. június 22.

http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=agUg_hbLKHac

Az olajárak jövője továbbra is bizonytalan, az elmúlt hónapokban tapasztalt áremelkedés fundamentálisan nem indokolható. Ennek ellenére, míg az orosz kormányzat 2009-es prognózisa a GDP-esés és a költségvetési hiány esetén valószínűleg túlzó, addig az olajárnál alábecsül.

Az orosz olaj- és gázszektor eltérően érintette az elmúlt egy év. Az orosz olajtermelés 2008-as szinten tartása teljesen reális, főként, ha miközben az OPEC visszafog, addig Oroszország piacot szerez.⁴⁴⁹ A gáztermelésnél egészen más a helyzet: bizonytalan a kép. Az orosz gáz iránti külföldi kereslet 2009-es – eddigi – radikális visszaesése ugyanis részben „csak” a hosszú távú gázellátási szerződések árformulájának köszönhető: az áresésre váró európai nagykereskedők 2009 második felétől kezdenek el intenzívebben vásárolni. A kereslet visszaesése egyrészt azt jelenti, hogy a – jellemzően irreális célokat dédelgető – Gazprom egyelőre fellelegezhet, másfelől azonban a beruházások elhalasztása később – a világgazdasági növekedés beindulásával – gondot okozhat. Ugyancsak visszaüthet a türkménekkel folyó vita: 2009 áprilisa óta szünetel a korábban az orosz gázmérleg fenntartásához nélkülözhetetlen türkmén gáz importja.

A magasabb olajárak természetesen csökkentik a költségvetési hiányt, ám a kiadási oldalon kockázatot jelentenek a bankszektor feltőkésítése és a pótlólagos szociális kiadások.⁴⁵⁰

A válság megmutatta, hogy a – Stabilizációs Alapból kialakított – Tartalékalap nem csodafegyver, azt már 2010-ben teljesen felhasználhatják a szövetségi költségvetés hiányának a finanszírozására, miközben a deficit 2010-re is 6 százalék körüli lehet. Noha a belföldi állampapír-értékesítés szerepe 2010-ben tovább nő, ha nem is olyan mértékben, mint a kormány tervezi (a vállalati kötvényeket illetően a kiszorító hatásra is figyelni kell, másrészt a kötvénypiaci rali kifulladásának is megvan az esélye), nagy mozgástér nincs: az államnak 2010-ben külföldi forrásokat kell bevonnia, amelyek nagysága az eddig ismertetett 10 milliárd dollárnál magasabb lehet. Megjegyzendő, hogy a hosszú futamú, devizában jegyzett orosz államadósság besorolása a Standard and Poor's, illetve a Fitch esetében „BBB” (negatív kilátással), a Moody's viszont kitart a „Baa1” mellett (ráadásul stabil kilátással). Az orosz kormány az IMF-hez bizonyosan nem fordul. Kísértés lehet még a Nemzeti Jóléti Alap, illetve egy részének a feláldozása.

A fentiekről és arról, hogy a kormány a jövőben milyen mértékű élénkítő programot kíván folytatni, már 2009 nyár közepére pontosabb képet kaphatunk. Hiszen bár a következő hároméves költségvetést csak 2009. október 1-jére kell benyújtani, a főbb számokat már július végéig el kell fogadnia a kormányzatnak. Mindenesetre Kudrin – aki 2009 tavaszán még azt hangsúlyozta, hogy a csomag egyszeri, Oroszország nem teheti meg, hogy az elkövetkező években hasonló nagyságrendű intézkedéseket tartson fenn⁴⁵¹ – 2009. június végén jelezte, hogy 2010-ben az államnak nagyobb támogatást kell nyújtania, mint azt korábban tervezte, az ösztönzést részben fenn kell tartania.⁴⁵²

A 2009-es évet tekintve az orosz pénzügyi ösztönző csomag így is a legnagyobb a G20-ak között. Jóllehet az IMF szerint egy célzottabb, de kisebb csomagnak hasonló hatása lehetne a gazdasági aktivitásra. Ráadásul ebben az esetben maradna mozgástér a „fiskális stimulus” fenntartására 2010-ben, amennyiben a növekedési kilátások tovább romlanak.⁴⁵³

⁴⁴⁹ *Bloomberg*, 2009. április 14.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=2061072&sid=a5BWkaVG2Gsc>

⁴⁵⁰ *RER*, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 12.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴⁵¹ *BOFIT Weekly*, 14. sz., 2009. április 3. <http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/F81CCD38-3C3F-4A2A-8EB3-B96C990F86BF/O/w200914.pdf>

⁴⁵² 2009. június 29. <http://www1.minfin.ru/ru/press/speech/index.php?pg4=3&id4=7701>

⁴⁵³ Statement by the IMF Mission to the Russian Federation. *IMF – Press Release*, 09/193. sz., 2009. június 1. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09193.htm>

Az orosz kormányzat a kezdetektől fogva a szociális kötelezettségek feltétel nélküli teljesítését ígéri, amely komoly terhet ró a költségvetésre. A létminimum alatt élők száma azonban így is jelentősen nő. A szegénység gyors terjedése elleni további lépéseket hangsúlyozó Világbank ugyanakkor – egyebek mellett – azt javasolja, hogy csökkentsék azoknak a támogatását, akiknek igazából nincs rá szükségük.⁴⁵⁴

Az orosz válságkezelés – más államokhoz hasonlóan – számos protekcionista intézkedést foglal magában,⁴⁵⁵ az EU ellenkezése dacára. Mindazonáltal az import részesedésének számottevő mértékű csökkentése az orosz fogyasztásban amúgy is a távlati – kormányzati – célok között van.

A válságkezelő csomagban eközben leszögezik, hogy csak a hatékony vállalatokat támogatják. A Világbank szerint fennáll a veszélye annak, hogy a további tömeges elbocsátások elkerülése érdekében nyújtandó közvetlen támogatások gyengítik a versenyképesebbé váláshoz szükséges ösztönzőket; hosszú távon ezek a támogatások fenntarthatatlanok és hatékonytalanok.⁴⁵⁶ Az olyan intézkedések pedig, mint amilyen Pikaljevóban történt, a központi hatalom lehetőségein túlmutató elvárásokat teremthetnek a lakosságban.

Eddig nem sikerült ösztönözni a hitelezést sem a kormányzati intézkedésekkel, sem a jegybank kamatcsökkentésével.⁴⁵⁷ A bankok a növekvő nem teljesítő hitelektől félnek. A bankszektorban a válságkezelés a legnagyobb bankokra fókuszál, minekután ezeknek az állapotától függ a bankrendszer stabilitása.⁴⁵⁸ Az OFZ-program is – az alaptőke-követelmény okán – a nagy bankokra fog korlátozódni. A mechanizmus révén az állam képviselői helyet kapnak az igazgatóságban, illetve vétőjogokkal fognak bírni. Kiderülhet, hogy valójában mekkora az egyes bankok portfóliójában a rossz hitelek aránya.⁴⁵⁹ Jelenleg úgy tűnik, hogy előbb indulhat el a gazdasági növekedés, s csak azután következhet a hitelezés felfutása, nem pedig fordítva. Jóllehet Putyin és Medvegyev határozottan felszólította a bankokat, hogy vegyék ki a részüket a válságkezelésből. Putyin arra kérte a bankokat, hogy növeljék a hitelkihelyezést a kulcságazatok számára és csökkentsék a hitelköltségeket.⁴⁶⁰ Utóbbinál arról van szó, hogy a kisebb kamatokat adják tovább az ügyfeleknek. Dmitrij Medvegyev már hónapokkal ezelőtt, 2009 márciusában egoizmussal vádolta a bankokat, s megfenyegette őket, miután Suvalov miniszterelnök-helyettes jelezte, hogy bizonyos magánbankok „nagyon makacsok” az adósságátütemezésnél, pedig bár „a jelenlegi helyzetben a vállalatok nem tudják teljes mértékben törleszteni a hiteleiket, világos tervük van arról, hogy mikor fogják visszafizetni az adósságot, és elkötelezték magukat, hogy ezt meg is teszik”.⁴⁶¹ (Az orosz szabályozás szerint hiába állapodik meg a hitelezők 99 százaléka az átütemezésről, ha a „végső 1 százalék” ezt blokkolni tudja, azaz felszámolási kérelmet nyújt be.⁴⁶²) Az állami bankoknak viszont lehetőségük lenne a fellépésre, ám az állami garancia rendszere még mindig nem működik. Mindazonáltal a puha

⁴⁵⁴ *Khaleej Times*, 2009. június 22.

http://www.khaleejtimes.com/biz/inside.asp?xfile=/data/business/2009/June/business_June999.xml§ion=business

⁴⁵⁵ *BOFIT Focus/Opinion – Expert view*, 2009/3. sz., 2009. február 27.

<http://www.bofi.fi/NR/rdonlyres/44296FDE-26CE-4E04-BD60-D52A7A75960B/0/focus0309e.pdf>

⁴⁵⁶ *RER*, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 6.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴⁵⁷ *Bloomberg*, 2009. június 16.

<http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601095&sid=au9G3ORyKsCM>

⁴⁵⁸ *Kommerszant*, 2009. április 15. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=1155572>

⁴⁵⁹ *Financial Times*, 2009. június 26. <http://www.ft.com/cms/s/0/25722cca-61e9-11de-9e03-00144feabdc0.html>

⁴⁶⁰ *Bloomberg*, 2009. június 29.

http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aD2VbY_UJQyg

⁴⁶¹ 2009. március 16. http://eng.kremlin.ru/text/speeches/2009/03/16/1040_type82913_214050.shtml

⁴⁶² *Reuters*, 2009. március 19. <http://uk.reuters.com/article/idUK188509+19-Mar-2009+RTRS20090319>

hitelek nyújtása, illetve a vállalatok költségvetési korlátjának a puhítása komoly veszélyekkel jár.

A magánszektor külső adósságának törlesztése a félelmek ellenére 2008 negyedik és 2009 első negyedében rendben zajlott, a visszafizetési kockázat azonban 2009 hátralévő részében is megmarad: a magánszektornak 90 milliárd dollár rendezése esedékes (ebből a bankok részesedése 38,4 milliárd dollár).⁴⁶³ A válságon hatalmasat bukó Oleg Gyeripaszktát külön ki kell emelni. Az általa ellenőrzött „RuszAl”-nak például 2009. július 28-ig 7,4 milliárd dollár külföldi adósságot kell újratárgyalnia.⁴⁶⁴

A válsághelyzetben az állam szerepének a növekedése természetes, csak hogy Oroszországban az állami kontroll kiterjesztése már évek óta folyamatban van.

A jövőt illetően közhelyszámba megy már, hogy Oroszországban fel kell gyorsítani a termelékenység növekedését, a diverzifikációt és a versenyképességet célzó strukturális reformokat.⁴⁶⁵ Kudrin 2009. március elején a CNN-nek adott interjújában elismerte, hogy túlköltekeztek magukat az olajbevételekből az elmúlt években (ezért volt a rubel gyors erősödése és a magas infláció), s nem tettek eleget a gazdaság olajfüggőségének a csökkentése érdekében.⁴⁶⁶ *Vlagyimir Mau* közgazdászprofesszor 2009. június 1-jei nyilatkozata szerint a jelenlegi olajár a legkényelmetlenebb Oroszországnak, mert ahhoz túl magas, hogy végrehajtsák a gazdaság modernizációját, ahhoz pedig túl alacsony, hogy hátradőljenek és költskezzenek.⁴⁶⁷ Az orosz elnök 2009 májusában egy új bizottságot állított fel „az orosz gazdaság technológiai fejlesztéséért és modernizációjáért”.⁴⁶⁸ Az első ülést a „Kaszperszkij Laboratórium”-nál tartották 2009. június közepén.⁴⁶⁹

A Levada Központ orosz közvélemény-kutató felmérése szerint 2009 júniusában a válaszadók 44 százaléka vélte úgy, hogy a dolgok jó irányban haladnak Oroszországban, szemben az egy évvel korábbi 57 százalékkal (a 2009. februári–márciusi mélypont 41 százalékot jelentett). Az elmúlt egy év történései és Putyin, illetve Medvegyev népszerűsége között azonban nem látható szignifikáns kapcsolat. Köztudott, hogy a jobb életkörülmények, a gazdasági növekedés mellett az állampolgárok feladták politikai jogaik egy részét. A válság következtében ez a kimondatlan alku, társadalmi szerződés kerülhet elvileg veszélybe. Ami a felszint illeti, eddig csak kevés tömegdemonstrációra került sor. A válság kitörése óta az első belpolitikai megmértetést a 2009. március 1-jei helyhatósági választások jelentették, ahol ugyan az Egységes Oroszország főlényesen győzött, ám a 2007 végi Duma-választásnál rosszabb eredménnyel. A választási kampány alatt a párton belüli konfliktusoknak is szemtanúi lehettünk. Megerősödve jött ki viszont az Egységes Oroszországgal elégedetlenek voksát begyűjtő kommunista párt.⁴⁷⁰

Az oroszországi válságkezelő intézkedések jövőbeli értékeléséhez komoly segítséget jelennek majd azok a beszámolók, amelyeket – a Duma által 2009. május 22-én elfogadott tör-

⁴⁶³ RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 7.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴⁶⁴ *Bloomberg*, 2009. június 17.

http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aB9_n5rep4Gs

⁴⁶⁵ RER, World Bank, 19. sz., 2009. június 24., p. 1.

<http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer19-eng.pdf>

⁴⁶⁶ *CNN*, 2009. március 4.

<http://edition.cnn.com/2009/BUSINESS/03/02/russia.economy/index.html#cnnSTCText>

⁴⁶⁷ *Reuters*, 2009. június 1. <http://www.reuters.com/article/GCA-Oil/idUSTRE5501MD20090601>

⁴⁶⁸ <http://www.kremlin.ru/articles/216634.shtml>

⁴⁶⁹ *Viperson.ru*, 2009. június 19. <http://viperson.ru/wind.php?ID=569726>

⁴⁷⁰ *Levada-Centr – Pressz vípuszki*, 2009. június 25. <http://www.levada.ru/press/2009062503.html>;

Mäkinen, Sirke (2009): Parties in Russia: From a pseudo-system towards fragmentation. *FIIA Briefing Paper*, The Finnish Institute of International Affairs, 34. sz., június 16., pp. 6–8. http://www.upi-fiia.fi/assets/events/UPI_Briefing_Paper_34_2009.pdf

vény értelmében – a kormánynak és a jegybanknak a válságkezelő intézkedések végrehajtásáról negyedévente be kell terjeszteniük a Duma és a Szövetségi Tanács elé. Az első jelentésnek 2008 negyedik negyedévről és 2009 első félévéről kell majd szólnia.⁴⁷¹

* * * * *

⁴⁷¹ *Regnum*, 2009. május 27. <http://www.regnum.ru/news/1168476.html>. A törvény szövege: <http://www.rg.ru/2009/06/09/otchet-dok.html>

UKRAJNA CSŐDKÖZELBEN – A GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI VÁLSÁG EGYÜTTES HOZADÉKA

Ludvig Zsuzsa

Bevezetés

Ukrajna a 2008-ban eszkalálódott világgazdasági válság egyik legerőteljesebben érintett országa, azonban korántsem tekinthető egyszerű áldozatnak. Az egyoldalú, még a szovjet érából örökölt gazdasági szerkezet mellett az országban immár évek óta dúló belső politikai küzdelem hathatósan hozzájárult a problémák kiéleződéséhez. Ukrajnában ma egyszerre van jelen egy mély, tartós recessziót ígérő gazdasági krízis és egy kilátástalan politikai válság. Ezekhez járult a belső politikai instabilitással, valamint a gazdaság torz és energiapazarló szerkezetével egyaránt összefüggésben lévő orosz–ukrán gázválság, amely 2009 elején a gázcsapok elzárásához, majd Ukrajna számára azonnal megugró gázárakhoz vezetett. Mindez katasztrófa-közeli állapotot jelent, amennyiben az ország nem kap kívülről tetemes gazdasági segítséget. A külső segítség azonban a politikai instabilitást korántsem fogja megoldani. A politikai konszenzus szükségességének felismerése a helyi elit felelőssége, mint ahogy a követendő külpolitikai irányvonalban, egyebek között a Moszkvával folytatott párbeszéd egységes(ülő) hangjának megteremtésében való egyetértés kialakítása is. A politikai stabilitás helyreállítása az esetlegesen külföldről érkező források hatékony felhasználásának is az előfeltétele lenne.

Ukrajna összeomlása olyan geopolitikai helyzetet teremthet, amelyet a nemzetközi közönségnek mindenképpen érdemes elkerülnie. A jelenlegi, amúgy is igen törékeny posztszovjet viszonyrendszerek további megroppanása egész Európára kihatna, különös tekintettel arra, hogy Ukrajna néhány éve az EU közvetlen szomszédja. Ukrajna ma az Európai Unió egyik legnagyobb dilemmája. Nélküle nem kezelhetők összeurópai szinten a gazdasági válság okozta problémahegyek, s az Oroszországgal való viszony rendezése sem képzelhető el. Az ukrán problémahalmaz már nemcsak Európában keltette fel a figyelmet, az új amerikai elnök is mint negatív példát emelte ki a világgazdasági válság sújtotta országok sorából. Az ismert pénzügyi szakértő és befektető, Soros György is hallatta véleményét Ukrajna kapcsán: szerinte Európának most kötelessége lenne a zsebébe nyúlnia, miután a kilencvenes évek elején megtagadta a posztszovjet térség segítségét. Mindazonáltal 2009-ben egyértelművé vált, hogy Ukrajna megmentése, a régi recept alapján, elsősorban a Nemzetközi Valutaalapra marad.

1) A világgazdasági válság hatásai Ukrajnában

1.1. A makrogazdasági kiinduló helyzet

Ukrajna a 2008 őszi világgazdasági válság előtti időkben kifejezetten jó makrogazdasági képet mutatott. Az ukrán gazdaság a kétezres években növekedési pályára állt, a növekedés üteme dinamikus volt. Mindehhez viszonylag alacsony szintű munkanélküliség társult. A gazdaságban a külkereskedelem szerepe egyre nőtt: mind az export, mind az import dinamikus – bár ez utóbbi még számottevőbb mértékben – bővült. A jelentős tőkebeáramlásnak köszönhetően 2008 tavaszán még az ukrán nemzeti valuta felértékelésére is sor került. Noha a külkereskedelmet egyre növekvő hiány jellemezte, a fizetési mérlegben ezt a hatást ellensúlyozta az FDI és hitelek formájában beáramló külföldi tőke. A bankszektor különösen jelentős mennyiségű külföldi tőkét vonzott, s ebből a folyamatból még a magyar OTP Bank is kivette a részét. A költségvetés 2006–2007 folyamán kisebb mértékű passzívummal zárt, de 2008 első három negyedében már aktívumot mutatott, s ez a trend csak októberben tört meg.

Azonban néhány területen már ebben a válság előtti időszakban is komoly problémák jelentkeztek.

- * Az inflációs nyomás erős volt a gazdaságon. Ez részben már ekkor összefüggött az energiaárak várható (és kisebb mértékben be is következett) emelkedésével.
- * A költségvetés teljesíthetőségére árnyékot vetettek a felelőtlen, politikai indíttatású szociális ígéretek.
- * A növekvő import következtében egyre nőtt a külkereskedelmi hiány, s a folyó fizetési mérleg hiányának a GDP-hez viszonyított aránya is.
- * Bár az állam külföldi adósságállománya kezelhető mértékű maradt, a hitelbőség idején az ukrán banki és vállalati szektor nagymértékben eladósodott külföld felé. 2008. október 1-jén a teljes ukrán külső adósságállomány mintegy 40 százalékát (42,117 milliárd dollár) tették ki a banki kölcsönök és további valamivel több mint 40 százalékát (44,339 milliárd dollár) az egyéb szektorok, zömében vélhetően a vállalatok, hitelfelvételei.¹
- * A lakosság is élt a hitelpiaci lehetőségekkel, s jövedelmén felül költekezett, vásárolt személyautót, tartós fogyasztási cikket. A növekedés tehát egyaránt támaszkodott a beruházások és a fogyasztás emelkedésére. Azonban az ukrán gazdaság még mindig erőteljes dollarizáltságával is összefüggésben a felvett hitelek zömét dollárban (illetve euróban) jegyezték.

1.2. A válságot erősítő/tompító belső tényezők

Ukrajnában a kívülről érkezett válsághatásokat számos belső tényező jelentős mértékben felnagyította. Ezek között az egyik legfontosabb az ukrán export szerkezetének egyoldalú, s a világpiacon áringadozásoknak erősen kitett volta. Az ukrán export durván 40 százalékát ugyanis a vas- és acéltermékek teszik ki (2008-as adat), amelyek világpiacon kereslete jelentős

¹ Ezen kívül a közvetlen beruházás, vállalatközi hitelezés kategóriában további 4,685 milliárd dollár értékű külföldi hitelt tartottak nyilván 2008. október 1-jén. (Ukrán Nemzeti Bank www.bank.gov.ua)

mértékben visszaesett. Az exportvisszaeséssel éleződő problémává vált a növekvő külkereskedelmi hiány. A hrivnya devalválódása azonban akár importhelyettesítési hatásokat is kiválthat, illetve az exporttermékek bizonyos körében és piacán javíthatja az exportkilátásokat. (Am valószínűleg nem az ukrán gazdaság számára amúgy alapvető fontosságú orosz piacon, hiszen az orosz nemzeti valuta szintén erőteljes leértékelődésen ment át.)

A válság kitörésének ideje Ukrajna számára annyiban amúgy is kedvezőtlen, hogy az utóbbi egy-két évben az ukrán bankrendszer erőteljesen kezdett felzárkózni az európaihoz, s abban a külföldi tőke aránya is jelentősen emelkedett. Következésképpen nőtt az ukrán bankrendszer „globális érzékenysége”, ami a nemzetközi jellegű válság eszkalálódásakor azonnal meg is érződött. Az egyre „nemzetköziesedő” ukrán bankok természetesen üzletpolitikájukban, eszközeikben is hasonlóan működnek nyugati társaikhoz, így a hatások is hasonló módon jelentkeztek: rossz, bedőlő hitelekben, nagyarányú lakossági eladósodásban.

Két kérdéskörrel külön is érdemes foglalkozni: (1) a Moszkvával való (gáz)konfliktussal, amely ugyan külső tényező, de nem a világgazdasági válsággal közvetlen összefüggésben lévő problémakör, hanem az ukrán belgazdasági és politikai viszonyok következménye; (2) az elhúzódozó belső politikai válsággal. Mindkét probléma jelentős mértékben felerősíti a válság hatásait, s nehezíti annak kezelhetőségét.

1.2.1. Az orosz–ukrán gázválság vonatkozásai

A 2009. januári gázválság közvetlen következményekkel járt az ukrán gazdaság válsághelyzetére nézve is. Egyrészt a megállapodás számos kérdőjelet hagyott maga után, többek között azért, mert az nem az ukrán politikai elit és Moszkva, hanem csupán a jelenlegi kormányfő és az orosz vezetés között kötött, s az államfő időről időre felveti annak elfogadhatatlanságát, ami az orosz–ukrán viszály újbóli feléledését jelenti.² Még közvetlenebb hatás azonban, hogy az Ukrajna által vállalt áremelkedés az amúgy is válság sújtotta országot majdhogynem lehetetlen helyzetbe hozza. Paradox módon ez az időzítés egyúttal kedvező is, hiszen az orosz importot illetően a piaci gázárakra előbb-utóbb amúgy is át kellett volna térnie Ukrajnának. Most erre abból a szempontból kedvező a pillanat, hogy relatíve alacsony világpiaci olajárakhoz történik a gázárak igazítása, ami némiképp csökkenti az átállás nehézségeit a 2009-re kapott 20 százaléknyi kedvezményen túl is. (Ezzel együtt is durván 30 százaléknyi gázárdrágulással kell Ukrajnának szembenéznie 2009 folyamán, ami azonban nemzeti valutában kifejezve ennek duplája!³) Mivel azonban a gázárakban időbeli csúsztatással jelentkeznek az olajárakban történt változások, Ukrajna 2009 első felében visszafogta Oroszországból származó gázimportját, hogy azt majd kedvezőbb áron később futtassa föl újra. Ezzel viszont újfent kívívta orosz partnerei haragját, s a Gazprom külső bírósághoz fordulást fontolgat az ukránok által vásárolt csökkentett mennyiség miatti szerződészegés ügyében.

A gázválságnak van egy fontos geopolitikai üzenete is: általában véve az orosz–ukrán viszony rendezésének további elhúzódoása komoly, napi szinten jelentkező konkrét kockázati tényező egész Európa számára. A prompt – havi rendszerességű – fizetésre való átállást követően ugyanis egy orosz–ukrán gázválság és újabb csapelzárás veszélye immár havonta kísért, amennyiben Ukrajna nem tudja időben rendezni számláját. 2009 júniusa elején ez a helyzet majdnem ki is alakult, amikor is az orosz vezetés az ukrán nem fizetés veszélyét látva az Európai Unióhoz fordult, s az uniót is bevonva hármaskörben kívánt volna megoldást keresni. Figyelemre méltó, hogy az EU nem mutatott különösebb készséget a problémába való segítő

² Juscenko elnök még 2009 júniusában is a megállapodás felülvizsgálatának szükségességéről nyilatkozott, leginkább a szerinte elfogadhatatlanul alacsony tranzitdíjakra hivatkozva. (www.karpatinfo.net 2009. június 22.)

³ Astrov (2009).

beavatkozásra. Ukrajna, pontosabban a Naftogaz végül rendezte a számlát, mégpedig a központi banki tartalékokból. A vállalat fizetéképtelensége azonban a jövőben is kísérteni fog!⁴

1.2.2. A politikai válság és hatásai a válsághelyzetre

A politikai válság több formában is közvetlenül visszahat a válsághelyzetre, egyértelműen nehezítve annak kezelését. Ahogyan egy elemzésben fogalmaz egy ukrán szakértő: „A rendszerjellegű gazdasági válság körülményei között ez a fajta politikai környezet azzal fenyeget, hogy katasztrófába viszi az országot.”⁵ Mindennemű állami intézkedés végrehajtása veszélybe kerülhet, többnyire akadályokba is ütközik a hatalmi ágak, pontosabban azok vezetőinek egyet nem értése, sőt állandó ellenségeskedése, gyanakvása okán. Mivel a szinte állandósult választási előkészületi helyzetben, s konkrétan a 2010-ben esedékes újabb elnökválasztás következtében a populizmus vált uralkodóvá a politikai életben, ez ellehetetleníti a szükséges intézkedések napirendre tűzését is, hiszen a politikai harc a könnyen megszerezhető, megvásárolható szavazatok megszerzéséért folyik, nem kedvez a pillanat a népszerűtlen, a lakosságot sújtó intézkedések meghozatalának.

Hasonlóképpen, az ukrán politikai elit viszálykodása direkt módon nehezíti a válság kezelésében részt venni szándékozó nemzetközi szervezetek munkáját is,⁶ de a válság belső menedzselését is, minekután a kormányfő és a központi bank felett diszponáló elnök között a konkrét intézkedéseket illetően is állandóak az ellentétek.

Amint láttuk, a politikai ellenségeskedés a nagy nehezen megszületett orosz–ukrán gázmegállapodás végrehajtását is megkérdőjelezheti, hiszen annak érvényességét az elnök továbbra sem ismeri el.

A politikai viszálykodás azonban nemcsak a fenti két erő között, hanem hármas dimenzióban folyik, abból a korábban hatalmon, jelenleg ellenzékben lévő Régiók Pártja is jócskán kiveti a részét. A parlament elé vitt törvénytervezetek sorsa ugyanis tőlük is erősen függ. Miközben a Viktor Janukovics vezette párt koherens válságellenes csomag elkészítésének elmulasztásával vádolja a kormányerőket, egy ilyen csomag épp a Régiók Pártja ellenszavazatainak bukott meg a parlamentben, s ennek következménye, hogy a változtatások véghezvitele rendeletek útján történik. Ez utóbbi viszont azokhoz az ellenzéki vádakhoz vezetett, amelyek szerint a kormány lépéseket tett a parlamenttel szemben a gazdaság feletti növekvő kontroll elérésére.⁷ Hasonlóképpen osztorozza az ellenzéki párt a 2009 téli ukrán–orosz gázmegállapodást, de az IMF-fel kötött megegyezés feltételeit is.⁸ (Ez utóbbit érvelésük szerint azért, mert aránytalan mértékben terheli meg a kis- és középvállalkozásokat.)⁹ A párt ellenprogramja szerint a válság körülményei között kiemelt hangsúlyt kellene fektetni a költségvetési források elosztásánál az infrastruktúra felújítására és az agrárszektorra. Ráadásul a Régiók Pártja a jelenlegi gazdasági válsághelyzetből politikai tőkét is kíván kovácsolni, hatalmas tüntetéseket, tiltakozásokat szerveznek a hatalmon lévők ellen.¹⁰ Egyes ukrán elemzők ezeket a szervezke-

⁴ 2009 márciusában a Naftogaz tartozása meghaladta a 34,5 milliárd hrivnyát. A felvett hitelek zömét a társaságnak még 2009-ben kell visszafizetnie. Legfőbb hitelezője az Ocsadbank, azonban a hitelezők között 7 külföldi bank is található, amelyek természetesen dollárban nyújtották a hitelt, ami az ukrán valuta elértéktelenedését követően különösen problémás! (www.karpatinfo.net 2009. március 17.)

⁵ Viktor Chumak in *ICPS Newsletter*, No. 441., 2009. február 23.

⁶ A legdurvább példa erre egy 2008 őszi IMF-delegáció esete, amikor a nemzetközi szervezet képviselői majdhogynem nem tudtak kihez fordulni a segítség felajánlásával.

⁷ Kobzar (2009).

⁸ A Janukovics-féle vezetés az oroszokkal sokkal szorosabb kapcsolatok kialakítására törekedett. Többek között másképpen képzelte el a gázvíták rendezését is: az ukrán gázvezetékrendszer tulajdoni részesedését felkínálva orosz olaj- és gázmezőkhöz szeretett volna hozzáférni.

⁹ Kobzar (2009).

¹⁰ Ilyen nagyszabású demonstrációra került sor 2009. április 3-án egyes források szerint 50 ezer, mások szerint mintegy 10 ezer tiltakozó részvételével.

déseket a válság körülményei között keményen elítélik. Ahogyan a *Kyiv Post* szerkesztői levele fogalmaz: „Az öncélú politikusok eme kollektívja a gazdasági válság kellős közepén inkább blokkolja a parlament munkáját, mintsem hogy konstruktív válságellenes törvényhozást kínáljon, vagy jóhiszemű kompromisszumot kössön az asztalra kerülő javaslatokat illetően.”¹¹

Jól látható, hogy a politikai csaták mennyire károsak a válság sújtotta, épphogy csak vegetáló ukrán gazdaságban. A gazdasági kilátástalanság idején a kilábalás érdekében való összefogás helyett mindegyik politikai erő ott fúrja a másikat, ahol tudja. A politikai önérdék, vagy akár személyes politikai karrier akarása felülírja az ország érdekeinek szem előtt tartását. Kívülről úgy tűnik, mindezen csak új politikai arcok megjelenése tudna hathatósan segíteni. A Legfelsőbb Tanács elnöke, Vlagyimir Litvin szerint „Ukrajnában a támogatottságukat mestersegesen szerző liliputiak harcolnak egymással, közben pedig mindenki megfeledkezik arról, hogy az országnak elsősorban hatékony kormányra van szüksége”. Litvin a megoldást egy válságkormány felállításában látja.¹²

Elemzők s civil szervezetek felvetik egy új társadalmi szerződés kötésének szükségességét, amely folyamat közvetlenül a választók szintjéről, tehát hangsúlyozottan nem a jelenlegi pártok közvetítésével indulna, s egy új ukrán alkotmányozási folyamathoz vezethetne el. Időről időre felvetődik az előrehozott parlamenti választások lehetősége, szükségessége is.¹³

1.3. Begyűrűző problémák: a külső tényezők szerepe

Az ukrán válsághelyzet kialakulásában más országokhoz hasonlóan jelentős szerepet játszottak a külső tényezők. Az ukrán gazdaságot alapvetően két csatornán keresztül érték el a világgazdasági válság hatásai: (1) az ország nyitottságán; (2) a gazdaság külső finanszírozási függésén keresztül. Egyrészt az ukrán exporttermékek világpiacán bekövetkezett negatív fejleményekről, súlyos kereslet-visszaesésről és meredek árcsökkenésről van szó, elsősorban a vas- és acéltermékek vonatkozásában,¹⁴ másrészt a tőkepiacokról való hitelfelvétel beszűküléséről, sőt ellehetetlenüléséről. Mindehhez járult hozzá az erőteljes tőkekiáramlás, amelynek mértéke azonban már a belső gondokat is tükrözi.

1.4. A pénzügyi szektor helyzete

Sok országhoz hasonlóan Ukrajnában is a pénzügyi szektor került elsőként igen kritikus helyzetbe. Az ukrán bankszektor egyike a válság által leginkább sújtott szektoroknak. A világbanki misszió 2008. novemberi becslései szerint a szektor kintlevőségeinek mintegy 50 százaléka kockázatos, s dőlhet be a válság következtében. (Ez a helyzet a magyar OTP Bankot is közvetlenül érinti, mivel a bank ügyfélhiteleinek mintegy 13 százaléka Ukrajnában van kihelyezve.)

A pénzügyi szektor egyik legnagyobb problémáját a nemzeti valuta drámai leértékelődésével összefüggésben a külföldi devizákban jegyzett hatalmas hitelállomány (dollár-, illetve euróhitel) jelenti.

Egy további gond, hogy az egyre nehezedő lakossági életfeltételek mellett az ukrán bankrendszer lakosság felé történt kihelyezései is kockázatosabbá váltak, különösképpen, mivel az itt

¹¹ „Destructive force”, in *Kyiv Post*, 2009. április 9., p. 1. Idézi: Kobzar (2009): p. 8.

¹² www.karpatinfo.net 2009. június 22.

¹³ 2009. március végén például a Legfelsőbb Tanács elnöke, Vlagyimir Litvin nyilatkozott ennek szükségességéről. (www.karpatinfo.net 2009. március 23.)

¹⁴ Az acélárak 2008 második felében mintegy 70 százalékkal zuhantak! (Astrov 2009)

is jelentős arányú devizahitelek törlesztése radikálisan drágult. Mindez az ukrán bankrendszer igen erőteljes érintettségét jelzi. Ukrán elemzők számos bankcsőddel, s ezekkel összefüggésben a tulajdonosváltási folyamat megkezdődésével, fúziókkal, illetve akár állami kézbe kerüléssel is számolnak. Az egyik közismert tulajdonosváltási ügylet a Prominvestbank orosz kézbe kerülése. 2009 januárjában a bank részvényeinek 75 százalékát az orosz állami Vnyesekonombank vásárolta meg a csőd elkerülése végett.¹⁵ A bank ezzel együtt is egészen 2009. március közepéig az Ukrán Nemzeti Bank átmeneti irányítása alatt állt.

A rossz banki hitelek még 2009 tavaszán is a legnagyobb problémák közé sorolódtak, s nem véletlen, hogy egy újabb jelentős bank, az Alfa Bank jelentett technikai csődöt.¹⁶

Eközben a jegybank működésére bénítóan hat az ellenőrzéséért folyó politikai küzdelem.¹⁷

1.5. Makrogazdasági hatások

1.5.1. Reálgazdaság

A válság hatásai Ukrajnában drámai mélységűek. Az egész FÁK-térség tekintetében is Ukrajna a legsúlyosabban érintett ország. A 2000 óta tartó növekedés 2008 végén zuhanásba fordult. Bár a 2008-as GDP-adat még növekedést mutatott, azonban jóval a korábban várt alatt, körülbelül 2,1 százalékos szinten. 2009 januárjában 2008. januárral összehasonlítva az ipar 65,9 százalékon, az építőipar, amely a válság által duplán érintett ágazat, 42,4 százalékon teljesített.¹⁸ Az ipari termelés indexe az előző hónaphoz képest is mintegy 16 százalékot romlott. Az ipari termelés még 2009 áprilisában is lejtmenetet mutatott: az előző évhez képest 31,8 százalékkal esett vissza a kibocsátás. 2009 májusára kismértékben javultak a gazdasági mutatók, így az ipari termelés havi indexe 1,3 százalékkal emelkedett. Ez azonban még korántsem tekinthető a válságból való kilábalás kezdetének.

A kereskedelem beszűkülését és általában a válság mélységeit mutatja, hogy a szállított áruk mennyisége 2009 januárjában 64,9 százalékát tette ki az előző év januári értéknek. Tömegessé váltak az elbocsátások és újra beindult egy bérhátralék-felhalmozási folyamat is. A bérhátralékok – többéves csökkenő tendenciát követően – 2008 végén újra jelentősen emelkedtek, 2009. január elején az előző évi januári 668,7 millió hrivnya állománnyal szemben már 1,124 milliárd hrivnyára rúgtak, egy hónappal később pedig már meghaladták az 1,5 milliárd hrivnyát.¹⁹ A bérhátralékok összege 2009 júniusában kétszeres növekményt mutatott az előző év júniusi állományhoz képest, az elnök, munkáltatókat célzó ismételt felszólításai ellenére is. Egy év alatt, 2009 májusára 710 ezerrel csökkent a foglalkoztatottak száma is. Az ILO-módszer alapján számított munkanélküliség ugyan 2008 ősz elején még a korábbi év szintjén, 6,5 százalékon állt, a helyzet azóta erősen romlik, az év végén mért érték már 6,9 százalék. (A hivatalosan számított munkanélküliség a 2008 nyári 2 százalék alatti szinthez képest 2009 januárjára 3,2 százalékra kúszott fel, a májusi adat 2,9 százalék.) A regisztrált munkanélküliek száma 2008 januárjához képest 2009 januárjában 35,9 százalékos növeke-

¹⁵ Astrov (2009).

¹⁶ Raiffeisen Bank (2009).

¹⁷ Hasonlóan a politikai csatározásokhoz köthető a közelmúltban a pénzügyminiszter lemondása is.

¹⁸ Az építőipar kétszeresen is a hitelpiacról élt: egyrészt az építető vállalkozások által felvett banki hiteleken, másrészt a lakossági lakásvásárlási hiteleken.

¹⁹ Fontos momentum, hogy a fizetések kifizetésének elmaradásai különösen súlyosan érintik a fővárost. Míg korábban Kijev a legkedvezőbb helyzetű régiók között volt, 2009 elején már a harmadik legnagyobb bérhátralékot tudhatta magáénak, egy év alatt több mint megtízszerezve ezt az összeget – 6,6 millióról 71 millió hrivnyára. Egy további példa: Kerszon város egy mezőgazdasági gépgyárában ezer ember nem kapott fizetést 2008. szeptember óta! (www.russiatoday.com)

dést mutatott. Az ukrán parlament emberi jogi biztosa szerint 2009 júniusában a hivatalosan nyilvántartottak száma közel egymillió volt, miközben a nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma is elérte az egymilliót.²⁰

A reálbérek, amelyek növekedése 1999 óta töretlen, s többnyire 10 százalék feletti ütemű volt, 2008 év végén már 3 százalékkal csökkentek, s pusztán 2009 januárjában az előző hónap-hoz képest további 19,4 százalékos romlást mutattak. Áprilisban viszont az előző hónap-hoz képest 0,6 százalékos volt a növekedésük.

Nyilvánvalóan a fentiekkel összefüggésben a lakossági várakozások (lásd például az ukrán ICPS [*International Centre for Policy Studies*] kutatóközpont fogyasztói bizalmi indexét,) évtizedes mélyrekordon vannak.

A válság által leginkább érintett ágazatok: az építőipar, a vas- és acélpárna, valamint a gépgyártás. 2008 novemberében a kohászati termelés a felére zuhant. Az exportágazatokhoz kapcsolódó ágazatok – a kitermelőipar, az energetika, a kereskedelem és a közlekedés – is erőteljesen érintettek. Az olajfeldolgozó-ipar például a kétharmadára esett vissza 2008. novemberben. A külső hitelektől függő ágazatok, mint például az építőipar vagy a kiskereskedelem, a forrásbeszűkülés miatt kerültek kedvezőtlen helyzetbe. 2009 első negyedévében a leggyengébben teljesítő ágazatok között találjuk továbbra is a gépgyártást, valamint a kohászatot és az építőanyag-ipart, miközben az élelmiszeripar „csak” 8,7 százalékkal csökkentette a kibocsátását az év első negyedévében az előző év azonos időszakához képest. Az építőipar az első negyedévben a korábbi szint 44,4 százalékán teljesített. Az acél- és vegyipari vállalatok tömeges leépítésekkel igyekeznek fennmaradni. Az ICPS szakértői szerint a fontosabb ágazatok közül leginkább a kohászatnak van esélye, hogy a világpiaci áremelkedéssel párhuzamosan újra növelje a termelését.²¹ A kivételt a mezőgazdaság jelenti, amelynek az első negyedévben 2,1 százalékkal nőtt a termelése. A nemzeti valuta árfolyamának nagymértékű leértékelődése következtében az import feltételei nehezülnek, különösen a személyautók és a tartós fogyasztási cikkek behozatalának a visszaesésére kell felkészülni.

Az életkörülmények hirtelen és drámai romlásának mára kialakultak a társadalmi következményei is: mind gyakoribbak a kisebb tüntetések, s egy széles társadalmi megmozdulás lehetősége sem kizárt. (Nem egy nagyvárosban a melegvíz- és fűtésszolgáltatás lekapcsolásához folyamodtak a vezetők.) Különösen negatív fejlemény, hogy a demográfiai válsággal küzdő Ukrajnában a tavalyi születésszám-emelkedést követően 2009 első hónapjaiban feltűnő módon emelkedett az abortuszok száma, jelezve a lakossági borúlátást a kilátásokat illetően.²²

A mérvadó ukrán prognózisok 2009-et tekintik a válság mélypontjának, s 2010-től valószínűsítik a folyamatok megfordulását, amely azonban csak lassú, fokozatos visszatérést jelent a gazdaság válság előtti állapotához.

Az 1. táblázatból jól nyomon követhető az ukrán gazdasági helyzet romlása 2009 folyamán. A néhány hónappal később a Raiffeisen Bank által felállított prognózis 2009-re vonatkozóan borúlátóbb, mint az ICPS szakértői által készített, miközben 2010-re már a korábbi előrejelzéshez hasonlóan némi javulást jelez: csökkenő inflációt és költségvetési deficitet, növekvő FDI-beáramlást, erősödő árfolyamot.

²⁰ Nyina Karpacsovát idézi a Kárpátinfo.net (www.karpatinfo.net 2009. június 24.)

²¹ ICPS Newsletter, 450. sz., 2009. május 18.

²² www.karpatinfo.net 2009. április 6.

1. táblázat
Fontosabb makrogazdasági mutatók a válság előtt és prognózisuk a válság utáni időszakban

	2007	2008	2009(a)	2010(a)	2009(b)	2010(b)
GDP (éves %-os változás)	7,6	2,1	-5,5 (-14,0)	1,0	-8,0	-1,0
Ipari termelés (éves %-os változás)	10,2	-3,5	-6,0	2,0		
Bruttó állótöke-beruházások (éves %-os változás)	24,8	0,0	-15,0	3,0		
Nettó FDI (M USD)	9218	10000	5000	8000	3000	8000
Fogyasztói árindex (éves %-os változás)	16,6	22,0	16,0	10,0	14,6	9,0
Átlagos havi reálbérek (éves %-os változás)	12,5	6,5	-12,5	2,0		
Munkanélküliségi ráta (az ILO szerint, %)	6,4	6,9	8,5	7,8		
Export/GDP (%)	45,3	47,2*				
Import/GDP (%)	51,1	54,2*				
Költségvetés mérlege a GDP %-ában	-1,1	-1,5	-2,8	-1,7	-1,0	-1,0
Folyó fizetési mérleg egyenlege a GDP %-ában	-3,7	-7,2	-3,6	0,8	-0,4	0
Éves átlagos árfolyam (UAH/USD)	5,05	5,36	7,6	7,6	8,5	7,6
Bruttó külső adósság a GDP %-ában	58,6	56,4				

* 9 havi adatok.

Megjegyzés: A 2009(a) és 2010(a) prognózist az ICPS szakértői készítették 2009 januárjában, a 2009-es zárójeles becslés 2009 májusában készült, míg a 2009(b) és 2010(b) prognózisok a Raiffeisen Bank Aval prognózisai 2009 májusában.

Forrás: Ukrán Nemzeti Bank, Ukrán Statisztikai Szolgálat, ICPS (*ICPS Newsletter*, 435, sz. 2009. január 12.).

1.5.2. Költségvetés

A makrogazdasági stabilitást leginkább veszélyeztető elem a költségvetés. A bevételek radikálisan csökkennek. A bevételi oldal 2009 folyamán várhatóan 10-15 százalékkal maradhat a célértékeken alul, összefüggésben a gazdasági pangással és a beszűkült importtevékenységgel.²³

Különösen problémás a finanszírozási helyzet, mivel a privatizáció gyakorlatilag leállt,²⁴ és a külső hitelpiacok sem nyújtanak segítséget. Ebben a helyzetben hazai kötvénykibocsátásra került sor, a kötvényeket azonban szinte kizárólag a központi bank jegyezte le.

A költségvetési helyzetet természetesen súlyosbítja a közeledő elnökválasztás, amely miatt a kormányzás kerüli a népszerűtlen bevételnövelő intézkedések meghozatalát.

Egy további súlyos gondként jelentkezett a nyugdíjalap helyzete, amelynek kezelése a kormányzat előtt álló egyik legnagyobb kihívásnak tűnt. A munkaerő-piaci negatív fejlemények miatt ugyanis radikálisan visszaestek az alap bevételei, s várhatóan újabb virágzásnak indul a feketegazdaság is, miközben a kiadási oldalon – a romló demográfiai helyzettel is magyarázhatóan – növekedés várható. A nyugdíjalap hiánya az év elején 17 milliárd hrivnyára rúgott.²⁵ 2009 folyamán azonban a foglalkoztatókat sújtó kormányzati intézkedéseknek köszönhetően a bevételek növekedésnek indultak. (A magánvállalatokat készítették nagyobb nyugdíjalap-hozzájárulásra.) Júniusban a miniszterelnök állítása szerint maradéktalanul kifizették a nyugdíjakat is. Ezzel együtt is az alap hiánya 25 milliárd hrivnyát tesz ki, amelyből

²³ Raiffeisen Bank (2009) p. 6.

²⁴ Ezen vélhetően az sem segít, hogy az IMF-megállapodásnak megfelelően elkészült és nyilvánossá vált a 2009-ben privatizálni tervezett vállalatok listája. A 2010-es elnökválasztást megelőzően ugyanis nem várható élénk befektetői érdeklődés a válsághatásokról függetlenül sem!

²⁵ Arszenyij Jatcenyuk (www.interfax.com.ua).

13 milliárdot költségvetési transzfer egyenlít majd ki. A maradék hiány még így is a GDP mintegy 1,2 százalékaival egyenértékű!²⁶

1.5.3. Fizetési mérleg

A folyó fizetési mérleget a válság első szakaszában leginkább a tömeges tőke kivonások terheltek. Azonban reálgazdasági problémák is jelentkeztek, a világpiacon gondokkal párhuzamosan radikálisan estek az ukrán exportbevételek is, tekintettel az ukrán kivitel egyoldalú jellegére, s abban a vas- és acélermékek nagy súlyára. Természetesen részben a valuta leértékelődéséhez köthetően, részben a belső gazdasági, vállalati szinten jelentkező gondokkal, valamint a megemelkedett energiaárak miatti kereslet-visszaeséssel összefüggésben a behozatal is zuhanni kezdett. 2009 első negyedében a behozatal drámai mértékű (47%-os) esése következtében a külkereskedelmi mérleg helyzete jobbra fordult, azonban ezt nagyobb rövid lejáratú tőke kivonások kísérték, aminek következtében a folyó fizetési mérleg mégis hiánnyal küzd. Az első negyedéves fizetésimérleg-deficit 882 millió dollárra rúgott, bár ez csupán negyede az előző év azonos időszakában mért értéknek.²⁷ Az exportvisszaesés mértéke kisebb volt, s elsősorban a partnerországok gazdasági problémáival, illetve az acél, a vegyi áruk és a gépek piacán történt árzuhanással magyarázható.²⁸

Nem meglepő módon jelentős mértékben visszaesett a nettó FDI-beáramlás is, 2009 első negyedében 717 millió dollárt tett ki, szemben az előző évi 2,4 milliárd dolláros adattal. A nemzetközi pénzügyi válsággal és az ukrán bankrendszer belső problémáival összefüggésben a beérkező FDI-n belül lényegesen (27 százalékra) zuhant a bankszektort célzó befektetések aránya, amely 2008-ban még 69 százalékot tett ki. Ugyanakkor a már bent lévő külföldi bankok várható és bejelentett – mintegy 1 milliárd dollár értékű – tőkeemelésének következtében a szektorba újabb jelentős tőkebeáramlás valószínűsíthető.

Összességében a fizetési mérleg hiánya az első negyedévben 5,2 milliárd dollárra rúgott, a 2008-as hasonló adathoz képest megsokszorozódott. A Raiffeisen Bank elemzői szerint az ország külső egyensúlyhiánya mégis elviselhető mértékű lehet 2009 során, tekintettel a csökkenő folyó hiányra, a várható anyabanki tőkebefektetésekre és az IMF, illetve egyéb nemzetközi szervezetek felől remélt forrásokra. Az így kalkulált 5–7 milliárd dolláros hiány pedig 2009-ben még finanszírozható az ország nemzetközi tartalékaival, amelyek ugyan szintén estek – az első négy hónapban körülbelül 7 milliárd dollár értékben –, de még így is 25,4 milliárd dolláros szinten állnak, ami mintegy öthavi importfedezetet jelent.

1.5.4. Infláció

A válság eszkalálódását követően némileg meglódult a havi infláció is, 2008. decemberben 2,1, 2009. januárban 2,9, februárban pedig 1,5 százalékot ért el. Éves szinten 2009. januárban az infláció 22,3 százalék volt. A 2008 negyedik negyedében megugró infláció 2009 áprilisában már mérséklődött, és április végén az éves fogyasztói árdrágulás már csak 15,6 százalékot tett ki. E mögött az emelkedő élelmiszerárak, és a némiképpen mérséklődött energiaárak állnak, ez utóbbi a fűtési szezon lezárultával magyarázható. A folyamat májusban tovább javult, a fogyasztói áremelkedés májusban már csak 0,5 százalékos volt, ami az év elejéhez képest 7,4 százalékos inflációt jelent.²⁹

²⁶ Raiffeisen Bank (2009).

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Egyedül a mezőgazdaság teljesítménye javít az összképen, a 2008-as kiemelkedő termés miatt az agrárexport 2009 első negyedében 12,4 százalékkal bővült az előző évhez képest.

²⁹ www.ukrstat.gov.ua

1.5.5. Árfolyam

A dollárral szembeni mintegy 60 százalékos 2008. negyedik negyedévi árfolyamzuhanás után 2009 tavaszán (április–május) az árfolyam pozitív változásokat mutatott, elkezdett enyhén felértékelődni. A központi bank továbbra is folytatja intervencióit.

2) A válság kezelése

2.1. A válság kezelése belső eszközökkel

Az ukrán hatóságok saját válságkezelő intézkedései meglehetősen gyengén körvonalazhatók, egységes és konzisztens belső válságkezelési csomag kialakítására a dúló politikai harcok miatt nemigen van mód, habár a külső segítség, az IMF-hitelkeret megtartása érdekében 2009 márciusában sor került egyfajta hatalmi egyeztetésre, amelyet az IMF-nek küldött szándéknyilatkozat is jelez. Az ukrán válságkezelés gyakorlatilag az elsősorban a bankrendszer stabilizálását és a költségvetési helyzet rendezését célzó IMF-csomag megvalósításával egyenértékű, ezért egy következő fejezet taglalja azt részletesebben. A válságkezelés egyes elemei túlmutatnak a szűken vett válságmenedzselésen és alapvető szerkezeti reformokat jelentenek, amennyiben az ajánlásokat végrehajtják.

A kormányzat ugyanakkor hozott, illetve kilátásba helyezett egyéb intézkedéseket is. Többek között a kormányfő a vezető beosztású állami hivatalnokok fizetésének harmadára, más források szerint felére történő csökkentésének lehetőségét vetítette előre, 2010. január 1-jéig bezáróan. Az állami hivatalnokok bérére vonatkozó intézkedések az ukrán kormány legelső válságellenes intézkedései közé tartoztak. A kormányfő nevét viselő parlamenti frakció a képviselők különféle kedvezményeinek teljes eltörlését is kezdeményezte. Ugyanakkor az állami tisztviselők fizetéscsökkentésének tényleges bekövetkeztéről ellentmondásosak az információk. Az adóhivatal is keményebben lép fel az utóbbi időkben, nem véletlen azonban, hogy lépései szintén belpolitikai színezetűek, többek között Kijev polgármesterével, Leonyid Csernovckijjal és más ismert személyiségekkel szemben léptek fel erőteljesen.³⁰

A gazdasági válságra való hivatkozással 2009 folyamán az előzetesen tervezetthez képest kisebb mértékben emelkedhetnek a nyugdíjak is. Jellemző, hogy a választási légkörben nem – még a nyugdíjalap alapvető problémáinak tükrében sem – a nyugdíjak befagyasztásáról, hanem csak az emelés mértékének csökkentéséről szól a döntés!

A költségvetési bevételek emelése és a hazai termelés védelme érdekében is születtek intézkedések. Az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó az importvám 13 százalékos pótlólagos megemelésére vonatkozó, amely éles ellentétben áll Ukrajna WTO-vállalásaival, s nem meglepő módon az ukrán vezetést is megosztó lépéssé vált. Míg az államfő, bár nem értett vele egyet, aláírta a Legfelsőbb Tanács vonatkozó határozatát, a kormányfő azt elfogadhatatlannak minősítette. Nem sokkal később a kormány el is törölte az említett import pótvámot, a személygépkocsik és a hűtőszekrények kivételével.³¹

A felemás, nem kellően átgondolt és előkészített intézkedések sorába tartozik a villanyárak megemelését célzó is. A Nemzeti Elektromos Irányítóbizottság 2009. április 1-jétől a lakossági

³⁰ www.karpatinfo.net 2009. március 16.

³¹ Az eredeti intézkedés minden olyan termékre vonatkozott, amelyek behozatala az előző évben több mint 50 százalékkal emelkedett. (www.karpatinfo.net 2009. március 18.)

fogyasztók egy része, az úgynevezett nagyfogyasztók számára tervezett háromszoros áremelést, ezzel a „luxusfogyasztókat” sújtva. Később azonban mégsem lépett érvénybe a rendelet azzal az indoklással, hogy az érintettek körét az igen eltérő körülmények miatt nem lehetett igazságosan meghatározni.³² Igen visszasak a luxushoz szokott állami tisztségviselői magatartásminták is: 2009 kezdetétől 2009 júniusáig, azaz már javában a válság ideje alatt közel 40 millió hrivnyát költöttek a különböző minisztériumok a hivatali személyek utaztatására és az ehhez szükséges személyautók vásárlására!

Az ukrán kormány nem egy, hosszabb távon negatív hatásokkal járó szükségintézkedést is tett. Ilyennek tekinthetők a felsőoktatást érintő szigorítások: amellett, hogy a főiskolák és egyetemek az idén az inflációhoz igazodva mintegy 25–30 százalékkal tervezik megemelni a tandíjakat, a kormány a válsággal indokolja, hogy a minimumra csökkentette, illetve több szakon teljesen meg is szüntette az állami ösztöndíjas helyeket. Ukrajnában így már-már nyugat-európai szintűek a felsőoktatásban tanulók költségei.

A sok vitatott lépés között pozitívnak értékelhető, hogy az ukrán válság egy sajátos leágazásának tekinthető, vissza-visszatérő ukrán–orosz gázviták súlyát csökkentendő is próbál a kormányzat lépni. 2009 tavaszán kezdte meg az ukrán parlament a bioüzemanyagok gyártásához szükséges törvényi háttér megteremtését. A kormányprogram szerint a cél 2020-ig Ukrajna energiaigényének 20 százalékát alternatív üzemanyagok előállításával kielégíteni. Úgy tűnik, a kérdésben viszonylagos egyetértés uralkodik a különböző politikai erők között, mert sajtóinformációk szerint a vonatkozó, májusban elfogadott törvényt az államfő aláírta.³³ Ukrajna ily módon is kívánja csökkenteni energetikai függését Oroszországtól.

2.2. Külső válságkezelés

Az ukrán problémahegyek megoldása elképzelhetetlen a külföld hathatós segítségnyújtása nélkül. A nyugat-európai bankok mintegy 100 milliárd dolláros ukrainai kitettsége önmagában is sokatmondó információ, azonban az EU határán lévő 47 milliós ország összeomlása s káoszba fulladása még ennél is nyomósabb érv Ukrajna külső megsegítése mellett. Ezzel a nemzetközi környezet is tisztában van, s felelősségteljesen állnak a kérdéshez többek között a nemzetközi pénzügyi szervezetek is. Ezen túlmenően Ukrajna bilaterális alapon is számos országhoz fordult segítségért, egyes források szerint a megkeresett országok száma a 14-et is eléri. A válaszok azonban kevésbé ismertek. Ukrajna megmentése minden bizonnyal az IMF kezébe került, ettől a szervezettől kapja a legjelentősebb támogatást, természetesen meglehetősen szigorú, bár a standard IMF-feltételrendszerhez képest mégis engedékenynek tűnő feltételekhez kötve. Az IMF mellett az Európai Unió szerepe csekélynek tűnik, igaz az EU áll részben az IMF-csomag mögött is. Az Amerikai Egyesült Államok azonban, bár világosan látja Ukrajna igen kényes helyzetét, nem érzi magát érintettnek.³⁴

2.2.1. Az IMF-csomag

2008 őszén Ukrajna egy 16,5 milliárd dolláros segélycsomagról állapodott meg a Nemzetközi Valutaalappal. Ez az összeg az ukrán gazdaság hatalmas problémáinak a tükrében csekélynek tűnhet, azonban ezzel együtt is a legjelentősebb külső segítség. Ebből az összegből 4,7 milliárd

³² www.karpatinfo.net 2009. március 10. és április 3.

³³ www.karpatinfo.net 2009. június 24.

³⁴ Az amerikai kormány eurázsiai energetikai különmegbízottja, Richard Morningstar nyilatkozata szerint Ukrajna pénzügyi megsegítése az EU, valamint a nemzetközi és az orosz(!) pénzügyi intézetek feladata. (www.karpatinfo.net 2009. június 24.)

dollár átutalására már 2008 novemberében sor került, s egy kisebb, 1,8 milliárd dolláros összeg volt 2009 februárjában esedékes. A novemberi pénz túlnyomó részét az ország vezetése egy hónap alatt elköltötte a valuta védelmében tett intervenció lépésekre, illetve a bankrendszer megmentésére.

A megállapodás számos konkrét feltételhez köti a további átutalásokat. Eredetileg az IMF-hitel csak kiegyensúlyozott költségvetés megtartása esetén állt volna Ukrajna rendelkezésére. Ez a feltétel azonban később, a rosszabbodott körülményekre való tekintettel felpuhult. 2009 februárjában került sor az Ukrajnával kötött stand-by megállapodás feltételeinek első ellenőrzésére. Ekkor az IMF is beismerte, hogy a megállapodás kötésének pillanatához képest a világ-gazdasági környezet is jelentős mértékben romlott Ukrajna számára, tekintettel a tartós és számottevő kereslet-visszaesésre az acéltermékek világpiacán, valamint a nemzetközi tőkepiacokról való hitelfelvételi lehetőségek beszűkülésére. Hosszas, mintegy 2 hónapnyi – a reformok menetéről és a költségvetési deficit nagyságáról folyó – tárgyalások után 2009. május elején az IMF beleegyezett a második részlet kifizetésébe, s egy 2,8 milliárd dolláros hitelrészlet utalt át. Az IMF Ukrajna esetében eltérni látszik a szokott gyakorlattól. Egyrészt a korábbi feltételrendszer módosításába ment bele,³⁵ másrészt kivételesen az IMF-hitel új részletének fele közvetett módon költségvetési hiány fedezésére is használható.³⁶ A kezdeti egyensúlyi követeléssel szemben az IMF 4 százalékos költségvetési hiányt fogadott el. A következő, mintegy 3 milliárd dolláros részlet a 2009. júniusi felülvizsgálatot követően lesz esedékes. Júniusban azonban az ukrán kormány már jelezte az IMF felé, hogy szeretné, ha a következő részlet ennél magasabb, 3,8 milliárd dolláros lenne.

A valutaalappal folytatott megegyezés értelmében az ukrán hatóságok számos – a GDP 1 százalékát elérő – pénzügyi konszolidációs intézkedést hoztak, köztük a nyugdíjalap bevételeit növelőket. Tovább folyik a bankok rekapitalizációja is. 2008 decemberéig az úgynevezett első körre került sor a legfontosabb ukrán bankok átvilágítását illetően, s a központi bank 2009. februári határozata szerint a második, a harmadik, illetve a negyedik körbe tartozók is átvilágításra kerülnek. Az első kör eredményei alapján ennek a csoportnak mintegy 24,7 milliárd hrivnya tőkeinjekcióra volt szüksége.³⁷

Egy további feltétel volt a hrivnya intervenció sávjának az eltörlése, s egyfajta irányított lebegtetés bevezetése, amelynek keretében a hatóságok hagyják a nemzeti valutát leértékelődni. A hivatalos árfolyamot egyébként az IMF-megállapodásra visszavezethetően 2009. április 30. óta az Ukrán Nemzeti Bank az előző napi bankközi valutaárfolyam alapján határozza meg, azaz egyfajta rugalmas árfolyam-politika valósul meg, ami az IMF szerint segít a gazdaságnak a külső hatásokhoz való alkalmazkodásban. Az eredeti IMF-megállapodás szerint a meglévő tartalékokat már nem lehet intervenció célokra felhasználni. 2009 februárjában az IMF-misszió pozitívan értékelte az árfolyammal kapcsolatos fejleményeket, s felhívta a figyelmet a leértékelődés exportösztönző hatásaira. 2009 májusára már stabilizálódott az árfolyam, sőt kisebb mértékben erősödött is. A valutaalap hasonlóképpen elismerően nyilatkozott a folyó fizetési mérleg hiányában, valamint az infláció mértékében elindult csökkenési tendenciáról is. Az inflációs célkitűzés egyébként az IMF ajánlására vált az Ukrán Nemzeti Bank alapvető céljává a korábbi árfolyam-központúság helyett; a 2009-es megjelölt inflációs cél 16 százalék.³⁸

Az IMF a már említett néhány monetáris és fiskális politikát érintő ajánlásokon kívül a pénzügyi szektort és általában a magánszektorra érintő elvárásokat – lényegében reformjavaslatokat – is megfogalmazott. Többek között az energiaárak konszolidációjára, vagyis a jelenleg a Naftogaz problémáit alapvetően okozó belső és importárak közötti különbség, azaz a fo-

³⁵ Többek között hozzájárultak, hogy az ukrán hatóságok a nemzeti valuta árfolyamának védelmében további restriktív intézkedéseket hozzanak, illetve importvédelmi lépéseket tegyenek.

³⁶ GlobalSource Partners (2009).

³⁷ *Ibid.*

³⁸ GlobalSource Partners (2009) és www.karpatinfo.net 2009. június 3.

gyasztóknak nyújtott tetemes mértékű állami szubvenció felszámolására vonatkozóan.³⁹ A javasolt lépésre az elnökválasztási időszakban a kormány ez idáig nem mutatott hajlandóságot. Ezen túlmenően szerepel az IMF-ajánlások között a csődtörvény felülvizsgálata vagy a mezőgazdasági földterületek működő piacának megteremtése is, mindeddig az ukrán hatóságok oldaláról tett konkrét lépések nélkül.

Az IMF-nek a jelenlegi ukrán belső viszonyok között különleges missziója is van: az egymással küzdő politikai ellenfelek összehozása. Azonban ennek sikerességének megítéléséhez jelzésértékű, hogy 2009 elején, amint kitette a lábát a delegáció az országból, újból fellángolt a küzdelem a felek között.⁴⁰ Hasonlóképpen kiújultak a problémák az IMF és a kormányzati elképzelések körül is, a harmadik IMF-részletet megelőzően arról szóltak a hírek, hogy a delegáció nem utazik Kijevbe a részletek tisztázása végett.

2.2.2. Bankok támogatása

Az ukrán központi bank kénytelen a bankrendszer összeomlását elkerülendő hathatósan beavatkozni. 2008 decemberében például három munkanap kivételével minden egyes munkanap hajtottak végre a bankok likviditásának megőrzését, illetve a banki tőkék mobilizálást elősegítő tranzakciókat. Az előbbi célra lényegesen nagyobb eszközöket áldoztak. A legnagyobb összegű átutalás december 17-én, majd 30-án történt, rendre 6,240, illetve 12,091 milliárd hrivnya értékben. 2008. december vége felé növekedtek a tőkék mobilizálásának elősegítését célzó tranzakciós összegek is. Mindezt alapvetően az IMF-hitel tette lehetővé, tehát nem belső eszközökből került sor az intézkedésekre.

2.2.3. Az EBRD szerepvállalása

Az EBRD részt vállal az ukrán bankok segélyezésében, egy 630 millió dolláros programmal.

2.2.4. Világbanki szerepvállalás

A Világbank a közelmúltban tárgyalt Ukrajnával egy 750 millió dolláros hitelről, amelynek célja szintén a bankrendszer tőkehelyzetének erősítése. A bank feltételként néhány fontos szabályozási változtatást kötött ki, többek között egy átláthatóbb csődeljárást szorgalmazva.

2009 tavaszán már két világbanki hitelre nyílt remény, összesen mintegy 1,25 milliárd dollár értékben.

2.2.5. Segítség az Európai Uniótól?

Tekintettel az elmúlt évek EU–ukrán közeledésére, óhatatlanul is felmerül az Európai Unió mint Ukrajna mentorának kérdése. Bár Angela Merkel német kancellár 2009 áprilisában úgy

³⁹ A 2009 évi importárak durván felét fizetik jelenleg az ukrán fogyasztók. A különbözet felszámolását az IMF 2011-ig bezáróan javasolja. (GlobalSource Partners 2009)

⁴⁰ Lásd például az elnök által szervezett nemzetbiztonsági lerohanó akciót az ukrán állami gázvállalattal, a Naftogazzal szemben. Nem véletlen az sem, hogy az IMF-ajánlások között szerepel ugyan az Ukrán Nemzeti Bank Tanácsának szűk körű technikai testületté történő átalakítása, valamint a központi bank vezetője terminusának meghosszabbítása is, azonban ezekben az irányokban mindeztidáig az ukrán hatóságok semmit nem léptek. (GlobalSource Partners 2009)

nyilatkozott, hogy az EU kész segíteni Ukrajnát a válságból való kilábalás útján,⁴¹ ez a segítség, úgy tűnik, más nemzetközi szervezetekbe (EBRD, IMF, G20 stb.) csatornázva valósul meg. Ez azonban Ukrajna felé akár negatív üzenet is lehet, hiszen az EU nem jelenik meg közvetlenül segítőkész partnerként. Igaz ugyanakkor, hogy az Európai Beruházási Bank (az EBRD-vel és a Világbankkal együtt) is bejelentett egy támogatási csomagot a kelet-európai gazdaságok megsegítésére. Az összeg legjelentősebb részét, mintegy 11 milliárd eurót ehhez az EIB nyújtja. Célja a térség kis- és középvállalatainak támogatása.

Úgy tűnik, az EU kezdi megérteni, hogy az európai gázellátás biztonsága érdekében nem teheti meg, hogy továbbra is elzárkózik az alapvető finanszírozási problémák elől. Az ukrán tranzit gázhálózat modernizálásáról tartott nagyszabású nemzetközi konferencián 2009 márciusában 2,5 milliárd euró nyújtását helyezte kilátásba a megjelölt célból, s talán az ismételt orosz megkereséseknek is köszönhetően 2009 nyarán mintegy 2 milliárd eurónyi hitel nyújtására tett ígéretet a Naftogaz pénzügyi helyzete stabilizálásának céljából. Moszkvai nyilatkozatok szerint az orosz vezetés a 2009-es ukrán–orosz gázmegállapodás aláírása óta már több ízben is fordult Brüsszelhez, jelezve az ukrán fél várható fizetési problémáit, amelyek az új konstrukció szerint (havonta történő fizetés az előző havi vásárlás után) immár havi rendszerességgel fenyegetik Európa gázellátását is az ukrán fél nemfizetése esetén. Vitatott kérdéssé vált az ukrán és orosz fél között a gáztárolókban lévő földgáz tulajdonjoga is. Ez utóbbival függ össze, hogy Brüsszelben 2009. június végén a föld alatti tárolók feltöltésével foglalkozó konferenciát tartottak. Az EU által megajánlott hitel a föld alatti tárolók feltöltéséhez szükséges gázmennyiség megvásárlását teszi majd lehetővé. A hitel vélhetően az EIB-en és az EBRD-n keresztül érkezik majd. Az EU azonban a gázszektor reformjához kötötte a hitel nyújtását.

2.2.6. Az uniós bankok mentőakciói

Számos uniós bank rendelkezik ukrainai érdekeltséggel, amelyek most szintén bajba jutottak. Az európai – osztrák, német, magyar stb. – anyabankok (például a Raiffeisen Bank, az Erste Bank, az UniCredit, a BNP Paribas, a PKO vagy az OTP) hozzákezdtek a feltőkésítéshez, mind tőkeemelés formájában, mind kölcsöntőke nyújtásával.⁴²

Érdekes fejlemény, hogy az ukrán pénzügyi válság közepette jelentette be leánybank-alapítási szándékát a Deutsche Bank, amely eddig csak képvisellel rendelkezett Ukrajnában, azonban már korábban is rendszeres finanszírozója volt fontos állami vállalatoknak, köztük a gázipari Naftogaznak. Elemzők e lépés mögött egyértelműen politikai szándékokat látnak, „politikai megrendelést” teljesítenek, méghozzá Berlinből érkezőt, állítja a Concorde elemzője. Azaz Németország ilyen közvetlen módon is készül a helyszínen való közreműködésre, ha kell pénzügyi beavatkozásra.⁴³

2.2.7. Segítség Oroszországtól?

Az ukrán kormányfő többek között Oroszországhoz is fordult pénzügyi segítségért, 5 milliárd dollárnyi kölcsönt kérve. (Az ukrán államfő elfogadhatatlannak minősítette ezt a lépést.)

⁴¹ Azonban a német támogatás sem egyértelmű. A Handelsblatt német lapra utalással Ukrajnában olyan hírek láttak napvilágot, hogy Berlin éppen ellenkezőleg arról igyekszik meggyőzni Európát, hogy ne siessenek az Ukrajnának nyújtandó pénzügyi segítséggel. E mögött nyilvánvalóan a Moszkvával szembeni szimpátia áll a gázhálózat rekonstrukciójával kapcsolatban, illetve azok a félelmek, amelyek ahhoz kapcsolódnak, hogy a pénz az ukrán korrupció viszonyok között nem eredeti céljának megfelelően lesz felhasználva. (www.karpatinfo.net 2009. április 7.) Ukrajna egyébként a térség legkorruptabb országa: a Transparency International legújabb listája szerint az összesen 180 vizsgált ország közül 2008-ban a 134. helyre került.

⁴² Kovács (2009).

⁴³ *Ibid.*

Orosz részről azonban jelezték, hogy az orosz szálak lazítására, elszakítására törő FÁK-országok számára nincs orosz segítség, amennyiben az irányvonal nem változik meg. Moszkva konkrétan azt is sérelmezte, hogy az EU és Ukrajna őt kizárva tárgyaltak az ukrán gázszállítási rendszer modernizálásáról. Medvegyev államfő többek között ezzel érvelt, amikor elzárkózott a Kijevnek nyújtandó hitelkérdéstől.⁴⁴ 2009 áprilisának fejleménye, hogy a gázválságot lezáró megállapodáshoz egy, a műszaki feltételeket pontosító műszaki megállapodást kötöttek, valamint a Naftogaz szerint megegyeztek az ukrainai vezetérendszer felújításában való orosz részvételről is.⁴⁵

Egy állami bankon keresztül azonban Moszkva már most is „részt vállal” a bankrendszer megmentésének folyamatából, illetve igyekszik élni a válsághelyzet nyújtotta lehetőségekkel: az orosz állami Vnyesekonombank 2009 januárjában megvásárolta a bajba jutott Prominvestbankot, amely az egyik legnagyobb ukrán pénzügyintézet. Az orosz vevő tőkeemelési kötelezettséget is vállalt. Ha kormány szintű támogatás nem is érkezett, de emellett részt vesznek további orosz bankok is ukrán vállalatok megsegítésében. S ez nem véletlen: az orosz és az ukrán gazdaság összefonódása ma is igen erős, nemcsak a külkereskedelem révén, hanem a kölcsönös tőkebefektetések által is.⁴⁶

Az orosz fél azonban nem teljesen érzéketlen ott, ahol ő is érintve van. Ukrajna az év elejétől, az új fizetési rendszerre való áttéréstől kezdve, folyamatosan gondokkal küzd a vásárolt orosz gáz ellentételezésében. Moszkva természetesen tisztában van az ukrán partner fizetési gondjaival, hiszen az azokat többször is jelezte. Ennek következtében került sor a teljes 2009. évi orosz gázszállításokért esedékes tranzitdíj előre történő átutalására még 2009 tavaszán. Ez a lépés mindenképpen orosz támogatásként értékelendő, még ha közös cél, az európai gázszállítások folyamatosságának biztosítása érdekében is történt. (Az orosz fél ugyanis jelezte, hogy Ukrajna fizetési késedelme, esetleg annak elmaradása esetén újra elzárhatja a gázcsapokat, illetve előre történő fizetési rendszerre térhet át, amit az ukrán gazdaság várhatóan szintén nem tudna elviselni.)

2.3. Az eddigi válságkezelés hatékonysága

Az ukrainai válság folyamatában 2009 elejére egy begyorsuló szakasz következett be. Az eddigi intézkedések tehát vajmi kevés eredményt hoztak, ami számos vonatkozásban összefügg a hatalmi ágak között dúló politikai harccal. „Az ukrán politikai rendszer jelen állapotában tökéletesen képtelenné vált irányítási-igazgatási feladatai ellátására, a válság a közigazgatásban, a bankrendszerben és a reálgazdaságban egyaránt minőségileg új szintre jutott” – írja a Concorde elemzője, Kovács Krisztián.⁴⁷ A válság 2009 folyamán valóban új, ijesztő méreteket öltött, egyre tömegesebbé válnak az elbocsátások, a ki nem fizetett bérek. Tovább zsugorodik, s közben vélhetően szürkül a gazdaság.

2009 tavaszán azonban pozitív tendenciák is mutatkoztak: stabilizálódott, sőt kicsit erősödött a hrivnya árfolyama, javult a külkereskedelmi mérleg helyzete, csökkenésnek indultak a betétkivonások, emelkedett a tőzsdeindex. Mindezek tükrében meglepő volt, hogy 2009. május 12-én a Moody's rontott Ukrajna kockázati besorolását: „B2”-ről „B1”-re, mégpedig negatív kilátásokkal.

⁴⁴ www.karpatinfo.net 2009. április 1.

⁴⁵ www.karpatinfo.net 2009. április 7.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Kovács (2009).

2.3.1. Egy ágazati esettanulmány – az autóipar helyzetének alakulása

Igen hektikusan alakult a válság során, az egyes intézkedések nyomán és a spontán válsághatások következtében az autóipar helyzete. 2008 decemberében még 51 ezer autót adtak el, míg 2009 első hónapjában már csak 20 ezret. 2009 februárjában az árak megemelkedésétől tartva megnöttek a lakosság autóvásárlásai, az előző hónaphoz képest 15 százalékkal több személygépkocsi fogyott el. A már említett 13 százalékos pótlólagos vám, amely március elején lépett érvénybe, ugyanis az autókra is vonatkozott, esetükben 23 százalékra emelkedett a vám szintje. A rendeletet megelőzően azonban az ukrán autókereskedők hatalmas készletet halmoztak fel. Márciusban a kereslet mintegy 75 százalékkal volt alacsonyabb, mint egy évvel korábban, s az eladások szintje a 2003–2004-es években mérthez volt hasonló, azonban ezzel együtt is nőtt az értékesítés az előző hónaphoz képest. Szakértői vélemények szerint a növekedés azonban eseti jellegű, és éves szinten mintegy 60–70 százalékos visszaesésre lehet számítani.

Mindeközben, s a foganatosított védelmi intézkedések ellenére, természetesen a hazai gyártás is komoly gondokkal küzd: 2009 első negyedévében a Statisztikai Hivatal adatai szerint mintegy hatszor kevesebb személygépkocsit, autóbust és teherautót szereltek össze, mint az előző év azonos időszakában. Az ukrán autógyárak arra számítva, hogy a nyár folyamán elfognak a még olcsón behozott importautók, szeptemberben tervezik újra felfuttatni a termelést, s a piac stabilizálódását csak 2010-ben várják.

Összegzés

Ukrajna továbbra is kérdőjelekkel teli ország maradt, a belső és külső egyensúlytalanságok még a kisebb mértékű javulás ellenére is kritikussá teszik az ország gazdaságának helyzetét. Ráadásul az ország egyértelműen IMF-köldökszínorra került: a nemzetközi közösség az általában szigorú – Ukrajna esetében mégis engedékenyebb – Nemzetközi Valutaalap mögé bújva vesz részt a gazdaság kíségetésében. A kilátásokat nagymértékben rontja a hatalmi ágak között dúló párharc, amelyet csak tetézik, hogy 2010-ben újabb fontos választásokra kerül sor az országban. Igaz, a 2009 folyamán egyeztetett intézkedésekkel kapcsolatban az IMF már pozitívan látja a képet a korábbinál, s a Világbank is hasonlóan nyilatkozott a gazdaságról általában és a banki szektorról specifikusan, azonban az alapvető szerkezeti reformok szükségességét mindez nem vonja kétségbe, sőt ellenkezőleg! Az ukrán gazdaság helyzetének jobbra fordulásának kezdetét a hatalmon lévő ukrán vezetők is csak 1–1,5 év elteltével remélik.

* * * * *

Referenciák

- Astrov, V. (2009): Ukraine: in the midst of economic meltdown. In *Differentiated Impact of the Global Crisis (Current Analyses and Forecasts/3)*. WIIW, Bécs, február.
- GlobalSource Partners (2009): *Ukraine – Monthly Monitor*, május 18.
<http://www.globalsourcepartners.com> Letöltve: 2009. június 5.

ICPS Newsletter különböző számai

Kobzar, S. (2009): Ukraine's Party of Regions: Domestic and Foreign Policy Objectives. *ISPI Policy Brief*, ISPI, Milánó, 133. sz., május.

Kovács Krisztián (2009): Pusztulás után megmentik Ukrajnát. *Portfolio.hu*, március 5. <http://www.portfolio.hu> Letöltve: 2009. március 5.

Raiffeisen Bank Research Group (2009): *Economic and Risks Monitoring Review Monthly*. 20. sz., május.

IMF (2009): Statement by the IMF Mission to Ukraine. *Press Release*, International Monetary Fund, 09/25. sz., február 6.

<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr0925.htm>

www.karpatinfo.net

www.ukrstat.gov.ua

www.bank.gov.ua

www.portfolio.hu

www.interfax.com.ua

A GLOBÁLIS VÁLSÁG: HATÁSOK, GAZDASÁGPOLITIKAI VÁLASZOK ÉS KILÁTÁSOK

1. kötet Világgazdasági súlyponteltolódások
Szerkesztette: Farkas Péter
2. kötet Transznacionális vállalati stratégiák és multilateralizmus
Szerző: Simai Mihály
3. kötet A válság hatása néhány kiemelt gazdasági tevékenységre
Szerkesztette: Szalavetz Andrea
4. kötet Az állam gazdaságfejlesztő és jóléti szerepe
Szerkesztette: Kőrösi István
5. kötet A válságkezelés egyes nemzetközi dimenziói: nemzetközi pénzügyek,
új regionalizmus
Szerkesztette: Artner Annamária
6. kötet A válság hatása a meghatározó és a feltörekvő nem európai országokban
Szerkesztette: Székely-Doby András és Szilágyi Judit
7. kötet Válság Oroszországban és Ukrajnában: eltérő válságkezelési lehetőségek
Szerkesztette: Weiner Csaba
8. kötet A fejlődő országok/régiók és a válság
Szerkesztette: Szigetvári Tamás
9. kötet Nagy EU-tagállamok és a gazdasági válság
Szerkesztette: Somai Miklós
10. kötet A pénzügyi-gazdasági válság hatása és kezelése az EU fejlett
kis tagállamaiban
Szerkesztette: Vida Krisztina
11. kötet Az új EU-tagállamok és a tagjelöltek helyzete a válságban
Szerkesztette: Novák Tamás és Wisniewski Anna
12. kötet A válság hatása az Európai Unió működésére
Szerkesztette: Meisel Sándor